

TARTU ÜLIKOOL
EESTI JA VÕRDLEVA RAHVALUULE ÕPPETOOL

Maili Pilt

Aines ja lähenemisviis

Sissevaateid tänapäeva eestlaste sünnipäevapärimusse:
teadusteksti loome probleeme

Magistritöö

Juhendajad: dots. Tiiu Jaago
dots. Kristin Kuutma

TARTU 2007

SISUKORD

| | |
|--|-----------|
| Sissejuhatus - teoreetilised ja metodoloogilised lähtekohad..... | 4 |
| 1. Sünnipäevapärimuse uurimisvõimalusi..... | 13 |
| 1.1. Paigutumine folkloristliku uurimisobjektina..... | 13 |
| 1.2. Uurimisaspekte ja lähenemisviise..... | 15 |
| 1.2.1. Klassikalise folklooriuurimise mõjuväli..... | 16 |
| 1.2.2. Tänapäeva pärimus ja pärimusrühmakeskne vaatenurk..... | 20 |
| 1.3. Ainese ja lähenemisviisi vahetõrka käsitleva uurimuseni..... | 25 |
| 2. Lähenemisviisi otsingud: uurija kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimus uurimisainena..... | 28 |
| 2.1. Käsitlus klassikalise kalendriuurimise võtmes..... | 28 |
| 2.1.1. Ettevalmistused ja lähenemisviisi valik..... | 28 |
| 2.1.2. Allikate loomine ja uuritava pärimusrühma määratlemine..... | 29 |
| 2.1.3. Analüüsiprotsess ja uurimuse vormistamine..... | 30 |
| 2.1.4. Ilmnenud probleemid, lugeja vastuvõtt ja elulähedusest ning isiksusekesksusest esilekerkinud pingesituatsioonid..... | 31 |
| 2.2. Teistsuguse lähenemisviisi otsingud: arutelud refleksiivsusest ja käesolev lähenemisviis..... | 35 |
| 2.2.1. Charlotte Aull Daviesi “refleksiivne etnograafia” inspiratsiooni allikana..... | 35 |
| 2.2.2. Erineval viisil “refleksiivsed” uurimused..... | 37 |
| 2.2.3. Lahendus – olemuslikult refleksiivne uurimus..... | 46 |
| 2.3. Sünnipäevapärimus ja allikateloomisprotsessi analüüs..... | 48 |
| 2.3.1. Kogumisaktsioon internetikeskkonnas www.perekool.ee ja uurija eneseteadlikud valikud..... | 48 |
| 2.3.2. Allikateloomisprotsessi analüüsist lähtuvad järeldused..... | 52 |
| 3. Mõningatest sünnipäevatradiitsiooniga seotud tähendustasanditest..... | 56 |
| 3.1. Tähendustasandeid käsitleva uurimuseni..... | 56 |
| 3.2. Ootused, tunne ja dialoog..... | 61 |
| 3.3. Rollid, kokkulepped ja kohustused..... | 64 |
| 3.4. Tähelepanuavaldustest sündivad tähendused..... | 68 |
| 3.5. Vanusega muutuvad tähendused..... | 71 |
| 3.6. „Mina“ ja “minu” traditsioonid..... | 73 |
| Kokkuvõte..... | 76 |
| Kasutatud allikad..... | 80 |
| Summary - Research Material and Research Approach. A Study of Birthday Traditions of Contemporary Estonians: Problems of Creating Scholarly Texts..... | 92 |

| | |
|--|-----|
| Lisa nr 1 – pereelu foorumi arutelu juubelist..... | 96 |
| Lisa nr 2 – artikkel „Sünnipäev – endale ja teistele, korduv ja kordumatu“..... | 99 |
| Lisa nr 3 – küsimustik sünnipäevadest..... | 107 |
| Lisa nr 4 – foorumivestlus..... | 112 |
| Lisa nr 5 – tagasiside foorumiküllastajalt „Mammi“..... | 124 |
| Lisa nr 6 – sünnipäevafotod..... | 125 |

Sissejuhatus – teoreetilised ja metodoloogilised lähtekohad

Nii nagu ühiskond ning kultuur on pidevas muutumises, on pidevas muutumises ka folkloristide uurimisvaldkond ning folkloristika ise. Muutuv aineala ning arusaamad folkloorist ja folkloristlikust käsitlusviisist toovad esile üha uusi uurimisküsimusi ja probleeme. Viimased omakorda võivad viia uute, folkloristika piire avardavate uurimisevõtete ning lahendusteni. Käesolevas töös on keskendunud uurimisainese ja lähenemisviisi vastastikustele seostele, uurija otsingutele ning lahendustele sünnipäevapärimuse põhjal.

Sünnipäevapärimus uurimisainena paelus siinkirjutaja tähelepanu seetõttu, et kuigi tegemist on enamusele meist teada-tuntud, iseenesestmõistetava nähtusega, on see seniajani jäänud eesti folkloristide käsitlustes tagaplaanile. Seletusena, miks see nii on, võib näha kahte teineteisega seotud põhjust. Esiteks, sünnipäevatraditsiooni esilekerkimine Eesti kultuuriruumis paigutub 20. saj. algusaastatesse. Teiseks, rahvaluuleteaduse kui teaduse raamid 20. saj. alguses olid suunatud talupoja-kultuurile, mitte modernsele ühiskonnale. Uurijate kaasaegsetele nähtustele hakati silmatorkavamalt tähelepanu pöörama 1930-ndatel, ent esmajärjekorras sünnipäevapärimuseni ei jõutud.

Alates 1990-ndatest on koos tähelepanuga kaasaegsele kultuurile liikunud keskmesse ka küsimus uurija rollist allikate loomisel ning uurimuse kirjapanekul. Ka käesolev töö seostub nimetatud teemaderingiga.

Töö põhiprobleem

Töös keskendun uurija kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse vahendamisele kaasaja omakultuuri auditooriumile. Sellise probleemipüstituse väljakutse seisneb uuritava nähtuse eluläheduses ning iseenesestmõistetavuses. **Uurimistöö põhiprobleemiks on:** otsida ja katsetada kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse käsitlemisel elulähedusest tingitud pingeid leevendavat lähenemisviisi.

Töö eesmärgid:

- 1) analüüsida uurimisainese, uurija valikute ja eelteadmiste, uurimisprotsessi ning uurimuse auditooriumite vastastikuseid suhteid;
- 2) otsida vastuseid küsimustele nagu mil viisil ja miks üldse koguda ja esitada avaliku uurimuse materjali, mis seisab uurimuse osapooltele (nii uurijale, uuritavatele kui ka võimalikule lugejaskonnale) eluliselt väga lähedal;
- 3) analüüsida ja esitada kogutud ainekogumist rakendades väljatöötatud uurimismeetodit¹ ning võetud seisukohti.

Oodatav tulemus

Käesolev töö peaks pakkuma teoreetilisi arutelusid ning võimalikke lahendusi teemal, kuidas folklorist võiks vähendada ainese elulähedusest tingitud pingeid uurimisprotsessis ning uurimuse vastuvõtul. Töö tulemusena valmib uurimismeetodi kaudu ühtseks tervikuks seotud nii uurimisprotsessi kui ka kogutud sünnipäevateemalist materjali peegeldav uurimus.

Töö seisukohast olulised mõisted

1. Lähenemisviis – uurija vaatepunkt uurimisainesele. Käesoleva töö kontekstis sisaldab see nii uurija isiklike kogemusi, arvamusi kui ka teadusteoreetilisi ja metodoloogilisi eelteadmisi, nende tõlgendamist ning kajastamist uurimuse töövõtetes. Vastav vaade seostub 1960–70-ndatel aastatel Ameerika Ühendriikides, Põhjamaades ning Euroopas esile kerkinud uurija rolli esile toovate seisukohtadega, mis näevad subjektiivsust osana objektiivsusest, mitte selle vastandina².

2. Sünnipäevatradsioon/pärimus. Töös on mõisteid *sünnipäevatradsioon* ning *sünnipäevapärimus* kasutatud sünonüümidega lähtudes stilistilistest kaalutlustest. Mõlema mõistega viitan ühtviisi sünnipäevade korduvusele, tavale tähistada seda päeva³. Sünnipäevatradsioon/pärimus on üks tänapäeva eesti rahvakultuuri valdkondi.

¹ Vt ptk. 2.3.

² Kirjeldatud vaateid on käsitlenud nt Uwe Flick (2002) on artiklis „Qualitative research: relevance, history, features“.

³ Vt ka Tiiu Jaago (1999 (1)) seisukohti traditsiooni ning pärimuse mõistete kasutusest eesti kontekstis.

3. Omakultuur. Töös kasutatud mõiste *omakultuur* viitab uurija positsioonile uuritava suhtes – s.o kultuuriruum, kust uurija pärineb ning millest tal on isiklikud kogemused ning kindlaks kujunenud arusaamad. Uurimisobjektina vastandub omakultuur „võõra“ või „mineviku“ kultuuri uurimisele käesoleva töö raamistikus selles mõttes, et kui viimaste puhul on olemas distants uurija ja uuritava vahel, siis *omakultuuri* uurimisel see puudub⁴.

Eesti kontekstis on omakultuuri uurimine 1960-ndatel hoogustunud seoses kaasaegse folkloori kogumisaktsioonidega (kogutud on linnajutte, tänapäeva rahvakalendrit kombestikku, mõistatusi, rahvausundit, teatud sotsiaalse grupi pärimust jm). Samas on ainese, kus puudub distants uurija ja uuritava vahel, metodoloogilistele probleemidele, meil seniajani vähe tähelepanu pööratud. Kättesaadavad on mõningad omakultuuri uurijat kui subjekti käsitlevad tõlkeartiklid (vt nt Vuorinen 2001, Laitinen 2003, Pakalns 2003).

Kultuuriuurimise⁵ ingliskeelses terminoloogias on kirjeldatud uurimisobjekti ning vastavaid metodoloogilisi probleeme iseloomustatud seoses selliste mõistetega nagu *anthropology at home, native research* jm (vt nt Todorova-Pirgova 1999; Greverus, Römhild 1999; Ruotsala 2001).

4. Tekstiloom. Töö teema, uuritav aines ja lähenemisviis – sünnipäevapärimus ning uurija vaatepunkt sellele – on esile kerkinud nn tekstiloom, teadusteksti stiili, uurimuse esitamise väliste võtete pinnalt. Oma esimese sünnipäevateemalise artikli kirjutamisel 2001. aastal tuginesin lähenemisviisi valikul klassikalise kalendriuurimise võtteid kasutanud tekstidele, artikli lugejate tagasisidest aga ilmnes, et kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse uurimuslik vahendamine kaasaja omakultuuri auditooriumile vajab teistsugust lähenemisviisi.

Küsimuses, kuidas luua uute uurimisteede ja allikate puhul uut laadi tekste, näen ühte tänapäeva eesti folkloristika väljakutset. Elulähedast ainek, uurijat kui subjekti käsitlevad uurimused nõuavad klassikalisest folklooriuurimisest erinevaid võtteid, kuna nende taga on teistmoodi uurimisprotsess. Teksti loomist sellises kontekstis nagu käesolevas töös ei ole eesti folkloristid varem oma käsitluste keskmesse asetanud. Teksti pinnale ning selle taga olevale

⁴ Vt lisaks võrdlevalt käsitlusi emic–etic kategooriatest, seestpoolt ning väljastpoolt tehtavatest vaatlustest kultuuriuurimisel (nt Sarv 2000 : 45-48; Apo 2003: 229).

⁵ Käesolevas töös on kultuuriuurijatena käsitletud nii kultuurantropolooge, folkloriste kui ka etnolooge.

protsessile on tähelepanu pööranud Kristin Kuutma (2005), jälgides saami etnograafia ning seto eepose loomislugu.

Kultuuriuurimise ingliskeelses diskursuses on küsimusi tekstiloomest käsitletud arutelu raames nn etnograafilisest kirjeldusest (*ethnographic writing*).⁶ Oluline, mitmeid hilisemaid autoreid mõjutanud töö on siin James Cliffordi ning George Marcuse toimetatud kogumik „Writing Culture“ (1986).

5. Refleksiivsus. Kuigi *refleksiivsus* laiemas tähenduses on peaaegu alati teatud (enese)teadlikkus/analüüs/kriitika ning *refleksiivne uurimus* tähistab selle protsessiga arvestamist, on see, miks ja kuidas ta seda teeb, milliseid vorme see võtab ning millistele aspektidele või uurimisprotsessialale see keskendub, käsitluseti väga erinev.⁷

Refleksiivsus ning selle eesmärk käesoleva töö seisukohast on lähedalt seotud Charlotte Aull Daviesi (1999) *refleksiivse metodoloogia* nii teoreetilise kui ka metodoloogilise lähtekohaga. Davies määratleb *refleksiivsust* kui uurija teadlikkust sellest, et ta on seotud või osa objektist, mida ta uurib ja oma mõjust sellele. Need mõjud paigutab Davies kogu uurimisprotsessi alale alustades teemavalikust ning lõpetades uurimuse vastuvõtuga lugejate poolt.

Refleksiivne uurimus on Daviesi järgi käsitlus, mis peegeldab viise, kuidas uurimistulemused on mõjutatud uurimuses osalenud inimeste ja uurimisprotsessi poolt. Selle eesmärgiks on leevendada pingeid teaduslikus uurimises vajalike üldistamis- ja seletamisprotsesside ja tekstivälise tegelikkuse vahel.⁸

6. Pingete leevendamine. Käesoleva töö kontekstis tuleb *pingete leevendamise* küsimus esile seoses elulähedusega, uurimisainesega, millest nii uurijal, uuritavatel kui ka uurimuse auditooriumitel on olemas isiklik kogemus ning kindlaks kujunenud arusaamad. Lahendusi on otsitud sellistele pingsituatsioonidele nagu:

⁶ Kristin Kuutma on kasutanud samas tähenduses tõlkevastet “kultuurikirjeldus” (Kuutma 2005: 8 jj), lähtudes ingliskeelsest mõistest *ethnography*, millega hõlmatakse nii kultuurivaatluse protsessi kui ka selle põhjal avaldatud kirjalikku uurimust.

⁷ Refleksiivsuse kontseptsiooni mitmetimõistetavust inimühiskonnale ning -kultuurile keskenduvates uurimustes vaatlen põhjalikumalt peatükis 2.2.2 „Erineval viisil “refleksiivsed” uurimused“.

⁸ Charlotte Aull Daviesi vaadetest vt täpsemalt ptk 2.2.1.

- ◆ uurija isikliku sünnipäevakogemuse mõju uurimusele – kas uurimistulemused pole mitte artefaktid uurija kohalolekust?
- ◆ uurimuses osalejate ja uurimuse lugejate kahtlused uurimises osalemise ja uurimuse otstarbekuse kohta – kõik teavad niikuinii, milline on sünnipäev ja miks seda peetakse;
- ◆ teksti lugejate isiklike sünnipäevakogemuste sattumine vastuollu uurija poolt kirjapandud üldistustega tekstis.

Pingeid on püütud leevendada välja selgitades uurimuse võimalike auditooriumide ootusi ning teadvustades uurija rolli tekstiloomes, uurimisprotsessis ja selle kirjapanekul.

7. Allikateloomisprotsessi analüüs. Ideid refleksiivsusest olen käesolevas tööprotsessis kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse käsitlemisel edasi arendanud rakendades nn *allikateloomisprotsessi analüüsi*. See on uurimisainese elulähedusest tingitud pingeid leevendav uurimismeetod, mis viitab refleksiivsusele kui uurija võimele ja vahendile leida just konkreetsele uurimisainele olemuslikult sobilikud uurimisküsimused, analüüsivõtted ning tekstuaalsed tehnikad. Meetodi tulemusel valmib uurimus, mille olen nimetanud *olemuslikult refleksiivseks uurimuseks* (vt ka ptk 2.2.3.).

8. Multidimensionaalsus. Multidimensionaalsuse mõistet olen töös kasutanud, et kirjeldada kolmanda peatüki – „Mõningatest sünnipäevapärimusega seotud tähendustasanditest“ – aluseks olevat materjalikogu. See on materjalikogu, mis hõlmab erinevate meetoditega, erinevatest keskkondadest kogutud ning erinevaid perspektiive avavaid tekste. Multidimensionaalsus allikates ilmneb järgmistel tasanditel:

- ◆ tekstitüüp (meenutus, kirjeldus, teade, ankeedivastus, foto vm);
- ◆ teksti loomise meetod (intervjuu, vestlus, vaatlus, küsimustik, fotojäädvustus);
- ◆ teksti loomise keskkond (silma-silma kohtumised või internetikeskkond);
- ◆ kes oli andmete koguja, kes vastaja (kuidas uurija on osanud küsimusi esitada ning teine osapool vastata);
- ◆ teksti sisu (milline on uurimuses osaleja elukogemus, ümbritseva keskkonna mõjutused talle jm);
- ◆ teksti looja “roll” (tekst võib olla kirjapandud sünnipäevalapse, külalise, pereliikme vm vaatepunktist).

Multidimensionaalse materjalikogu kasutamine ilmnes ühe ainese elulähedusest tingitud pingeid leevendava uurimisvõttena allikate loomise protsessi analüüsis⁹.

9. Tähendustasandid. Sünnipäevapärimusega seotud tähendustasandid on töö kolmanda osa uurimisobjektiks. Tähendustasandite all mõtlen tekstides sisalduvaid korduvaid struktuurielemente, jõuvälju, mille kontekstis sünnipäevadega seotud tähendused esile tulevad. Selline vaade tähenduste uurimisele on seotud seisukohtadega, mis käsitlevad tähendust kui protsessi. Selle vaate järgi kujunevad tähendused kindlas kontekstis ning ei ole seega uurimuses üks-üheselt määratletavad ega üldistatavad (vrd nt Honko 1984, Lehtonen 1998). Ka tähendustasandid tulid uurimisainese elulähedusest tingitud pingeid leevendava uurimisteemana esile allikateloomise protsessi kriitilises analüüsis.

Lisaks on töös kasutatud olulised terminid veel: **tänapäeva folkloor, dialoogiline metodoloogia, representatsioon, kontekstikesksed uurimismeetodid, folklooriprotsess, interdistsiplinaarsus, subjektiivsus/objektiivsus, postmodernism jm** 1960–70-ndatel paradigmuuutusega Ameerika Ühendriikides, Põhjamaades ning Euroopas esile tulnud mõisted.

Töös kasutatud allikad

Teoreetilise allikmaterjalina olen töö esimeses peatükis kasutanud klassikalise ja tänapäeva folkloori uurimise vaateid peegeldavaid käsitlusi kalendritähtpäevadest, siirderiitustest, perepärimusest ning pidustustest. Lähtudes tekstist kui uurimisprotsessi lõpptulemusest on nimetatud käsitlused siinkirjutaja jaoks avanud võimalikke sünnipäevapärimuse esitamiskiisi folkloristikas.

Kuna töö kesksed mõisted *refleksiivsus* ning *tähenduste uurimine* on oma olemuselt interdistsiplinaarsed, olen töö teises ja kolmandas peatükis leidnud tuge nii folkloristide, etnoloogide, kultuurantropoloogide kui ka sotsioloogide käsitlustest. Allikate valikul lähtusin põhimõttest, et need aitaksid mõista ning lahti seletada *refleksiivsust* ning *tähenduste uurimist* just käesoleva töö keskmes olevate probleemide lahendamise seisukohast.

⁹ Vt lisaks võrdlevalt käsitlusi, mis seostavad erinevat laadi allikmaterjali kooskasutamise *andmete triangulatsiooni* mõistega (vt nt Laitinen 2003: 250-253; Flick 2006: 129).

Töö aluseks oleva **empiirilise materjali** sünnipäevapärimusest olen kogunud aastatel 2001–2006. Uurimuses kasutatud *multidimensionaalne materjalikogu* sisaldab intervjuude, vestluste (osalus)vaatluse ning küsimustiku abil saadud tekste, kuid ka sünnipäevafotosid ning sõnavõtte kogumikust „Sillad inimeste ja maailmade vahel“¹⁰. Seega on vaadeldavate allikate hulgas nii kirjalikult kui ka suuliselt loodud, vahetute kohtumiste kui ka internetikeskkonna abil kogutud tekste. Materjalikogu sisaldab nii tähtpäevakirjeldusi, kogemuste meenutusi kui ka lühiteateid. Sisult avavad tekstid sünnipäevalapse, külalise ning pereliikme vaatepunkte ning peegeldavad sünnipäevade tähistamist erinevates rühmades (pere, sõpruskond, töökaaslased vm).

Allikate viitamisel töö kolmandas peatükis olen kasutanud järgmist süsteemi:

SP – 2001. aastal vahetute kohtumiste, intervjuude teel kogutud materjalid, number lühendi järel näitab järjekorranumbrit tekstikogumikus (nt SP-3);

V – 2005. aastal internetifoorumikeskkonnas vestluse teel kogutud materjalid, number tähe järel näitab foorumiteate järjekorranumbrit (nt V-1);

VA – 2005. aastal internetifoorumikeskkonnas vaatluse teel kogutud materjalid, esimene number tähe järel näitab foorumiteema numbrit, teine number foorumiteate numbrit teema raames (nt VA -3-15);

K – 2005. aastal internetifoorumikeskkonnas küsitluskava teel kogutud materjalid - number tähe järel tähistab küsitluskava numbrit, järgneb alateema nimetus ning küsimuse järjekorranumber alateema raames (nt K-21, meenutused-3);

S – tekstikogumik „Sillad inimeste ja maailmade vahel“, number tähe järel näitab järjekorranumbrit tekstikogumikus (nt S- 411).

Töö struktuur ja selle põhjendus

Ülesehituselt ühtib käesolev töö kaasaegses kultuuriuurimises omaks võetud põhistruktuuriga, kus kõrvuti kulgeb kaks lugu – see, mille olen oma teema ja materjali põhjal välja selgitanud, ning see, mis näitab, kuidas olen oma uurimuse sooritanud (vrd nt Apo 2003: 231).

¹⁰ Kogutud materjalid asuvad uurija valduses, kogumik „Sillad inimeste ja maailade vahel“ on kättesaadav TÜ eesti ja võrdleva rahvaluule õppetoolis.

Töö on paigutatav järgnevale teljele:

- 1) probleem – klassikalise folklooriuurimise võtted ei paku täielikult toimivaid raame uurija kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse vahendamiseks kaasaja omakultuuri auditoriumile;
- 2) lahenduse otsimine – millised on sobivamad vaated ja miks;
- 3) rakendus – lahendusest tulenevalt esitan ühe võimalikest vaadetest kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimusele.

Uurimus on jaotatud kolmeks peatükiks:

- 1) **Sünnipäevapärimuse uurimisvõimalusi**
- 2) **Lähenemisviisiotsingud – kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimus uurimisainena**
- 3) **Mõningatest sünnipäevatraditsiooniga seotud tähendustasanditest**

Esimeses peatükis heidan sissejuhatava pilgu sünnipäevapärimuse uurimisvõimalustele. Alapeatükis 1.1. vaatlen, kuidas on võimalik paigutada sünnipäevapärimust teiste folkloristika ainealaks olevate nähtuste taustal. Alapeatükis 1.2. vaatlen sünnipäevapärimusele analoogsete nähtuste varasemaid käsitusi ning arutlen sünnipäevapärimuse uurimisvõimaluste üle sarnases võtmes. Alapeatükis 1.3. võtan kokku, kuidas olen jõudnud töö keskmes oleva teemani ainese ja lähenemisviisi vahekorras, küsimuseni kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimusest ning uurija vaatepunktist sellele.

Töö teises peatükis lähenemisviisi otsingutest annan edasi uurimisprotsessi lugu. Jälgin ajalises järjestuses neid probleeme, küsimusi ja selgimisi, millele tuli mõelda, kui asetasin kaasajal eestlastelt kogutud tekstid sünnipäevapärimusest folkloristliku uurimise konteksti. Alapeatükis 2.1. analüüsin oma 2001. aastal ilmunud sünnipäevateemalist artiklit, kus tuginesin klassikalise folklooriuurimise võtetele. Toon esile probleeme, mis suunasid kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse käsitlemisel otsima teistsugust lähenemisviisi. Alapeatükis 2.2. keskendun teistsuguse lähenemisviisi otsingutele refleksiivsuse ideede kaudu kultuuriuurimises ning sõnastan, mis kasu on sellest käesolevale käsitlusele. Alapeatükis 2.3. annan ülevaate allikateloomisest Perekooli internetiportaali foorumites, näidates, kuidas

rakendasin enda poolt väljatöötatud refleksiivsuse ideedele tuginevat meetodit ning milliseid tulemusi andis see edaspidise uurimistöö seisukohast.

Kolmandas peatükis keskendun empiirilise materjali analüüsile. Eelnevates peatükkides välja öeldud seisukohti järgides analüüsin sünnipäevapärimusega seotud tähendustasandeid, tähendusi loovaid jõuvälju.

1. Sünnipäevapärimuse uurimisvõimalusi

Antud peatükil on kaks sihti: 1) juhtida tähelepanu sünnipäevapärimuse erinevatele käsitusviisidele, kuna seni on see teema meie folkloristide seas vähe tähelepanu pälvinud¹¹; 2) asetada valitud uurimisaines ning püstitatud uurimisküsimus teadusajaloolisse ning teoreetilisse raamistikku, et näidata, milliste siinkirjutaja eelteadmiste, nende tõlgendamise ning ilmnunud probleemide taustale need paigutuvad.

1.1. Paigutumine folkloristliku uurimisobjektina

Esmane ülesanne sünnipäevapärimusega tegelemisel oli paigutada see folkloristliku uurimisobjektina. Käesolevalt keskendun sünnipäevade analoogiale teiste folkloristika ainealaks olevate nähtustega, tuues esile tunnuseid, mis viitavad võimalusele käsitleda sünnipäeva kui (elu)kalendritähtpäeva, siirderiitust, perepärimust või pidustust. Sünnipäevapärimuse paigutamise protsessis olen eesti autoritest tuginenud Mall Hiemäe, Tiiu Jaago, Kristin Kuutma ning Tiia Ristolaise käsitlustele, samuti olen vaadelnud välisautorite ainemääratlusi kahes folkloristikaentsüklopeedias: „American Folklore. An Encyclopedia“ (Brunvand 1996 (1)) ning „Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art“ I-II (Green 1997).

Sünnipäev kui (elu)kalendritähtpäev/ aastapäev. Sünnipäevateemaga tegelema hakates nägin selle uurimisvõimalusi esmalt kalendritähtpäevadele/ inimese elukalendri keskenduvate käsitluste taustal. Mall Hiemäe on kirjeldanud rahvakalendri mõiste kohta järgmist: „Rahvakalendri mõistesse kuulub rahvapärane ajaarvamissüsteem, mille säteteks on tähtpäevad, nende tähenduse ja tähistamisega seonduv tavakompleks. Kalendri kujunemise olulisemaid lähteid on looduse rütmid, mis tulenevad päikese näivast liikumisest taevavõlvil (aasta, talv, pööripäevad, ööpäev)“ (vt Hiemäe 2004). Kui Mall Hiemäe definitsioon seondub looduskalendriga, siis sünnipäev on käsitletav kui üks inimese elukalendri aspekte. Sünnipäeva kui uurimisainese paigutamise võimalikkusele kalendritähtpäevade konteksti

¹¹ Peamiselt on kogutud, aga mitte uuritud.

viitab siinkirjutaja jaoks selle *tsüklilisus* – sünnipäev on elukalendri tähtpäev, aastapäev, mis markeerib teatud aja möödumist inimese sünnist.

Aastapäeva mõiste kaudu on sünnipäevi määratletud entsüklopeedias „American Folklore. An Encyclopedia" (Brunvand 1996). Alateemade all *birthday anniversaries* (sünniaastapäevad) ja *anniversaries* (aastapäevad) all on Elisabeth D. Schafer viidanud aastapäevadele kui tsüklilise aja tähistamisele ning nimetanud kõige levinumate aastapäevadena pulma-aastapäeva ja sünnipäeva (Schafer 1996: 33-34). Sarnase seose on samas teoses loonud ka Jan Harold Brunvand märksõna *birthdays* all, kirjeldades sünnipäevi kui *iga-aastast kellegi sünni aastapäeva tähistamist* (Brunvand 1996 (2): 85-86).

Sünnipäev kui elu-tsükli-/siirderiitus. Teine nähtuste väli, mille taustale näen sünnipäevapärimust paigutuvat on see, mida erinevad käsitlused on määratlenud kui elutsükli- või siirderiitusi. Tiia Ristolainen on oma käsitluses surmakultuurist viidanud Lauri Honko (1997) definitsioonile, mille järgi on siirderiitused *traditsioonilised ühiskonna poolt organiseeritud tseremooniad, millega üksikisik siiratakse ühest sotsiaalsest staatusest teise* (Ristolainen 2004: 12). Entsüklopeedias „Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art“ on Juha Pentikäinen elu-tsükli riitusi (*life-cycle ritual*) ja/või üleminekuriitusi (*rites of passage*) defineerinud kui *sünnile, abielule ning surmale keskenduvaid riitusi, mis tähistavad inimese staatuse muutumist ühiskonnas* (vt Pentikäinen 1997: 498-499, 732-733). Sünnipäevade siirderiituslik iseloom tuleb siinkirjutaja jaoks esile näiteks sellistes staatuse muutumist markeerivates nähtustes nagu: teatud vanuses saadakse õigus alkoholi juua, autoga sõita, või tunnustatakse inimene täiskasvanuks. Vastavale aspektile on Ameerika folkloori entsüklopeedias tähelepanu pööranud ka Elisabeth D. Schafer, viidates 21. sünnipäevale kui jõudmisele täisikka või 40. sünnipäevale kui keskealiseks saamisele (vt Schafer 1996: 33-34).

Sünnipäev kui rühmapärimus/perepärimus. Kolmanda võimalusena näen sünnipäevapärimuse paigutamist nähtuste hulka, mis seostuvad *rühmapärimuse* mõistega. Sünnipäevad asetuvad siia, kuna neid tähistatakse erinevates pärimusrühmades pisut erinevalt. Kuna olen täheldanud, et just pereringis on sünnipäevatraditsiooni järjepidevus ning selle tähtsus kõige selgemini jälgitav (pere käib kaasas kõik elutsükli etapid, töökaaslased aga näiteks mitte) näen sünnipäevade uurimisvõimalusi iseäranis perepärimuse mõistega seotud käsitluste taustal. Sünnipäevadele kui perepärimuse aspektile on viidanud Tiiu Jaago (1997),

käsitledes *perega seotud traditsiooni e perekonnatavandina* näiteks selliseid nähtusi nagu *pulmad, matused, sünnikombed ning sünnipäevad*. Niisamuti on entsüklopeedias „Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art“ Margaret R. Yocom nimetanud *perepärimusse (family folklore)* kuuluvana perekondlikke koosviibimisi ning tähtpäevi (vt Yocom 1997: 278).

Sünnipäev kui festival/pidustus. Ka sünnipäeva paigutamine selliste nähtuste hulka nagu festivalid/pidustused on võimalik. Kristin Kuutma (1996 (1)) on oma käsitluses „Folklore and Festival“ viidanud Beverley J. Stoeltje (1983: 240) definitsioonile, mille järgi on festivalid regulaarselt toimuvad kultuurilised sündmused, mis on seotud avalikkuse ning esteetilise väljendusega. Entsüklopeedias „Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art“ on Alessandro Falassi määratlenud festivali kui üldiselt perioodilist pidustust, mis sisaldab mitmeid rituaalseid vorme ja sündmusi, mõjutab otseselt või kaudselt ühiskonda, näitab ühiskonna liikmete põhilisi väärtusi, ideoloogiat ja maailmavaadet ning on baasiks sotsiaalsele identiteedile. *Festival võib tähendada tähistamise, pidutsemise aega, sh iga-aastast kindla isiku pidustust* (vt Falassi 1997: 296). Sünnipäevapärimus paigutub siia, kuna see on ühe kindla isiku sünni-aastapäeva tähistamise aeg, mille juurde kuulub sageli ka sünnipäevapidu koos selle rutiinidega- tordi, küünalde ning külalistega. Jan Harold Brunvand on entsüklopeedias „American Folklore. An Encyclopedia“ viidanud, et põhiline fookus Ameerika sünnipäevade folkloristlikus uurimises on just sünnipäevapeol (Brunvand 1996 (2): 85-86).

1.2. Uurimisaspekte ja lähenemisviise

Nähes sünnipäevapärimuse ühisjooni eelnevas alapeatükis kirjeldatud folkloristika ainealaks olevate nähtustega, on vastavateemalised käsitlused (kalendritähtpäevadest, elutsükli riitustest, perepärimusest ning pidustustest) avanud siinkirjutaja jaoks võimalikke sünnipäevapärimuse esitamisi, uurimisaspekte ja lähenemisviise. Antud peatükis vaatlen, millised on olnud sünnipäevadele analoogsete nähtuste käsitlustes uurimisobjektid ja uurimiseesmärgid, meetodid, allikad, kuidas on uurimusi esitatud tekstuaalsel tasandil ning mil viisil kajastub neis arusaam „teaduslikkusest“. Saadud teadmistest tulenevalt mõtisklen sünnipäevapärimuse uurimisvõimaluste üle sarnases võtmes. Vastava sissevaate teen jälgides

kahte telge, millega tekstides kasutatud uurimisvõtteid olen seostanud: 1) klassikalise folklooriuurimise mõjuväli; 2) tänapäeva pärimus ja pärimusrühmakeskne vaatenurk.

1.2.1. Klassikalise folklooriuurimise mõjuväli

Klassikalise folklooriuurimise mõjuväli Eesti kontekstis seostub rahvaluule defineerimisega aineloendina (vt Hurt 1889) või sellele olemuslikuks peetavate tunnuste kaudu (kollektiivsus, suulisus, traditsioonilisus, anonüümsus) (vt Loorits 1936; Tedre 1965; Laugaste, 1986) ning nende vaadetega seotud geograafilis-ajaloolise ning tüpoloogilise uurimismeetodiga¹². Rahvaluuleteaduse keskseks küsimuseks kirjeldatud kontekstis on olnud rahvaluuletekstide päritolu ja kujunemise välja selgitamine tekstivariantide võrdlemise teel, mineviku- ehk talupojakultuuri talletamine ning kirjeldamine, tekstimassiivide kogumine ning süstematiseerimine.

Tekstikeskse folkloristika kontekstis tuleb esile vaade sünnipäevapärimusest kui kalendritähtpäevade ning elutsükliirjutustega seotud kombestikust ning uskumustest. Sihipärane tegelemine vastava ainealaga eesti folkloristide seas seostub Jakob Hurdaga, kes tõi oma rahvaluule liigikäsitluses esile ning sõnastas põhjalikult lahti ka sellise žanrivälise ainestiku nagu *vanad kombes ja pruugid ning vana rahvausk ja ebausk*. Oma üleskutses „Paar palvid Eesti ärksamaile poegadele ja tütardele“ pööras ta sealjuures eraldi tähelepanu *kommetele ja pruukidele inimese elujaamadel ning pühade päevil ning tähtpäevil* (Hurt 1989: 48, 51). Hiljem on oma panuse kombestiku ja uskumuste eesti folkloristide uurimisel kinnistamisel andnud ka 1927. aastal loodud Eesti Rahvaluule Arhiiv, kus Oskar Looritsa eestvedamisel jätkati Jakob Hurda poolt sõnastatud eesmärkide täitmist (vt Loorits 1936: 1, 1937: 17).

Kuigi juba ERA perioodil (1927–1940), tõi kombestiku ja uskumuste kogumine ning uurimine uurijate töödes esile nn pärimuse funktsionaalse vaatlusviisi – küsimuste asemel „kus“ ja „kuna“ hakati tähelepanu pöörama sellistele kontekstikesksete uurimismeetodite

¹² *Geograafilis-ajalooline meetod (domineeris 19. saj lõpus – 20. saj alguses). Meetodi põhiküsimuseks oli rahvaluule tekstide levik ajas ja ruumis. Lähtuti algteksti paradigmat, s.t eeldati, et iga tol ajal olemasolev tekst on tagasiviidav oma ürgse algkuju juurde. Meetodi eesmärk oli selgitada rahvaluuletekstide algkodu, tekkimisaeg, algkuju, levikuteed ja -areaalid, lokaalredaktsioonid. Püstitatud eesmärki püüti saavutada tekstivariantide võrdleva analüüsi kaudu.

*Tüpoloogiline meetod (domineeris nõukogude perioodil). Meetodi eesmärgiks oli korrastada arhiivi tekstikorpused tüpoloogilisse süsteemi. Tüpoloogiseerimise eesmärgil uuriti erineva tasandi stereotüüpia nähtusi (korduvad motiivid, fraasid, värsid, vormelid) (vt lisaks nt Jaago 2005).

küsimustele nagu „kuidas“ ja „mispärast“ (vt nt Loorits 1940:44-45) – olen käesolevas uurimisprotsessis kogenud, et kuni 1990-ndateni on vastavateemalised käsitlused valminud peamiselt tekstikeskse folkloorikäsituse mõjuväljas¹³.

Klassikalisest folkloristikast mõjustatud uurimisvõtetena sünnipäevadele analoogsete nähtuste käsitlustes on siinkirjutaja jaoks avanenud järgmised tendentsid ja võimalused:

***Uurimisobjekt ja eesmärgid.** Kalendri ja elutsükli tähtpäevade uurimisobjektina on käsitletud tähtpäevadega seotud etappe, väliseid märke, kombeid ning uskumusi (vt nt Päss 1935, Ariste 1969, Lätt 1971).

Uurimuste eesmärgiks on olnud ainese kirjeldamine ja üldistuste loomine, traditsioonide talletamine ja tundmaõppimine. Näiteks on Paul Ariste oma käsitluses „Vadja rahvakalender“ asetanud uurimiskeskmesse vadja tähtpäevade ja pühade kirjeldamise, talletamise, põhjendades oma eesmärgi järgmiselt: „*Käesolevate vadja kirjapanekute avaldamiseks on allakirjutanul olnud kaks sihti /---/ On tahetud soome ugri ja teistelegi keelte uurijatele kättesaadavaks teha vadja murdenäiteid eriküladest. /---/ Tekstide avaldamise teiseks sihiks on olnud asjaomastele uurijatele folkloristliku aineistiku pakkumine*“ (Ariste 1969: 5-6). Ka kaasaja nähtuste uurimisele keskenduvate käsitluste keskmesse on asetatud sarnaseid uurimisküsimusi. Nii on näiteks noor uurija Triinu Pappel oma käsitluses „Pulmakombed tänapäeval“ keskendunud pulmadega seotud etappidele ning selliste detailide üldistavale kirjeldamisele nagu *pulmade üldkorraldus ja peo käik, pulmategelased, pruutpaari riietus, pulmamenüü, uskumused ja ended* (Pappel 2004). Ka Ingrid Rüütel pakub oma käsitlusega „Kihnu pulmakombed – juured ja suundumused“ sarnase uurimisnäite. Uurides säilinud vana kirjeldab ta traditsiooni ning tähtpäevaga seotud etappe (Rüütel 1995).

Traditsiooni üldistamine, kirjeldamine uurimustes seostub tüpoloogilise ning ajaloolis-geograafilise uurimismeetodi põhiküsimustega. Uuritud on tähtpäevadega seotud kombestiku ning uskumuste korduvaid motiive, geneesi, tekke- ja arengulugu, võrreldud erinevate rahvaste traditsioone. Nii on näiteks Paul Ariste oma uurimuse selgituseks kirjutanud: „*/---/ iga tähtpäeva kohta olevate tekstide ette lisatud kokkuvõtvais seletustes on üritatud sedagi esile tuua, missugused uskumused, kombed ja tavad võivad olla saadud vene naabritelt ja*

¹³ Põhjustena võib siin näha tüpoloogilise uurimismeetodi propageerimist nõukogude perioodil ning sel ajal olemasolnud arhiivitekstimassiivide korrastamise vajadust.

millised on vanemad, ühised teiste vajalastele keelelt lähedaste läänemere rahvaste uskumuste, kommete ja tavadega“ (Ariste 1968: 7). Selma Lätt on oma 1971. a käsitluses uurinud tönisepäevatradsioonide algupära ning levikualasid kommete kõrvutamise kaudu (vt Lätt 1971). Lähiajal ilmunud uurimustest on Mall Hiimäe oma käsitluses „Some possible origins of St. George's Day customs and beliefs“ püüdnud välja selgitada traditsioonide võimalikku päritolu, asetades uurimiskeskmesse eesti traditsioonide võrdluse teistega ning tehes levikukaarte (Hiimäe 1996). Võrdleva uurimuse näiteks kaasaja materjali põhjal on samuti Natalja Pavlova käsitlus luterlaste ja ortodokside matusekombestikust (vt Pavlova 1997).

***Allikad:** Allikatena on kasutatud arhiivitekste ning kirjasõna (vt nt Kalits 1988; Lätt 1971).

***Tekstuaalsed tehnikad ja arusaam „teaduslikkusest“.** Vaadeldud uurimusi, mis siinkirjutaja eelteadmisi mõjutanud, iseloomustab see, et meetodit ei seletata lahti. Autorid ei ütle välja, et tegemist on näiteks ajaloolis-geograafilise või tüpoloogilise meetoditega, kuigi uurimuse lugemisel võib neid seoseid kasutatud uurimisevõtetest aimata (vt nt Lätt 1971; Ariste 1969; Hiimäe 1996).

Uurimusi iseloomustab üldistav kirjutamisstiil, kus ei anta konkreetseid aja ja kohamääranguid, ning umbisikuline tegumood. Nii on Vilve Kalits eesti pulmakombeid kirjeldanud järgmiselt: „*Kosjasõiduks valmistuti hoolikalt. Kosja sõideti vanasti ratsa, hiljem kasutati selleks rohkem suvel vankreid ja talvel saane*“ (Kalits 1988: 25). Elmar Päss aga on oma eesti-ingeri pulmatraditsioone käsitlevas uurimuses öelnud: „*Tantsimise järele läksid nooriku sugulased ööbima küllasse. Noorpaari magamiskohaks oli saun, lehmalaud või küün*“ (Päss 1935: 27). Samuti on kaasaja ainestikku puudutavates uurimustes kasutatud sarnast kirjutamisstiili. Marju Kõivupuu käsitlusest „Ristipuud Lõuna-Eesti matusekombestikust“ võib tuua järgmisi tekstinäiteid: „*Peres kehtib vaikusenõue, peeglid-aknad kaetakse kinni (55); noored inimesed, kelle jaoks rituaali tähenduslikud nüansid on jäänud kaugeks, püüavad risti lõigata puusse, kuhu on juba mõni rist lõigatud*“ (Kõivupuu 1996: 63). Tänapäeva eestlaste pulmakombeid on näiteks kirjeldanud Triinu Pappel järgmiselt: „*Erandidult on kõik peod „ühe otsaga“ ja toimuvad mõnes kaunistatud üüritud asutuses või siis pruutpaari maakodus või suvilas*“ (Pappel 2004: 75).

Ka uurija isik on tekstikeskse folkloristika vaadetest mõjutatud uurimustes eemaldatud keelekasutuse kaudu. Nii on näiteks Marika Mikkor oma üldistavas, umbisikulist kirjutamisstiili kasutavas käsitluses Kaukaasia eestlaste matusekombestikust eemaldanud täielikult uurija isiku, öeldes vaid uurimuse aluseks olevate allikate kohta: „*Artikkel baseerub peamiselt, materjalil, mis on kogutud üheksal ekspeditsioonil Kaukaasiasse aastatel 1984-1987 /---/*“ (Mikkor 1997: 49). Sarnaseid, uurija isikut varjavaid tekstinäiteid pakub ka näiteks Ingrid Rüütli käsitlus kihnu pulmakommetest: „*Allpool püütakse Kihnu pulmakombestikule tuua paralleele teistelt soomeugrilastelt /---/ Alljärgnevast käsitlusest on kõrvale jäetud kosjad, veimede valmistamise tavad (nn noorikumaja) ja pulma kutsumise kombed /---/*“ (Rüütel 1995: 329). Eelkirjeldatud tekstuaalsed tehnikad peegeldavad arusaama traditsioonilisest, positivismist lähtuva lähtekohaga „mis on teaduslik“. Viimane näeb ette, et olla „objektiivne“ tähendab jätta kõrvale subjektiivne, s.o kõik uurija isikusse puutuv.

***Sünnipäeva pärimuse uurimine eelkirjeldatuga sarnases võtmes.** Asetades sünnipäevapärimuse kirjeldatud kalendri- ja elutsükli tähtpäevade uurimise väljale, on siinkirjutaja jaoks esile tulnud järgmised sünnipäevapärimuse uurimisvõimalused:

Arhiiviallikatena on sünnipäevapärimuse uurimisel kättesaadavad Eesti Rahva Muuseumi (ERM) küsimuslehe nr 185 „Kodu ja Pere“ teel saadud ning Eesti Rahvaluule Arhiivi (ERA) kogumisaktsiooni „Eluring“ tulemusel laekunud sünnipäevateemalised tekstid.¹⁴ Klassikalisest folklooriuurimisest mõjustatud uurimisteedena saab võrrelda eestlaste sünnipäevapärimust teiste rahvaste sünnipäevatraditsioonidega. Uurimisprobleem võiks siinkohal olla näiteks eesti ja soome sünnipäevatraditsioonide kõrvutamise. Kogemus on näidanud, et neis kahes traditsioonis on tähelepanuväärseid erinevusi (nt lillede kinkimise traditsioon). See näitab, et algupäralt on need kaks traditsiooni ilmselt erinevad, ning viitab erinevatele kultuurikontaktidele ning traditsioonide levikuteedele. Samuti võiks süveneda sünnipäevapärimuse algupära küsimusse selle seoste kaudu ristiusu ning piiblitekstidega. Siinkirjutajale on jäänud mulje, et kristlased teadvustavad seda seost otseselt – 2005. aasta lastele mõeldud jõulujumalateenistusel Tartus Pauluse kirikus viitas kirikuõpetaja, et maailma esimest sünnipäeva tähistati päeval, mil Kristus sündis, üks kristliku taustaga käesoleva uurimuse valmimisel abiks olnu, tõi esile 12. sünnipäeva olulisuse, kuna see sünnipäev oli

¹⁴ ERM-i küsimusleht „Kodu ja Pere“ on kättesaadav aadressilt <http://www.erm.ee/?node=266>. ERA kogumisaktsiooni „Eluring“ küsimused sünnipäevapärimusest on kättesaadavad <http://haldjas.folklore.ee/rl/era/kysitus/index.html>.

oluline Kristusele. Ka sünnipäevade sarnasus teiste tähtpäevadega ning selle seotus nimepäevatraditsiooniga võiks olla paeluv uurimisteema. Sünnipäevapärimuse uurimisel klassikalise kalendriuurimise kontekstis näib võimalik ka lihtsalt uurida selle tüpoloogiat, korduvaid sünnipäevatavasid, nendega seotud uskumusi ning luua nii teatud peegeldus eestlaste sünnipäevatraditsioonidest teatud perioodil. Sellist käsitusviisi võiks kasutada vaadeldes mineviku sünnipäevatraditsioone (nt 20. saj algusest), millest kaasaja uurijal ning lugejal on võimalik distantseeruda. Uurimisküsimus saab siin olla, milline oli sünnipäevatraditsioon varem. Teisalt näib sarnast käsitusviisi võimalik kasutada ka tänapäeva sünnipäevatraditsiooni peegeldamisel, esitades küsimuse, milline on sünnipäevapärimus just nüüd ja praegu. Siin aga kerkib esile küsimus püstitatud uurimisküsimuse, allika ja kasutatava meetodi vahekorra. Etteruttavalt pean mainima, et need ei pruugi sobitada, kui ei arvestata teatud uurimisvõtete kasutamise teadusajaloolise kontekstiga, ning sellega, et uuritava nähtusena seisab sünnipäevapärimus kaasaja inimestele eluliselt väga lähedal¹⁵.

1.2.2. Tänapäeva pärimus ja pärimusrühmakeskne vaatenurk

Teine võimalus on käsitleda sünnipäevade tähistamist kui pere/rühma traditsiooni või kui pidustust. Selline vaade uuritavale tuleb esile kui asetada see dünaamilise folkloorikäsituse, tänapäeva folkloori ja nende ideedele tuginevate uurimismeetodite konteksti.

Eesti Rahvaluule Arhiivi folklorist Mall Hiimäe on arvanud, et just tegelemine kombestiku ja uskumustega, ainekuga, mida ei anna tüpologiseerida, on saanud meie folkloristikas ajaloolis-geograafilise meetodi positsiooni kõigutajaks (Hiimäe 2003: 54). Juba 1932. aastal on tollane ERA juhataja Oskar Loorits oma kirjutises „Eesti Rahvaluuleteaduse tänapäev. Olevase ülevaade ja tulevase töökava“ otsinud ajaloolis-geograafilise meetodi kõrval uusi teid rahvapärimuse käsitlemiseks, nähes „vanavara“ kaudu võimalust pääseda ligemale „rahva sisemisele elule ja olule“ (vt Loorits 1932: 38). Oma 1940. aastal „Rahvapärimuste Selgitajas“ ilmunud artiklis aga on ta oma seisukohti selgitanud täpsemalt. Juhtides tähelepanu rahvapärimuse niinimetatud „dünaamilisele elemendile“ – toimingule ning sellest tulenevalt pärimuse funktsionaalsele vaatlusviisile – on ta kirjutanud järgmist: „/--/ ka teaduslikust seisukohast ei huvita meid kaugeltki ainult teatud pärimuse tüpoloogiline vaatlusviis, mis teisendite võrdleva meetodiga püüab kindlaks määrata pärimuse tekkimise

¹⁵ Nimetatud probleemi selgitan peatükis 1.2.3. „Ainese ja lähenemisviisi vahekorra käsitleva uurimuseni“.

aega, kohta ja algkuju, vaid me püüame pärimust selgitada ka psühholoogilisel ja kultuuriloolisel pinnal“ (Loorits 1940:45). Kui nõukogude perioodil jäid ERA-s algatatud uurimissuunad valitseva tekstikeskse folkloorikäsituse varju, siis praeguseks on kontekstikesksed vaated leidnud taas jälgimist ning (nagu uurimuste lähem vaatlus näitab) on jõutud ka juba vastavate uurimismeetodite omaksvõtmiseni. Pärimustekstidele keskenduva uurimistöo kõrval on uurijad hakanud tähelepanu pöörama mujal maailmas (nii Euroopas, Põhja-Ameerikas kui ka Põhjamaades) 1960-datel ja 1970-ndatel esile kerkinud sotsiaal- ja kultuurantropoloogiast mõjutusi saanud uurimissuunale, mis näeb folkloori kui protsessi ning kultuurikommunikatsiooni vahendit ning juhib ühtlasi tähelepanu kontekstikesksetele, interdistsiplinaarsetele uurimismeetoditele ning -küsimustele¹⁶.

Uue teadusteoreetilise lähenemisviisi kinnistumisel ning arusaama muutumisel rahvaluule uurimismeetoditest on eesti folkloristidel aidanud kaasa tööpraktika tänapäevase ainese, sh teatud sotsiaalse rühma pärimuse kogumisel ja uurimisel¹⁷. See on viinud mõistmisele, et pärimus muutub, mitte ei kao, ning oluline on pöörata tähelepanu sellele, milline on pärimuse funktsioon ja tähendus pärimusrühma jaoks. Vastavad vaated kajastuvad ka Tiiu Jaago poolt (1999 (1)) sõnastatud viimase aja suundumusi kokkuvõtvas rahvaluule definitsioonis: „Rahvaluule ehk folkloor on kultuuriliselt kokkukuuluva rühma sünkreetiline pärimus, milles on koos teadmised, kogemused ja esteetika. Rahvaluule kujuneb, püsib ja levib kommunikatsiooniprotsessis ning talle on omane pidev muutumine“.

Eelkirjeldatud vaadete taustal on sünnipäevapärimusele sarnaste nähtuste käsitluste lähenemisviisikesksel vaatlusel ilmnunud siinkirjutaja jaoks järgmised tendentsid:

***Uurimisobjekt ja eesmärgid.** Oluline muutus käsitlustes, mis seostuvad uuenenud vaadetega on see, et ei keskenduta tähtpäevadega seotud etappidele, välistele märkidele, tavadele või uskumustele kui staatilistele objektidele, vaid vaadeldakse neid terviknähtusena,

¹⁶ Olulised eesti uurijate vaateid mõjutanud tööd on siin näiteks ameerika uurija Dan Ben-Amose käsitlus „Folklore in Context“ (vt Ben-Amos 1982) ning soome folkloristi Lauri Honko „Folklooriprotsess“ (vt Honko 1998 (1)).

¹⁷ Tänapäevafolkloori teemalisi uurimusi on meil koondatud näiteks kogumikesse „Mängult-päriselt“, „Lipitud-Lapitud. Tänapäeva folkloorist“, „Koolipärimus. Pro Fokloristica 1“ jt. Perepärimusest on kirjutanud Tiiu Jaago (vt nt Jaago 1997, 1999 (2), 2001, 2002, 2003), samuti on vastavateemalisi käsitlusi koondatud kogumikesse „The Family as the Tradition Carrier“ (vt nt Rüütel, Kuutma 1997).

kontekstis, muutuv asjas ning inimsuhetes. Nii on näiteks Kristin Kuutma (1996 (1): 15) oma käsitluses „Folklore and Festival“ kirjutanud, viidates arusaamale folkloorist kui pärimuslikust kunstipärasest suhtlemisest väikestes rühmades, järgmist: „*Folkloori festivale on sageli käsitletud kui vanu laule, muusikat ja tantse. Kuid on sobilik käsitleda ka festivali ennast kui folkloorifenomeni*“ .

Üks olulisi pärimusrühmakesksetest vaadetest mõjustatud, pärimuse kasutamise ning tähendusega seostuvaid uurimisaspekte käsitlustes on küsimus identiteedist. Pärimust on käsitletud nii identiteedi väljendajana kui ka selle kujundajana (vrd Rüütel, Tiit 2005: 11). Nii on Kristin Kuutma oma käsitlustes „Laulupeod rahvusliku identiteedi kandjana (1996 (2)) ning „Festival As Communicative Performance and Celebration of Ethnicity“ (1998) seostanud festivalide tähistamise etnilise identiteedi uurimisega. Clifford Geertzile (1973: 2) viidates on ta kirjutanud: „*Üks motivatsioon osaleda festivalil on sotsiaalne suhtlemine, festival tugevdab rühma identiteeti, tuues selle kokku*“ (Kuutma 1996 (1): 15). Marju Torp-Kõivupuu on käsitlenud matusekombetikku kui etnilise rühma identiteedi tunnust oma käsitluses „Surmakultuuri muutumine ajas: Ajaloolise Võrumaa matusekombestiku näitel“ (vt Torp-Kõivupuu 2003: 10). Reeli Reinaus aga näiteks on oma käsitluses „Stiilipeod – kellele ja milleks?“ seostanud pidutsemise oma tavapärasest identiteedist ajutiselt eemaldumise küsimusega (vt Reinaus 2004).

Kaasaegse pärimuse olemasolu tunnistamine on sünnipäevadega analoogsete nähtuste käsitlustesse toonud keskse küsimusena ka muutuse, mineviku traditsioonide võrdluse olevikuga, pärimuse selgitamise ajaloolisel ja kultuuriloolisel pinnal. Nii on Marju Kõivupuu (1996) võrrelnud traditsioonilist Lõuna-Eesti ristipuude rituaali sama traditsiooniga tänapäeval. Ka Vilve Kalits on oma käsitluses „Eesti pulmad. Traditsioon ja nüüdisaeg“ püstitanud sarnase uurimisküsimuse, selgitades oma eesmärgi järgmiselt: „*Järgnev ülevaade on mõeldud põgusalt tutvustama eesti pulmatraditsiooni ajalugu*“ (vt Kalits 1988). Ülle Kärner on käsitluses „Peokombestiku muutusi mõista püüdes“ oma eesmärgi selgitanud kui sissevaadet traditsiooni muutumisse *ideoloogiliste ja ajalooliste sündmuste kontekstis* (vt Kärner 2004: 40). Ingrid Rüütel on Kihnu pulmakommetele keskenduv asjas uurimises selgitanud pärimust kultuur-ajaloolises kontekstis, mainides muuhulgas näiteks, et üheks pulmakommete muutumise põhjuseks on muutunud etnograafilis-olustikuline miljöo (vt Rüütel 1995: 347).

***Allikad.** Uurimusi, mis seostuvad siinkirjutaja jaoks tänapäeva pärimuse ning pärimusrühmakesksete vaadetega, iseloomustab kaldumus teadvustada kogumistööd uurimistöö osana, mitte selle eeletapina. Enda koostatud küsitluskavade (vt nt Reinaus 2004), läbiviidud intervjuude (vt nt Pavlova 1997) vm teel saadud allikad on loodud konkreetseid uurimiseesmärke silmas pidades. Samuti iseloomustab uurimusi mitmehäälsus allikate kasutamisel. Kõrvuti on kasutatud nii arhiivitekste, trükisõna kui ka enda kogutud materjali (vt nt Kuutma 1996 (1), Kalits 1988) ning tavakeskkonna kõrval on materjale kogutud internetis (vt nt Pappel 2004). Uudsete allikatena on teadvustatud ka uurija isiklikku kogemust (vt nt Kärner 2004) ning isikuloolisi ning eluloolisi jutustusi (vt nt Jaago 1999 (2), 2002, 2003).

***Tekstuaalsed tehnikad ja arusaam „teaduslikkusest“.** Kui uurimisevõtetes, mida seostasid klassikalise folklooriuurimise mõjuväljaga oli uurija isik tekstist eemaldatud, siis ennast kui subjekti teadvustavad uurijad on oma isiku tekstides keelekasutuse kaudu esile toonud. Uurija „mina“ kaudu tekstis määratletakse oma uurijaposition. Ühtlasi seostub viimane ka uurimismeetodi ja selle taustsüsteemide põhjaliku lahtikirjutamisega. Sellise käsitluse näiteks on Marju Torp-Kõivupuu (2003) uurimus „Surmakultuuri muutumine ajas: Ajaloolise Võrumaa matusekombestiku näitel“. Erinevalt oma 1996. aastal ilmunud uurimusest sõnastab ta selles uurimuses oma suhte uurimisteedega, kirjutades näiteks järgmiselt: „*Et olen sündinud ja kasvanud Võrumaal, on sealsed tavad ja kombed- sealhulgas ka matustega seotuse osa maailmast, mis on mulle jätkuvalt oluline ja väärtuslik ka nüüd, mil mind sünnipaigaga seovad kõige tugevamalt lähedaste kalmud. /---/ Kogujana pidasin ennast – ja pean siiaaani – väljastpoolt vaataja pilguga seesolijaks ehk teisisõnu Võrumaal sündinud ja üles kasvanud inimeseks, kes hakkas rahvapärimest kirja panema tõelistelt kohalikelt /---/“ (Torp-Kõivupuu 2003: 7). Samuti kirjutab ta: „*Matusekombestik on interdistsiplinaarne uurimisvaldkond, mille käsitlemine ei ole mõeldav arheoloogilist tausta ja kristlikku konteksti tundmata“* (9). Ka Ülle Kärner on oma käsitluses „Peokombestiku muutusi mõista püüdes“ uurijaisiku keelekasutuse kaudu esile toonud ning selgitanud oma lähtekohti kirjutades järgmiselt: „*Uurijana annan endale aru, et olen teema käsitlemisel osaline tõlgendusprotsessis. Seepärast pean vajalikuks avada uurijale tausta: miks olen valinud just selle teema, kuidas ma olen materjali kogunud, millistele allikatele tuginen ning kuidas on muutunud minu enda arusaamad rahvakultuurist selle artikli kirjutamise käigus. /---/ Teoreetilises plaanis on mind mõjutanud rootsi etnoloogi Anders Gustavssoni käsitlus**

tähtpäevade tähistamisest. Gustavsson (1979: 11, 20) rõhutab, et peod on ühiskonna peegel: kui ühiskond muutub, siis muutub ka peokombestik“ (Kärner 2004: 39).

Neis kahes käsitluses kasutatud uurimisvõtted seostuvad vaadetega „teaduslikust“ tekstist, kus subjektiivsus on objektiivsuse eelduseks. St valiidne uurimus kirjutab lahti, millised on olnud uurija lähtekohad ja valikud uurimuse kirjutamisel.

***Sünnipäevapärimuse uurimisvõimalused eelkirjeldatuga sarnases võtmes.** Vaadeldes sünnipäevapärimust interdistsiplinaarsest ning uuenenud folkloorikäsituse vaatepunktist olen hakanud selle uurimisvõimalusi nägema kontekstist lähtuvalt. Esile tulevad sellised kaasaegse pärimuse uurimises olulised küsimused nagu pärimuse funktsioon ja tähendus. Ühe uurimisteemana näen siin näiteks käsitleda sünnipäevapärimust inimese eluetappide tähistajana (nt 18. sünnipäev tähistab täiskasvanuks saamist). Teisalt näen võimalust uurida sünnipäevi kui inimestevahelist kommunikatsiooni ning tunnet, mille loovad traditsioonid. Käsitledes sünnipäevi kui pere-rühmatähtpäeva või pidustust, näen sünnipäevatradsiooni seoseid inimese enesemääratlemise ning identiteedi küsimustega. Nähes folkloori kui protsessi, on võimalik sünnipäevapärimust uurida ka kultuuriloolisel pinnal. Võib arvata, et nii baltisaksa seltsitegevusel, rahvuslikul liikumisel, nõukogude perioodil kui ka lääne ühiskonnal on meie sünnipäevatradsiooni kujunemisel olnud oma osa täita. Arvestades kaasaegset kultuurisituatsiooni on siinkirjutaja jaoks avanenud ka sellised isemoodi teemad nagu sünnipäevatradsiooni ülekandumine koduloomadele (nt koera sünnipäeva tähistamine), asutustele (nt Kaubamaja sünnipäev) jm. Ka meedia mõju, avalik arusaam sünnipäevadest ning selle vastandumine inimeste privaatsetele arvamustele sünnipäevadest saab olla üks uurimisaspekt. Käesolevas uurimisprotsessis on selles kontekstis kogunenud mitmesugust materjali näiteks teemal, mis on juubel ning mis tähendusi sellele omistatakse¹⁸. Ka sellise uudse nähtuse nagu sünnipäevad stiilipeona käsitlemine võiks olla huvipakkuvaks uurimisteemaks.

Avardunud vaade uurimisallikatele, võimaldab sünnipäevapärimuse uurimisel kasutada väga erinevaid allikmaterjale. Tekste sünnipäevadest on võimalik koguda intervjuude, küsitluskavade ning vestluse teel. Kuna tegemist on kaasajal aktiivses kasutuses oleva traditsiooniga, on allikatena kättesaadavad foto- ning videomaterjal, samuti uurija isiklik

¹⁸ Vt lisa nr 1 - pereelu foorumi arutelu juubelist.

kogemus. Viimasel juhul on võimalik saada erinevat materjali, olenevalt sellest, kas oled ise sünnipäevalaps, osaled sünnipäeval kui külaline või kui kõrvaltvaataja, uurija. Lisaks on uurimismaterjalina endiselt võimalik kasutada arhiivi kogutud tekste, kirjapandud elulugusid ning rohkeid meediaväljaandeid. Näiteks ilmub ajalehes „Postimees“ rubriik „Sünnipäevalaps“, mis sisaldab endas intervjuud mõne tuntud inimesega. Allikana peegeldub selles muuhulgas avalik arvamus, meedia poolt loodud kuvand sünnipäevast kui tähtpäevast. Uurimismaterjali hankimisel näen tänuväärseks ka interneti – seda nii teemakohaste artiklite, kodulehekülgede kui ka foorumite näol. Interneti kodulehekülgedelt võib leida sünnipäevafotosid ning soovitusi sünnipäevade tähistamiseks, foorumid aga sisaldavad inimeste poolt kirjapandud tekste, meenutusi ja arutelusid sünnipäevadest ning selle tähendusi kaasaja inimesele. Üks selliseid foorumeid on näiteks internetikeskkonna www.perekool.ee pereelu foorum.

Sünnipäevatraditsiooni oluliseks tunnuseks on isikukesksus. See on tunnus, mis rõhutab kaasaja kontekstis eriliselt sünnipäeva kui uurimisainese elulähedust ning võib seetõttu saada takistuseks selle kirjeldamisel klassikalisel viisil, pärimust liigitavate ning üldistusi loovate uurimisvõtete kaudu. Seetõttu pean oluliseks enda jaoks teadvustada milline täpselt on uurimisprobleem, selle suhestumine uuritava ning võimaliku lugejaskonnaga ning valida sobivad uurimisõtted (tekstuaalsed tehnikad, lahtikirjutamist vajavad kontekstid jm) just sellest lähtuvalt.

1.3. Ainese ja lähenemisviisi vahekorda käsitleva uurimuseni

Tehes kokkuvõtteid eelnevas peatükis vaadeldud uurimuste lähenemisviisikesksest analüüsist, võib märgata, et kui üks osa käsitlusi on seostatavad üksnes klassikalise folklooriuurimise vaadetega ning teine osa tänapäevafolkloori ning pärimusrühmakesksete vaadetega, siis on olemas ka kolmas rühm uurimusi, kus neist kahest teadusajaloolisest traditsioonist pärinevad uurimisvõtted ning- küsimused on segunenud. Neis viimastes on üldistavaid, kirjeldavaid, uurija isikut eemaldavaid klassikalise folklooriuurimise võtteid ning uurimisküsimusi kasutatud koos tänapäeva ainese ning vastavate uurimisküsimustega (vt nt Pappel 2004, Kõivupuu 1996, Kalits 1988, Rüütel 1995). Asetades end sedalaadi uurimuste lugejapositsiooni on siinkirjutaja jaoks tekkinud järgmine probleem: üks osa sedalaadi

uurimusi mõjuvad trivaalselt, pakkumata midagi uut, mis oleks ootuspärane uurimuslikule käsitlesele. Sellisteks on uurimused, kus üldistavaid, traditsiooni väliseid tunnuseid kirjeldavaid uurimisvõtteid on kasutatud teemade puhul, mis seisavad mulle kui uurimuse lugejale eluliselt väga lähedal.

Käesolevalt soovin esitada arusaama, mis käsitluste lähenemisviisikeskne analüüs ning minu isiklik kogemus sünnipäevapärimuse käsitlemisel on esile toonud – ühiskond ja kultuur muutuvad kiiremini kui meetodid, mis nende käsitlemiseks rakendatakse ning et uurijana pean teadvustama uurimisvõtete, uurimisküsimuste ning ainese seotust (esilekerkimist) teatud konkreetsete teadusajalooliste ning teoreetiliste vaadetega ning pärimussituatsiooniga. Kui need ühilduvad, on valitud meetod sobilik püstitatud uurimisküsimuse ning uurimisainese käsitlemiseks, kui mitte, tuleb otsida alternatiivseid lähenemisviise.

Uurimisprotsessi alguses 2001. aastal püüdsin sünnipäevateemale läheneda klassikalise kalendriuurimise võtteid kasutades. Esilekerkinud pingsituatsioonid uurimuse valmimisel ning vastuvõtul aga näitasid, et need võtted ei paku toimivaid raame valitud uurimisküsimuse (luua teatud kuvand kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimusest kaasaja omakultuuri auditoriumile) lahendamiseks. Valinud lähenemisviisi varasematele käsitlustele tuginedes, ei teadvustanud ma endale, et klassikalised folkloori uurimise lähenemisviisid eeldavad käsitluselt teistsugust uurimissituatsiooni kui minul (üldistavaid, traditsiooni väliseid märke kirjeldavaid uurimisvõtteid on toetanud suured tekstimassiivid, levikukaardid, tähelepanu pööramine minevikule jm, mina aga olen keskendunud tänapäeva inimesele elulähedasele ainesele ning olen kogunud oma andmed ise).

Selles uurimisprotsessis ilmnes, et klassikaline pärimuse väliseid tunnuseid kirjeldav ja üldistav käsitlusviis ei õigusta ennast tänapäeva sünnipäevapärimuse vahendamisel kaasaja auditoriumile, kuna uuritav seisab uurimuse osapooltele eluliselt väga lähedal. Esile kerkis küsimus, kuidas leevendada neid pingeid, mis tekivad uurimuses vajalike üldistamis- ja seletamisprotsesside ning üksikisiku kogemuse vahel¹⁹. Praeguseks olen teadvustanud, et minu püstitatud uurimisküsimuse lahendamisel tuleks lähtuda pärimusrühma- ning kontekstikesksetest vaadetest folkloori uurimisele ning et kasuks tuleb siin rakendada ideid refleksiivsusest.

¹⁹ Vt täpsemalt ptk 2.1.4.

Kirjeldatud arusaamadest ning probleemidest tulenevalt olengi jõudnud käesoleva töö keskmes oleva uurimisküsimuseni, mille sisuks on võrdselt nii lähenemisviis kui ka uurimisaines. Kasutades ära avanenud võimalust käsitlen kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse kõrval selle uurimisprotsessi, võimalikke ning sobilikke lähenemisviise.

2. Lähenemisviisi otsingud: uurija kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimus uurimisainena

Esimeses sissejuhatavas peatükis kirjeldatud sünnipäevapärimuse uurimisvõimalused on tulnud esile viimase kuue aasta jooksul, mil olen sünnipäevateema üle mõtisklenud. 2001. aastal sünnipäevateemaga tegelema hakates aga ei olnud kõik kaugelki veel nii selge. Käesolev peatükk – „Lähenemisviisi otsingud“ – jälgib ajalises järjestuses neid probleeme, küsimusi ja selginemisi, millele tuli mõelda, kui asetasin kaasaja inimestelt kogutud tekstid sünnipäevapärimusest folkloristliku uurimise konteksti.

2.1. Käsitlus klassikalise kalendriuurimise võtmes

2.1.1. Ettevalmistused ja lähenemisviisi valik

Ajendi käesolev uurimus kirjutada andis minu esimene sünnipäevateemaline käsitlus, mis ilmus 2002. aastal elektroonilise konverentsi „Dialog privaatse ja avaliku elu vahel. Inimese ja kekkonna suhete peegeldus pärimuses“ artiklikogumikus, mille toimetajateks olid Tiiu Jaago ja Mare Kõiva (2002). Artikkel kandis pealkirja „Sünnipäev – endale ja teistele, korduv ja kordumatu“ (Vabrit: 2002)²⁰. Idee nimetatud artikkel kirjutada tekkis pärast seda kui olin intervjuude ja suunatud vestlustega kogunud sünnipäevateemalisi meenutusi enda pere ja sugulaste seas. Neid meenutusi kuulates ja hiljem lindistusi analüüsisid mõistsin, et sünnipäev on midagi enam kui lihtsalt ühe eluaasta möödumist tähistav sündmus. Teadvustasin endale, et seda eristab teistest iga-aastastest tähtpäevadest isiksusekesksus ning et see on üks ühendavatest sildadest inimese isikliku ja avaliku elu vahel. Varem ei olnud ma selle peale tulnud. Sünnipäev oli minu jaoks olnud üks tavaline, iseenesestmõistetav ja mitte väga oluline sündmus. Kui minult oleks sel ajal palutud, et ma meenutaksin enda sünnipäevi, kirjeldaksin neid või räägiksin sellest, mida see tähtpäev minu jaoks tähendab, ei oleks ma osanud midagi erilist vastata. Meie peres oli sünnipäevi alati tagasihoidlikult tähistatud – hommikused õnnesoovid lillede ja kingituste kätteandmisega ning õhtul peolaud oma pere seltsis tordi, salati ja šampusega. Nüüd aga, neid esimesi lindistusi kuulates hakkasin mõtlema asjadele nagu ootus sünnipäevale eelneval õhtul, sünnipäevatunne ning kui oluline on, et

²⁰ Vt lisa nr 2- artikkel „Sünnipäev – endale ja teistele, korduv ja kordumatu“.

lähedased inimesed mind sel päeval meeles peaks. Avastasin enda jaoks sünnipäevadega seotud varjatud külje, selle, mis jääb reaalse maailma ja ettekujutuse vahele ideaalsest sünnipäevast – s.o sünnipäevadega seotud tähenduse. Minus tekkis soov eestlaste sünnipäevatraditsiooni lähemalt uurida ning jagada enda poolt välja selgitatud teistega teadusliku publikatsiooni vahendusel.

Kuna uurimisprotsessi alguses nägin sünnipäevakombestikust eelkõige ühisjooni rahvakalendri tähtpäevade kombestikuga, näis sobiv läheneda teemale klassikalisele kalendriuurimisele sarnaseid võtteid kasutades. Minu põhieesmärgiks sai luua teatud üldistus, tervikpilt eestlaste sünnipäevatraditsioonist tänapäeval. Esiplaanile seadsin küsimuse, milliste kommete ja detailidega (sündmuse piirjooned, laulud, kingitused jm) see tähtpäev luuakse.

2.1.2. Allikate loomine ja uuritava pärimusrühma määramine

Oma esimeses uurimuses sünnipäevadest tuginesin kolme liiki allikmaterjalile: 1) intervjuude ja temaatiliste vestluste lindistused, 2) sünnipäevateemalise küsimustiku vastused, 3) osalusvaatlus. Sünnipäevateemalisi materjale kogusin lisaks oma perele ka sugulastelt ning tuttavatelt. Samuti korraldasin ühe traditsioonilise külast-külla kogumisretke Raplamaal Kädva külas. Intervjuude aluseks oli küsitluskava, mille koostamisel tuginesin nii enda isiklikule sünnipäevakogemusele kui ka Eesti Rahvaluule Arhiivi 2001. aasta küsitluskavale „Eluring“ (<http://haldjas.folklore.ee/rl/era/kysitus/index.html>). Osalusvaatlusena käsitlesin isiklike sünnipäevakülastusi, kus selle kõrval, et olin sünnipäevale kutsutud külaline, fotografeerisin erinevaid toiminguid ning küsitlesin ja lindistasin sünnipäeval viibinuid. Välitööprotsessile ma oma esimese uurimuse tarvis materjali kogudes eraldi tähelepanu ei pööranud, käsitlesin kõiki kolme välitöömeetodit kui pelgalt vahendit materjali kogumiseks. Sünnipäevateemalisi materjale sain kokku viiekümnel inimeselt vanuses 18–80 aastat. Uurimuses osalejate valikul arvestasin oma üldistusi loovaid uurimiseesmäärke silmaspidades, et valimisse satuks võimalikult erinevaid inimesi. Teatud kitsama rühma määramine ja uurimisobjektiks seadmine valmistas mulle raskusi, kuna sünnipäevapärimuse aineala on väga lai ning hõlmab väga erinevaid keskkondi ning pärimusrühmi. Ühte teisele eelistades kartsin, et ma ei saavuta seda tervikpilti, mida lootsin. Tutvunud küsitlustega perekonnast pärimuskollektiivina otsustasin siiski keskenduda peresünnipäevadele. See määratlus tundus sobiv, kuna pole võimalik tõmmata selget piiri, kust algab peresünnipäev ning algab nt

sünnipäev koolikaaslastega. Arvestasin sellega, et sünnipäevade tähistamine erinevates rühmades on omavahel seotud ning seetõttu ei näinud ma pere uurimisel rühmana määratledes ka takistust sellest rühmast väljapoole liikuda ning nii sünnipäevatradsioonidest terviklikumat pilti luua.

2.1.3. Analüüsiprotsess ja uurimuse vormistamine

Kogutud materjale analüüsima hakates tuli esile teema, mida olin täheldanud juba enda pere sünnipäevameenutusi analüüsides – sünnipäevadega seotud ootused ning nn sünnipäevatunne. Meenutused nii negatiivsetest kui ka positiivsetest sünnipäevakogemustest tõid esile pinge ootuste, ettekujutuse ideaalsest sünnipäevast (mille loob arusaam traditsioonist) ning realselt asetleidnud sündmuste ja suhete vahel. Otsustasin sellele aspektile pühendada oma kavandatava artikli esimese alalõigu. Erinevaid sünnipäevameenutusi näiteks tuues kirjeldasin, kuidas nimetatud pinge hakkas mõjutama sünnipäevatunnet ning kui oluline roll selle tekkimisel oli sünnipäevalapsele suunatud tähelepanuavaldustel tema lähedaste poolt ning päevakangelase soovidega arvestamisel. Pinge esile kerkimise põhjusena rõhutasin sünnipäeva kui tähtpäeva isiksusekesksust ning sünnipäevalapse kogemust sellest.

Artikli ülejäänud osa ehitasin üles, tuginedes sellistele traditsioonilistele elementidele nagu sünnipäeva ettevalmistused, kingitused ja õnnitlused, sünnipäevalaud ja pidusöögid ning meelelahutus. Eraldi käsitlesin juubelisünnipäevi ja sünnipäevi stiilipeona. Selline ülesehitus tundus loogiline, kuna olin endale eesmärgiks seadnud sünnipäevatradsioonide kirjeldamise ning sellega seotud aineala väljaselgitamise. Samuti toetas töö ülesehitus minu jaoks artikli kirjutamise käigus kuju võtnud vaikumisi eesmärki – näidata, milliste sünnipäevadega seotud muutuvate ja muutuvate elementide kontekstis tekib artikli esimeses alalõigus kirjeldatud sünnipäevatunne.

Teksti kirjapanekul kasutasin umbisikulist teguviisi – nt *sünnipäeva tähistatakse kas lihtsamalt või peoga, koos kingitusega antakse sünnipäevalapsele peo alguses ka lilled, õnne soovides surtutakse tal kätt*. Samuti kasutasin lausetes sõnu, mis viitavad teatud üldistusele – nt *Tavaliselt korraldavad vanemad lastele igal aastal sünnipäevapeo; Paljudes peredes on tavaks pidada eraldi koosviibimised pereliikmetele, sugulastele ja sõpradele; Külalisi kutsuvad sünnipäevalapsed peamiselt suusõnaliselt silmast silma või telefoni teel*. Ka enda

kui artikli autori isiku eemaldas artiklist keelekasutuse kaudu, kasutades umbisikulist teguviisi uurimiseesmärkide kirjeldamisel – nt *Antud uurimises on tõstatatud küsimus, millist huvi võiks sünnipäevateema pakkuda folkloristile; Käesolevas kirjutises on keskendutut peresünnipäevadele* – ning kõneldes endast kolmandas isikus kui artikli autorist – nt *kolmanda osa allikmaterjalist kogus autor osalusvaatluse teel*.

Kirjeldatud tekstuaalsete tehnikate kasutamisel oli kaks põhjust – nii oli kalendritähtpäevi (kui minu jaoks sünnipäevadele sarnaseid nähtusi) käsitledes valdavalt tehtud ning nendest eelteadmistest lähtuvalt vastas selline lähenemisviis minu arusaamale teaduslikust tekstist. Uuriija „mina“ sissetoomises nägin ohtu olla „ebatuduslik“. Kartsin, et selline subjektiivsuse avaldus tekstis võiks jätta mulje, et kirjutan isiklikest sünnipäevakogemustest eestlaste sünnipäevatraditsiooni sildi all.

2.1.4. Ilmnenud probleemid, lugeja vastuvõtt ja elulähedusest ning isiksusekesksusest esilekerkinud pingsituatsioonid

Uurimuse kirjutamise käigus ning uurimuse vastuvõtul lugejate poolt ilmes rida küsitavusi ja pingsituatsioone, mis näitasid valitud lähenemisviisi sobimatust valitud uurimisainesele. Esimesed lähenemisviisi sobimatusele viitavad „märgid“ tulid siinkirjutaja jaoks esile suhtlusest artikli toimetajatega: 1) toimetatud teksti tekkis järeldusi, mida ma oma allikate põhjal ei olnud teinud, ning mis olid vastukäivad minu arusaamale sünnipäevadest; 2) sain vastuväiteid tekstis esitatud järeldustele, kuna toimetaja ei tundnud enda kogemust artikli allikmaterjali põhjal tehtud üldistustest ära; 3) sain soovitusi kirjutada lisaks sünnipäevadega seotud aspektidest, mida olemasolevad allikad, mille põhjal uurimuse koostas, ei kajastanud. Toon siinkohal mõningad näited.

Teksti tekkinud järeldused, mis siinkirjutaja jaoks võõristust tekitasid olid näiteks järgmised:

„Sünnipäeva tähistamise juurde kuuluvad kinnistunud traditsioonilised elemendid, mis on tüüpilised just sellisele peole“ (Vabrit 2002: 72). „Kuigi sünnipäevalapse ja tema pereliikmete, sõprade ja tuttavate üldised rollid ja ülesanded on sünnipäeva tähistamisel korduvad, ilmneb vastastikustes suhetes mõlema osapoole staatus“ (Vabrit 2002: 73).

Esimeses lauses tekitab kõhkclusi sünnipäeva samastamine peoga – minu jaoks ei olnud see kunagi nii olnud ning ka analüüsitud materjalist ei ilmnenu, et sünnipäeva ja peo vahele võiks võrdusmärgi panna. Pidasin sünnipäevapidu vaid üheks osaks sünnipäevatradiitsiooniga seotud nähtusteväljast ning tõin selle esile ka artiklis kirjutades järgmist: „*Analüüsisides sünnipäeva tähistamist on eristatavad lihtsalt sünnipäeva tähistamine ja sünnipäeva tähistamine peoga*“ (Vabrit 2001: 68). Teisel juhul, kus toimetaja lause tõi esile sünnipäeval asetleidvate rollide muutumatuse, soovisin tegelikult oma artikli kokkuvõttes esile tuua mõtte, et sünnipäeva tähistamisega seotud rollid on aja jooksul muutuvad (olenevalt sellest, kas ollakse sünnipäevalaps, külaline, pereliige, sünnipäevapeo ettevalmistaja vm) ja et need rollide muutused ja neile omistatavad tähendused hakkavad kõnelema inimese kohast teda ümbritsevates suhetesüsteemides.

Minu esitatud järelduste paikapidavuse seadsid kahtluse alla järgmised toimetaja antud kommentaarid²¹ (väljavõtted Mare Kõiva e-kirjast Tiiu Jaagole 05.02.2002)²²:

1) *Kuna lähenen 50le, siis mõtlen hirmuga, et ma küll ei tea oma tuttavaid, kellele susse kingitaks, küll aga mänguasju mu 24sele pojale ja 22sele tütrele ja nimelt neile ka kihvte pakse susse jmt./---/(s.o. kommentaar tekstilõigule: Käesoleva uurimuse tulemusena võib väita, et lastele kingitakse reeglina mänguasju, kui inimene jõuab täiskasvanu-ikka (21.sünnipäev, või ka 18. sünnipäev), siis peetakse sobilikuks hakata talle kinkima veinipudeleid jm alkohoolseid jooke, näiteks 50. aasta sünnipäevast alates aga hakatakse sünnipäevalapsele kinkima sooje susse, villaseid kampsuneid jm.)*

2) *Juubelisünnipäevad. Ariste ja keeletadlaste arvates on need nulliga lõppevad ja esimene neist on vajunud praegu 50-nele, varem oli hilisem. Viiega lõppevad sünnipäevad pole juubelid. Vene ajal kujunes 55 (naiste pensionile saatmine) millekski erilisemaks, kuna sellega kaasnes erru minek. Tegin juubelite alguse ümber. Asendasin veidi noorema ea olulisi sünnipäevi. Parandatud on: Mõneti erinevad on juubelisünnipäevad, mis on tavasünnipäevadest olulisemad. Juubelid algavad 50. sünnipäevast. Olulised sünnipäevad on esimene, viies, seitsmes, kuuekümmes, kaheksakümnes ja kahekümnes sünnipäev. (s.o. kommentaar tekstilõigule: Mõneti erinevad tavalisest juubelisünnipäevad. Need on sünnipäevad, mida peetakse teistest sünnipäevadest tähtsamateks ning vanus lõpeb arvuliselt*

²¹ Artikli versioon, millele kommentaarid antud, on säilinud siinkirjutaja valduses.

²² Väljavõtteid e-kirjast on kasutatud Mare Kõiva loal.

viie või nulliga. Erinevus tavasünnipäevadest tuleb juubelite puhul esile just vanemate inimeste puhul, kuna aga noorte nn ümmargused sünnipäevad tavasünnipäevadest palju ei erinegi. Arvatakse, et õiged juubelid algavad 50-st ning, et varasematest nõ juubelitest on olulisemad 15. 20. ja 25. sünnipäev.)

Soovitused, mis sain, olid näiteks järgmised (väljavõtted Mare Kõiva e-kirjast Tiiu Jaagole 05.02.2002):

/---/ võiks kuhugi poetada mingi intriigi, et mis on need asjad, mida ei tehta sünnipäeval kindlasti ja mida kindlasti ei kingita. Põhimõtteliselt ta ju püüab esitada tüüpilise eestlase tüüpilist sünnipäeva ja juubelit. Aga, mis need identifikaatorid siis võiksid olla, mis on konservatiivne ja mis allub moele./---/; Kas ei peaks olema midagi töö juures või koolis peetavatest sünnipäevadest, lasteaiasünnipäevadest? Üks lõik näiteks?/---/.

Ilmunud artikli lugejate vastuvõttu oli mul võimalus jälgida nii juhuslikest kontaktidest lugejatega kui ka elektroonilisel konverentsil „Dialog privaatse ja avaliku elu vahel. Inimese ja keskkonna suhete peegeldus pärimuses“, kus minu artikkel ning sünnipäevapärimus olid arutelu all seksiooni „Sillad inimeste ja maailmade vahel“ raames²³. Tagasisidest artiklile panin tähele, et enim pakkus lugejatele huvi ja ärgitas omapoolseid kommentaare lisama ning isiklike kogemusi jagama artiklilõik sünnipäevatundest. Üks elektroonilisel konverentsil osalenu kirjutas minu artikli kohta järgmist:

Maili Vabriti artiklist jäi kõige enam meelde see, mida isegi sünnipäevade juures oluliseks pean, sünnipäevatunne, mis on oluline sünnipäevalapsele endale. (S 395)

Samas kogesin üldist negatiivset tagasisidet artiklis kasutatud üldistavatele uurimisevõtetele ning sünnipäevatraditsiooni väliste detailide kirjeldamisele. Sain kommentaare, kus lugeja arvas, et artikkel on mõttetu, kuna ta teab juba kõike, mis selles kirjutatakse. Samuti kohtasin arvamust, et artikli autorina ei olegi ma tegelikult uurimistööd teinud, vaid olen selle oma isikliku kogemuse põhjal kokku kirjutanud, kuna lugeja ei tundnud oma kogemust tekstist ära. Olin nõutu, kuna just viimast olin eriti kartnud – olla subjektiivne ning ebateaduslik. Minu ette kerkis küsimus uurija mõjust oma allikatele ning uurimistulemustele.

²³ Konverentsil osalenute sünnipäevateemalised kommentaarid ja arutelud on kättesaadavad ka samanimelisest materjalikogust (2002, Tartu).

Kirjeldatud probleemid artikli toimetamisprotsessist (lausete mõttelise sisu muutumine, enda kogemuse tekstist mitte ära tundmine, ning soovitusel kirjutada sellest, mida minu allikad ei võimaldanud) ning valmis artikli lugejate vastuvõtt (huvi sünnipäeva tähendusega seotud sünnipäevate vastu, arvamused tervikartikli mõttetusest, kuna nii ehk nii on teada, mis see sünnipäev on, ning kahtlused, et olen järelduste tegemisel lähtunud isiklikest kogemustest) näitasid valitud lähenemisviisi sobimatust tänapäeva sünnipäevapärimuse käsitlemisel.

Mõistsin, et isiklikele kogemustele tuginevalt on enamus eestlastest sünnipäevateemal „eksperdid“ ning et seetõttu ei sobi klassikalised traditsiooni kirjeldavad ja üldistusilooivad uurimisvõtted uurija kaasaja ja omakultuuri sünnipäevapärimuse uurimiseks. Viimase põhjuseks on sünnipäevatradsiooni elulähedusest ja isiksusekesksusest tingitud pinged uurimisprotsessis ning uurimuse vastuvõtul lugejate poolt. Kokkuvõtteks sõnastasin enda jaoks kolm pingsituatsiooni, mis võivad seostuda uurija kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse kogumise, analüüsi ja avalikkusele esitamisega:

- 1) uurija isikliku sünnipäevakogemuse mõju uurimusele – kas uurimistulemused pole mitte artefaktid uurija kohalolekust?
- 2) uurimuses osalejate ja uurimuse lugejate kahtlused uurimises osalemise ja uurimuse otstarbekuse kohta – kõik teavad niikuinii, milline on sünnipäev ja miks seda peetakse;
- 3) isiklike sünnipäevakogemuste sattumine vastuollu avaldatud uurimuses tehtud üldistustega.

Nimetatud pinged tõstasid minu jaoks küsimused kuidas, miks üldse ning milliseid aspekte koguda ning esitada avaliku uurimusega sellest elulähedasest teemast tänapäeval. Millised peaks olema need uurimisainese kogumis- ning esitamisstrateegiad, mille tulemusel võiks valmida uurimus, mis oleks vastuvõetav ja huvitav inimestele uuritava pärimusainese eksisteerimise kaasajast.

2.2. Teistsuguse lähenemisviisi otsingud – arutelud refleksiivsusest ja käesolev lähenemisviis

Seadsin endale eesmärgiks leida valitud teemale sobivam lähenemisviis. Uus vaatenurk pidi kohanduma sünnipäeva kui tänapäeva pärimusainese olemusega ning olema uurija ja uuritava vahelisest distantsi puudumisest tingitud pingeid leevendav. Oma otsinguil tutvusin ideedega refleksiivsusest ning refleksiivsest uurimisest. Antud peatükis annan ülevaate nimetatud ideedega seonduvast ning näitan, kuidas nendega tutvumise kaudu jõudsin kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse uurimisel ainese elulähedusest tingitud pingeid leevendava lähenemisviisini.

2.2.1. Charlotte Aull Daviesi „refleksiivne etnograafia”²⁴ inspiratsiooni allikana

Otsides refleksiivsuse teemat käsitlevaid uurimusi, jäi pilk kõige esimesena pidama Walesi kultuurantropoloogi Charlotte Aull Daviesi teosel „Reflexive Ethnography. A Guide to Researching Selves and Others” (Davies 1999). Kuigi võimalikke refleksiivsust metodoloogilisse võtmesse paigutavaid teoseid, millest oleks võinud minu ette kerkinud probleemide lahendamisel abi olla, oli teisigi, otsustasin Daviesi teose kasuks selle paeluva alapealkirja tõttu – „A Guide to Researching Selves and Others” (Juhend , kuidas uurida ennast ja teisi) oli just see, mida ma vajasin. Selle teose valguses hakkasin nägema võimalikke lahendusi uurimisainese elulähedusest ning isiksusekesksusest tingitud probleemidele.

Refleksiivsuse laiemas mõistes määratleb Davies eneseanalüüsiprotsessina, teatud tagasipöördumisena enda juurde (Davies 1999: 4). Davies rõhutab, et etnograafilises uurimuses, kus sidemed uurija ja uuritava – sotsiaalse maailma – vahel on väga lähedased ja kus uurimisobjektideks on inimesed kui enese-teadlikud olevused on see väga oluline. Refleksiivsus tähistab siin uurija teadlikkust sellest, et ta on osa objektist, mida ta uurib ja et tema kohalolek avaldab mõju uurimistulemustele (Davies 1999: 3, 199)²⁵.

²⁴ Mõistega *etnograafia* (*ethnography*) tähistab Charlotte Aull Davies ühiskonnale ning kultuurile keskenduvat uurimust. Etnograafia sisaldab Daviesi järgi nii välitööprotsessi kui ka selle protsessi tulemusel valminud kirjalikku uurimust. Käesolevas töös on etnograafia mõistet kasutatud sarnaselt Charlotte Aull Daviesi käsitlusega. Mõnel juhul olen selle sünonüümina kasutanud ka *kultuurikirjelduse* mõistet. Vt ka märkus 6.

²⁵ See refleksiivsus, mida Davies nimetab ka fundamentaalne refleksiivsus (*fundamental reflexivity*), tugineb Bhaskari (1989) kriitilise realismi (*critical realism*) vaatepunktile, mis lubab uurida midagi objektina

Refleksiivne uurimus peegeldab Daviesi järgi viise, milles uurimistulemused on mõjutatud uurimuses osalenud inimeste ja uurimisprotsessi poolt. Need mõjud paigutab Davies kogu uurimisprotsessi alale – alustades teema valikust ning lõpetades uurimuse vastuvõtuga lugejate poolt. Keskseks küsimuseks on see, mis toimus, kui uurija oli kohal ja andmed loodi ning kuidas näidata uurimistulemustes lugejatele uurimuse valiidsust²⁶ (vt Davies 1999: 4).

Kirjeldatud lähenemisviisi asetab Davies konteksti, mida ta kirjeldab, kui pingete leevendamist teaduslikus uurimuses vajalike üldistamis- ja seletamisprotsesside ja tekstivälise tegelikkuse vahel. Ta ütleb, et materjali analüüsimisel võib liiga suur distantseerumine välitööprotsessist kaasa tuua inimeste elukogemusele vastukäivaid teoreetilisi struktuure (Davies 1999: 193-194). Just nii juhtus, kui analüüsisisin materjali välitööprotsessi mõjusid arvestamata ning panin kirja oma esimese kaasaja omakultuuri sünnipäevi käsitleva uurimuse. Pingete leevendamise seisukohast toob Davies oluliste aspektidena esile teineteisega tihedalt seotud küsimused uurimuse autoripositsioonist, tekstualiseerimisprotsessist ning võimalike auditooriumidega arvestamisest (214).

Kultuurikirjelduse tõsiseltvõetavus baseerub Daviesi järgi uurija edul leevendada pingeid, analüüsi ja tekstuaalsete tehnikate, avaldatud uurimuse ning võimalike auditooriumite jm uurimisprotsessi erietappide vahel. Uurija peaks olema tekstis esile toodud, et oleks näha, millised on olnud uurija eesmärgid ja teoreetilised lähtekohad, erinevad suhted uurija ja uurimisobjekti vahel (199). Pingeid on etnograafilise uurimuse autoril vaja leevendada silmaspidades kahte auditooriumi, kes otsustavad uurimistulemuste valiidsuse üle: esmalt need, kel on professionaalne väljaõpe uuritava distsipliini väljast ja teiseks need, kes oma argielus on seotud uurimisteemaga kui selle subjektid (225).

Seostades kirjeldatud ideid oma esimese sünnipäevateemalise uurimuse käigus esilekerkinud probleemidega, mida samuti võib kirjeldada kui pingeid minu poolt kasutatud üldistamis- ning seletamisprotsesside ja inimeste tekstivälise tegelikkuse vahel, kus esile kerkivad

seni, kuni uurija võtab arvesse oma mõjusid sellele objektile. See vaatepunkt seostub arusaamaga, et sotsiaalset reaalsust saavad inimesed kogeda vaid oma tegevuse kaudu (vt Davies 1999:17-21).

Lisaks vt võrdlevalt David L. Altheide'i ja John Johnsoni (1994) käsitlust, kus nad seostavad oma refleksiivsuse kontseptsiooni (s.o. tedlikkus sellest, et teaduslik vaatleja on osa nähtusest, kontekstist ja kultuurist, mida ta püüab mõista ja esitada) nn analüütilise realismi (*analytical realism*) raamistikuga. Refleksiivsuse kontseptsiooni analüütilise realismi vaatepunktist seostavad Altheide ja Johnson vaatega, et sotsiaalne maailm on tõlgendatud maailm – kõik teadmised on mõjutatud aja, koha ja teadja poolt (vt Altheide & Johnson 1994: 486, 493).

²⁶ Valiidsus viitab Daviesi järgi, uurimistulemuste korrektsusele tõepärasusele. Uurimistulemuste valiidsus sõltub sellest, kuidas neid tulemusi tõlgendatakse (vt Davies 1999: 85).

küsimused uurimuse autoripositsioonist, sobilikest tekstuaalsetest tehnikatest ning uurimistulemuste vastuvõetavusest selle võimalike auditooriumite poolt, hakkasin Daviesi teoses nägema tuge oma „teistsuguse lähenemisviisi“ otsingutele. Tekkis mõte, et jälgides teadlikult uurimisprotsessi ja selle mõjusid ning arvestades sellega uurimuse kirjapanemisel, oleks ehk võimalik jõuda lähemale kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse käsitlemiseks olemuslikult sobilikumale, elulähedusest tingitud pingeid leevendava lähenemisviisini.

2.2.2. Erineval viisil “refleksiivsed” uurimused

Pärast tutvumist Charlotte Aull Daviesi ideedega refleksiivsest metodoloogiast kõnelesin Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetooli üliõpilastele ning õppejõududele oma uuest kavandatavast sünnipäevateemalisest käsitlusest, et see tugineb ideedele refleksiivsusest või refleksiivsest uurimisest. Seda mõisteti kolmel erineval viisil. Esiteks arvati, et vaatlen sünnipäevade varasemaid käsitlusi. Teiseks arvati, et analüüsin enda isiklikku sünnipäevakogemust. Kolmandaks arvati, et vaatlen sünnipäevapärimuse kogumissituatsiooni ja enda valikute mõju tulemusele. Iga kord sain vastata: „Jah, kuid mitte ainult!“ Kuna see, mida refleksiivse uurimuse all mõisteti, tõi esile niivõrd erinevaid vaatenurki, otsustasin vastavateemalistesse käsitlustesse põhjalikumalt süveneda, lootes heita valgust refleksiivsuse kontseptsiooni mitmetimõistetavuse probleemile inimühiskonnale ning kultuurile keskenduvates uurimuses.

Otsingud viisid mind kokku erinevat laadi käsitlustega, mille autorid väitsid, et nad tuginevad ideedele refleksiivsusest või refleksiivsest metodoloogiast ning käsitlustega, kus püüti neid mõisteid lahti seletada²⁷. Neid käsitlusi analüüsid mõistsin, et uurimused võivad olla väga erineval viisil refleksiivsed, ning et aja jooksul on refleksiivse uurimuse kontseptsioon inimühiskonda ja kultuuri käsitlevates uurimustes teisenenud. Kuigi refleksiivsus laiemas tähenduses on peaaegu alati teatud (enese)teadlikkus/analüüs/kriitika või tagasipöördumine algallikate juurde ning refleksiivne uurimus tähistab selle protsessiga arvestamist, on see kuidas ja miks ta seda teeb, milliseid vorme see võtab, kuhu paigutub uurimisväljal ning milline on selle teadusteoreetiline taustsüsteem, uurimusesti erinev.

Vaateid refleksiivsusest avan järgnevalt nelja alateema all. Esimeses neist – (1) *Refleksiivsus ja arusaamad „objektiivsest“ teadmisesest ning uurimuse „valiidsusest“* – keskendun kahele, uurimustes refleksiivsuse teemaga seostatavale epistemoloogilisele taustsüsteemile,

²⁷ Mõned neist käsitlustest sisaldavad mõlemaid nimetatud kahest kategooriast

positivistlikule ning postmodernistlikule vaatele teadmiseloomise protsessidest ning viimasega seotud dialoogilise metodoloogia ideedele. Teise alateema all – (2) *Uurija enesepeegeldusest teadusdistsipliini eneseanalüüsini* – toon esile erinevaid uurimustes kasutatud refleksiivsuse avaldumisvorme ning nendega seostatud teadusajaloolisi taustsüsteeme. Kolmanda alateema all – (3) *Refleksiivsus ning paigutumine uurimisväljal* – vaatlen toiminguga „olla refleksiivne“ seost uurimisprotsessi eri etappidega ning valitud uurimisteema kultuurilise paigutumisega, oma ning võõra kultuuri uurimisega. Neljanda alateema all – (4) „*Õige*“ *refleksiivsuse otsingud* – vaatlen käsitlusi, mis tegelevad otseselt refleksiivsuse küsimusega, püüdes seda metodoloogiasse paigutada või sõnastada nii, et seda võiks käsitleda kui „tavalist“, igasugusele uurimusele omast.

(1) Refleksiivsus ja arusaamad “objektiivsest”²⁸ teadmisest ning uurimuse “valiidsusest”. Refleksiivsuse mõiste seostub käsitlustega, mis keskenduvad küsimustele uurimuse autentsusest või objektiivsusest. Refleksiivsuse kontseptsioon tugineb siin dihhotoomiale arusaamadest teadmise loomise protsessidest ning küsimusele, kuidas me loome oma uurimisobjekte (vt nt Bendix 1997; Anttonen 1993; Vasenkari 1996, 1999; Vasenkari, Pekkala 2000; Pekkala 2003, Honko: 1998 (2)). Epistemoloogiliselt eristatakse uurimustes kahte põhilist lähenemisviisi: positivistlikku ning postmodernistlikku.

P o s i t i v i s m i kui lähtekohaga, mis on pikka aega mõjutanud ka eesti folkloristide töid, seostatakse traditsioonilist arusaama uurimuse metodoloogilisest objektiivsusest ja valiidsusest. Selle arusaama järgi on uurimistoimingu laad objektiivse teadmise lisamine. Uurimisandmed on lukustatud ning valmis kujul ootamas, et uurija need üles korjaks ning uurimuse kaudu edasi annaks (vt nt Altheide, Johnson 1994: 487; Vasenkari 1996: 86; Denzin, Yvonna 1994: 5). Refleksiivseks on siin peetud uurimust, kus uurija püüab ennast nii allikate loomise protsessis kui ka lõplikus uurimuses võimalikult nähtamatuks teha. Sellise refleksiivsuse varaseim vorm on seotud antropoloogilise välitöö meetodi, osalusvaatlusega (Davies 1999: 11).

P o s t m o d e r n i s m – vaade, millega refleksiivsuse teemat puudutavad uurijad oma töö enamasti seostavad, tähistab teadmiste loomise seisukohast piiride hägustumist subjekti ja objekti vahel (üks võib muutuda teiseks) ning teadvustab teadja ja teadmiste situatiivset piiratust. Selle vaatepunkti järgi ei ole olemas eelarvamuste vaba teadmist ega teadust,

²⁸ Objektiivsus on tehnika, et tagada uurimustulemuste kontrollitavus (vt nt Flick 2006: 375).

uurimisandmed ei ole valmis üles korjamiseks väljalt, vaid luuakse interaktsioonis erinevate osapoolte vahel (vt Richardson 1994: 518; Davies 1999: 15; Altheide, Johnson 1994: 487; Pekkala 2003: 88). See vaatepunkt lähtub fenomenoloogilisest hermeneutikast, mille järgi mõistmise objekt on ajutine olemise viis. See on alati ajalooliselt spetsiifiline ja muutuv (Anttonen 1993: 25).

Postmodernistlikust vaatepunktist mõjustatud refleksiivsuse esilekerkimine ingliskeelse teadusmaailma antropoloogide seas paigutatakse 1960–70-ndatesse aastatesse. Seoses kolonialismiga ning antropoloogide uurimisvälja paigutumisega neile aladele on pälvunud kriitikat, et välditi nende inimeste kaasaegset reaalsust, keda uuriti. Uue vaate järgi kutsutakse üles refleksiivsusele selles mõttes, et uurides teisi peab samuti uurima endid suhetes nende teistega. Teaduslikku vaatlejat on hakatud teadvustama osana kontekstist ja kultuurist, mida ta püüab mõista ja esitada (vt nt Altheide & Johnson 1994: 486; Davies 1999: 12; Anttonen 1993: 23; Vidich, Lyman 1994: 41).

Mitmetes käesoleva uurimuse raames vaadeldud, end refleksiivsuse ideedega siduvates uurimustes, on need vaated seostatud ka nn dialoogilise metodoloogia ideedega. Viimaste järgi luuakse uurimisväli läbi sotsiaalse suhtlemise ning seetõttu ei ole uurimuse fookus mitte „teistel“, vaid maailmal meie endi ja teiste vahel (vt Latvala 2002). Dialoogilise metodoloogia vaatepunktist on välitöödel kogutud andmed ja informatsioon loodud subjektikeskselt uurija ja informandi vahelises kohtumisprotsessis ning kogumistöö tulemust hinnatakse kui läbirääkimiste tulemust, mis on alati ajalooliselt, sotsiaalselt ja kultuuriliselt määratletud (vt Vasenkari 1996: 94; Vasenkari 1999: 54-56; Vasenkari, Pekkala 2000: 246-248, Honko 1998: 502-50). Elaine J. Lawless aga näiteks on ideid dialoogist ja refleksiivsusest arendanud veelgi kaugemale, kõneledes nn vastastikusel etnograafiast (*reciprocal ethnography*). Selle vaatepunkti järgi tuleb uurijal valiidsel uurimuse tarvis oma järeldused uurimismaterjalist ka veel uuritavatega läbi arutada, et luua nii dialoogil, jagatud teadmisel baseeruvat teadmist (Lawless 1991: 38).

Näinud refleksiivsuse kontseptsiooni kirjeldatud lähenemisviiside valguses, sai minu jaoks selgeks, et oluline osa uurimuse mõistmisel refleksiivsena on sellel, millised on uurimuse epistemoloogilised lähtekohad. Tähelepanuväärne on seejuures tõdemus, et kuigi nägin lähenemisviisis, mille olin nimetanud refleksiivseks, alternatiivi oma varasemale sünnipäevade käsitlesele, võib positivistlikust vaatepunktist lähtudes ka minu esimest

uurimust käsitleda kui refleksiivset. Olin ju soovinud luua valiidsset uurimust, eemaldades enda kui uurija isiku uurimusest.

(2) Uurija eneseteadlikusest teadusdistsipliini eneseanalüüsini. Refleksiivsuse mõistele on uurijad omistanud erinevaid tähendusvarjundeid. USA uurija, teadusfilosoof Michael Lynch on oma 2000. aastal ilmunud kriitilises käsitluses toonud esile 20 erineva tähenduse ning kasutusega refleksiivsuse kontseptsiooni (Lynch 2000: 27-34). Ta kirjutab, et kuigi refleksiivsus tähistab alati teatud tagasipöördumisprotsessi, on see, kes ja kuidas seda teeb, uurimusesti väga erinev (vt Lynch 2000: 34). Analüüsides uurimusi, millega oma käesolevas töös tutvusin, nõustun Michael Lynchiga. Minu vaadeldud uurimustest eristus neli postmodernistliku epistemoloogiaga seostuvat refleksiivsuse vormi. Kõik need neli on seotud teadlikkusega endast, või endast ja teisest, kuid see, mil viisil seda teadlikkust kultuuriuurimise seisukohast mõistetakse ning kasutatakse, ning milliste teadusajalooliste taustsüsteemide ning eesmärkidega oma vaateid seostatakse, varieerub käsitlusesti.

Esimese refleksiivsuse vormina nimetaksin siin **refleksiivsust kui teadlikkust enda (uurija) identiteedist uurimisprotsessis ning sellest, kuidas see identiteet suhestub uuritavate omaga.** Näiteks on oma artiklis „The Self in „Fieldwork“. A Methodological Concern“ selle autorid Beverly J. Stoeltje, Christie L. Fox ning Stephen Olbrys pööranud tähelepanu just sellistele uurija ja uuritavate vahelist suhtlemist ning uurimistulemusi mõjutavatele aspektidele – kas ollakse mees või naine, õpilane, professor, abielus või mitte, oma või võõras, lastega või ilma (Stoeltje, Fox, Olbrys 1999: 166). Oma refleksiivsuse kontseptsiooni seostavad nad seejuures feminismist tuleneva ideega, mille kohaselt naisuurijad on märganud oma soolise identiteedi mõju nende uurimustele ning suhetele väljaga (Stoeltje, Fox, Olbrys 1999: 173). Niisamuti on soome uurija Johanna Latvala oma kahes Keenia keskklassi naiste elule keskendivas käsitluses näinud refleksiivsust eelkõige kui teadlikkust uurija isiku ning tema sotsiaalkultuurilise tausta mõjust uurimissituatsioonile (vt Latvala 2001; Latvala 2002). Rakendades oma välitöödel sedalaadi refleksiivset teadlikkust, toob ta näiteks esile, et kuna enamuse küsitatud naistest olid emad, siis tuli kontaktisaavutamisel talle kui uurijale kasuks kahe lapse emaks olemine (Latvala 2002: 2). Ka Johanna Latvala on oma käsitluses seostanud refleksiivsuse feministliku antropoloogia ideedega, kirjeldades seda kui uurija ja uuritavate võimupositsioonide ning eetika küsimuste teadvustamist. Refleksiivsuse eesmärkide kohta

ütleb ta, et kasutades ideid refleksiivsusest on võimalik muuta võimudilemmasid avatumaks (Latvala 2002).²⁹

Teine refleksiivsuse vorm, mis seostub ka antud peatüki alguses toodud arusaamaga siinkirjutaja tööst kui enda sünnipäevakogemuse kajastusest, on **refleksiivsus kui teadlikkus iseenda kogemusest seoses uuritava temaga ja selle mõjust uurimistulemusele**. Siin on tegemist refleksiivsusega, mis on lähedane enesepeegeldusele. Üks sedalaadi käsitlusi on Olga Najna-Ramnezi uurimus „Of Fieldwork, Folklore and Festival“, kus ta vaatleb oma isikliku kogemuse mõju välitöötulemusele seoses pidustusega *La Fiesta de los Tastoanes*. Oma käsitluse seostab ta seejuures 60-ndatel esilekerkinud aruteludega subjektiivsusest, objektiivsusest ning omakultuuriuurija (*native researcher*) kohast uurimisprotsessis (vt Najna-Ramnez 1999: 184). Soome uurijad Outi Fingerroos ning Pertti Anttonen on aga oma kriitilistes käsitlustes peatunud sedalaadi uurimustel, kus refleksiivsust on peetud otseselt sünonüümseks enesepeegeldusele (keskmes on uurija isiklik kogemus). Outi Fingerroos on öelnud, et käsitlus on sel juhul väga ühekülgne, kuna seda ei asetata uurimust moodustava terviku piiresse (Fingerroos 2003: 10). Pertti J. Anttonen aga on kritiseerinud Marjut Anttoneni 1999. aastal kaitstud väitekirja, kus refleksiivsus on sünonüümne enesepeegeldusele, tõstatades küsimuse, milline on sellisel juhul uurija roll kultuuriliste representatsioonide loojana (Anttonen 2002). Walesi kultuurantropoloog Charlotte Aull Davies kirjutab enesepeegeldusest S. Wooglarile (1988: 22) viidates, et selline „täielik“ refleksiivsuse versioon (*total reflexivity*) on seotud arusaamaga, et ükski teadmiste protsess ei saa olla täielikult refleksiivne seni, kuni see ei ole selgelt pööratud teadja poole, kes saab eneseteadlikuks (Davies 1999: 7).

Kolmandaks uurimustes kuju võtnud ning käsitletud refleksiivsuse vormiks on **refleksiivsus kui teadlikkus uurija isiku, eelteadmiste, valikute, tema käsutuses olevate uurimisvõtete, sh kogu uurimisprotsessi mõjust uurimisprotsessile**. Nii on refleksiivsust näinud näiteks soome folklorist Outi Fingerroos. Refleksiivsusest käsitleb Fingerroos teadlikkust sellest, et uurimisprotsessis kasutatud meetodid ning uurija poolt tehtud valikud mõjutavad saadavat tulemust (vt Fingerroos 2003: 2). Fingerroos seostab arutelud refleksiivsusest postmodernistliku lääne antropoloogiaga, 80-ndate paradigmuuutusega, naisuurimusega, kriitilise kultuuriuurimisega (vt Fingerroos 2003: 3). Ka Armi Pekkala käsitlusest tuleb esile arusaam refleksiivsusest kui teadlik olemisest uurija valikute mõjust uurimistulemusele.

²⁹ Feminismist, refleksiivsusest ning võimupositsioonide teadvustamisest vt lisaks nt Olsen 1994, Punch 1994.

Refleksiivsus selles käsitluses on seostatud postkolonialistlikest vaadetest (uurides teisi, peab samuti uurima endid suhetes nende teistega) tuleneva küsimusega uurijaetikast, uurimuse tegemise ja teadusliku toimingu moraalsusest (Pekkala 2003: 85). Sarnaselt on refleksiivsust näinud ka Elaine J. Lawless oma naispastorite teemalises käsitluses. Lawless kirjutab, et tema käsitlus on refleksiivne, kuna ta teadvustab oma kohalolekut uurimuses ja selle kohaloleku võimalikke mõjutusi välitöökogemusele (Lawless 1999: 39). Uurimuse taustsüsteemina näeb Lawless feminismi, seades esiplaanile küsimuse, kuidas naised teavad seda, mida nad teavad (Lawless 1999: 38-39). Artiklis „Folklore, Modernity and Postmodernism“ kirjeldab Pertti J. Anttonen refleksiivsust kui teadlikkust sellest, kuidas teadlased loovad oma objekte (Anttonen 1993: 7). Refleksiivsuse seostab Anttonen oma töös representatsiooni küsimusega ning postkoloniaalse antropoloogia vaadetega, öeldes, et refleksiivsus on oma alustelt küsimus eetikast ning moraalist (Anttonen 1993: 9).

Neljanda refleksiivsuse vormina uurimustes tooksin esile **refleksiivsuse kui kultuurikriitika(analüüsi)**. Refleksiivsus ei ole siin enam seotud mitte niivõrd konkreetse uurija ning uurimisprotsessiga, vaid teadlikkusega teadusdistsipliini eneseanalüüsi vajalikkusest. See on kriitiline, refleksiivne vaade varasematele seisukohtadele, käsitlustele. Kristin Kuutma on oma uurimuses „Pärimuskultuurist kultuurisümboliks. Saami etnograafia ja sepo eepose loomislugu“ näinud refleksiivsust nii kultuuriuurija rolli ja isiku teadvustamisena uurimisprotsessis kui ka kultuuritekstide (representatsioonide) kriitilise analüüsina (Kuutma 2005: 9). Ta kirjutab oma käsitluse kohta: „*Metodoloogiliselt lähenemiselt on alljärgnev käsitlus refleksiivne ja kultuurilooline, analüüsides kriitiliselt kultuuritekstide loomist ajaloolises kontekstis, märkamaks kultuurilist dokumenteerimist ja „tekstuaalseid praktikaid“.* /---/“. Ja eelnimetatule lisaks toetub rakendatud refleksiivne lähenemine „*Margaret Millsi eneseanalüüsile, jälgides folkloristi välitööl kujunevas olukorras rakenduva retoorika ja ühiskondlike tavade ja normide kehtestamise või eiramise kontekstis*“ (Kuutma 2005: 12, 15). Oma uurimuse taustsüsteemidena nimetab Kuutma feminismi, Foucault kultuurikriitikat ning 80-ndatel esile kerkinud etnograafilise kirjelduse (*ethnographic writing*) küsimust. Ka Regina Bendix on oma autentsuse teemalises käsitluses näinud refleksiivsust nii teadlikkusena endast ja teisest kui ka (enese)teadlikkusena sellest, kuidas teadusdistsipliin on moodustunud (Bendix 1997: 11, 14). Vastavad vaated seostab ta postkoloniaalse omakultuuri uurimisega (*native ethnography*) (vt Bendix 1997: 11). Samuti on eesti folkloristide, etnoloogide töid koondavas kogumiku „*Studies in Estonian Folkloristics and Ethnology. A Reader and Reflexive History*“ sissejuhatuses viidatud refleksiivsusele

seoses teadusdistsipliini eneseteadlikkuse, enesekriitikaga (*reflexive cultural critique*) (vt Kuutma 2005).

(3) Paigutumine uurimisväljal. Kolmanda aspektina, mis näitab uurimuste erinevust refleksiivsuse seisukohast, käsitlen toimingut „olla refleksiivne“ seotust uurimisprotsessi etappidega ning valitud uurimisteema kultuurilise paigutumisega.

Vaadeldes refleksiivsuse ideedega seostuvaid uurimusi, võib käsitlused jagada kaheks: need, mis keskenduvad välitööprotsessile ning need, mille keskmes on uurija eneseteadlikkus kogu uurimisprotsessi vältel, alustades välitöökogemusega ning lõpetades uurimuse kirjapanekuga ning esitamisega avalikkusele.

Uurijad, kes on oma tööde refleksiivse rõhuasetuse paigutanud välitöösituatsiooni, nimetavad oma uurimuste taustsüsteemidena enamasti postkolonialistlikku või feministlikku antropoloogiat ning dialoogilist metodoloogiat (vt nt Latvala 2001, 2002; Pekkala 2003; Stoeltje, Fox, Olbrys 1999). Sedalaadi uurimuste keskmes on küsimused uurija ja uuritavate vahelise kontakti saavutamise metodoloogilistest probleemidest (vt nt Korb 2001, 2002, 2005; Pakalns 2003; Kodish 1987; Leete 2001, Barkalaja 2001, Vabrit 2001).

Teisalt on ideid „olla refleksiivne“ ning nende paigutumist uurimisprotsessis mõjutanud ka 1980-ndatel ingliskeelse teadusmaailma esindavate kultuurantropoloogide seas esilekerkinud arutelu nn uue etnograafilise kirjutamise (*writing ethnography* või *writing up*) teemadel (vt nt James Cliffordi ja Georg Marcuse teos “Writing Culture“ (1986)). Kui varasemad uurijad keskendusid peamiselt välitöökogemusele, siis nende uuemate vaadete järgi ei ole uurimuse valiidsus sõltuv mitte ainult efektiivsusest, kuidas see on läbiviidud, vaid ka uurijapoolsest teadlikkusest sellest, kuidas on see ülekantud formaalsesse kirjalikku vormi (vt nt Davies 1999: 482; Altheide, Johnson 1994: 486-487). See vaatepunkt on juhtinud nägema kultuurikirjeldusi kui sotsiaalseid fakte (vt nt Marcus 1994: 571; Rabinow 1986) ning suunanud uurijaid teadvustama endid kui kirjutavaid inimesi, kes teevad seda teatud kindlast positsioonist, kindlas situatsioonis ja ajal (vt nt Richardson 1994: 518, Kuutma 2005: 18). Küsimus “üles kirjutamisest” või representatsioonist seostatakse uurimustes küsimustega metanarratiividest, tekstualiseerimisprotsessi retoorikast, autorlusest ning võimalikest uurimuse lugejatest või auditooriumitest (vt nt Davies 1999: 216; Altheide, Johnson 1994: 495). Lõplik tulemus on refleksiivne selles mõttes, et see on intertekstuaalne. See ei sisalda

mitte ainult uurija järelt, vaid peegeldab kogu uurimisprotsessi, uurijapositioni ja sellest lähtuvalt erinevaid suhteid uurija ja uurimissubjekti vahel (vt nt Davies 1999: 215).

Arutelud refleksiivsusest käivad koos üldiste aruteludega ja arusaamadega teadusliku uurimuse objektidest. Kui algselt olid kultuuranthropoloogide pilgud suunatud võõrasse kultuuri või uuriti nn „teisi“, siis praeguseks on uurimisväli nihkunud ka koju ning sellega koos ka refleksiivsuse kontseptsioon. Seostades oma uut moodi lähenemisviisi sünnipäevapärimusele refleksiivsuse teemaga, nägin selle seost algselt just omakultuuri uurijale ning uuritavatele elulähedase uurimisainesega. Erinevate uurimuste lähemal vaatlusel aga pidin tõdema, et refleksiivsus kui metodoloogiline lähtekoht on siiski ja jätkuvalt ühtviisi kasutatav ning aktuaalne nii oma (vt nt Ruotsala 2001) kui ka võõra (vt nt Reinvelt 2003) kultuuri uurimisel. Seega ei ole see midagi sellist, mille kaudu saaks eristada elulähedaste või „oma“ nähtuste uurimist „teiste“ või võõra kultuuri uurimisest. Samas, nagu näitab refleksiivsuse teemat puudutavate uurimuste vaatlus, on refleksiivsuse eesmärgid oma ja võõrast kultuuri käsitlevates uurimustes siiski mõneti erinevad. Kui võõras kultuuris on selle eesmärgiks enamasti uurijaetika, küsides, mis õigus on meil uurida teisi uurimata iseennast (vt nt Latvala 2002), siis omas kultuuris on selle vajalikkus uurijaetika kõrval seotud nähtustevälja elulähedusest tingitud iseenesestmõistetavusega (vt nt Suojanen 1995: 161; Fingerroos 2003: 6).

(4) „Õige“ refleksiivsuse otsingud. Viimase aspektina tooksin refleksiivsuse küsimust puudutavatest uurimustest esile teema, mida võiks nimetada nn „õige“ või „universaalse“ refleksiivsuse kontseptsiooni või uurimisvõtte otsinguteks inimühiskonda ja kultuuri käsitlevates uurimustes. Need arutelud on nagu käesolevigi³⁰ ajendatud refleksiivsuse idee mitmetimõistetavusest ning kasutusest erinevates käsitlustes. Ühelt poolt on see viinud uurijaid paigutama refleksiivsust teatud metodoloogilisse võtmesse, kus „olla refleksiivne“ seostub konkreetsete uurimisprotsessi etappide ning uurija toimingutega nendega seoses.

Soome folklorist Outi Fingerroos pakub oma artiklis “Refleksiivinen paikantaminen kultuurintutkimuksessa” välja neli aspekti millega uurimuse refleksiivse positsioneerimise juures peaks arvestama: 1) enesepeegeldus – uurija enesekohaste kohustuste määratlemine ja lahtikirjutamine, 2) metodoloogiline peegeldus – meetodite teooriate ja käsitluste määratlemine ja lahtikirjutamine, 3) epistemoloogiline peegeldamine – teadusteooria ja

³⁰

Vt lk 37

teadushuvi ning kultuurikäsitluse määratlemine ja lahtikirjutamine, 4) uurimuse kohustuste peegeldamine – uurimuse väliste poliitiliste ja võimukasutamiseiga liituvate kohustuste ja raskuste määratlemine ja lahtikirjutamine (Fingerroos 2003: 9).

Teisalt on uurijad püüdnud refleksiivsuse mitmetimõistetavuse probleemi lahendada, defineerides refleksiivsust nii, et seda võiks käsitleda kui „tavalist“ või „olemuslikku“, igasugusele uurimissituatsioonile loomuomast, sobilikku protsessi või toimingut.

Mõned autorid on näinud refleksiivsuse mõiste määratlemisel lahendust Garfinkelist (1967) lähtuvas etnometodoloogilise refleksiivsuse kontseptsioonis (*ethnomethodological reflexivity*), mille järgi on kõik seletused refleksiivsed. Etnometodoloogia seisukohast, mis uurib, kuidas inimesed loovad ja annavad tähendusi oma tegevustele konkreetsetes sotsiaalsetes situatsioonides, on refleksiivsus vältimatu sotsiaalse reaalsuse omadus. Selle järgi on igasugune teadmine alati seotud teadjaga, konkreetse aja ja kohaga (vt nt Holstein, Gubrium 1994: 265).

Kriitilise käsitluse refleksiivsuse teemal on kirjutanud Michael Lynch. Oma artiklis „Against Reflexivity as an Academic Virtue and Source of Privileged Knowledge“ arvustab ta laialt levinud tendentsi samastada refleksiivsust radikaalsete teoreetiliste ja kriitiliste programmidega, kus olla refleksiivne tähendab sageli metodoloogilist puhtust ja kvaliteetsuse allikat, läbinägelikkust ja teadlik olemist. Alternatiivina pakub ta välja etnometodoloogilise refleksiivsuse kontseptsiooni, mis aitab lahustada opositsiooni refleksiivse ja objektivistliku epistemoloogia vahel, kuna see ei tõsta esile teoreetilist või metodoloogilist vaatepunkti, vastandades seda mitte-refleksiivsele. Refleksiivsus ei ole siin epistemoloogiline, moraalne ega poliitiline väärtus. Refleksiivsus on tegevuste esitamise vältimatu tunnus (Lynch 2000: 27-34). Lynch tõstatab oma artiklis küsimuse, mis kasu me saame refleksiivsuse versioonist, mis ei viita vastandamisele, võrdlusele, kindlale metodoloogilisele ülekaalule ja ei ülenda teatud teadmise teooriat, kultuurilist paigutust või poliitilist seisukohta mõne teise ees (Lynch 2000: 479). Ning vastab sellele: „*Kui refleksiivsus paistab mitte-kellelegi ja selle valgust ei ole kontrollitud kindla teooria, meetodi või subjekti positsiooni poolt kaotab see oma metafüüsilise aura ja saab tavaliseks*“ (Lynch 2000: 48).

George E. Marcus on refleksiivsuse määratlemise probleemi lahendanud, eristades olemuslikku refleksiivsust (*essential reflexivity*) ja ideoloogilist refleksiivsust (*ideological reflexivity*). Olemuslik refleksiivsus on omane igasugusele diskursusele, kuna ei saa valida,

kas olla refleksiivne või mitte olemuslikus mõttes, sest refleksiivsus on alati osa keelekasutusest. Jääb see, kuidas käsitleda refleksiivsuse fakti teatud teoreetilistest või intellektuaalsetest huvidest lähtuvalt. Need on refleksiivsuse ideoloogilised strateegiad, mis määravad seda kui palju refleksiivsust, kus tekstis, millises vormis ja miks kasutada (Marcus 1994: 568).

Vaadelnud refleksiivsuse kontseptsioone uurimustes mõistsin, miks samastatakse refleksiivsust ühe või teise vaatlusviisiga. Põhjuseks on, et refleksiivsus uurimustes on oma alustelt erinev. Selle, mis refleksiivsus mingi käsitluse kontekstis tähistab ning millise uurimisprotsessi ala või teemaderingiga see seostub, määravad konkreetse uurimuse taustsüsteemid: kultuuriline paigutumine, teoreetilised lähtekohad, arusaamad teadmise loomisest, konkreetne uurimismaterjal, uurija isik jm. Teisisõnu, kuigi refleksiivsust on samastatud konkreetsete metodoloogiliste struktuuride või teadlikolemise aspektidega (nt uurija kogemus, soorollid vm), ei ole siiski olemas üks-üheselt määratletavat refleksiivsuse kontseptsiooni ega refleksiivset uurimisvõtet. Ühtlasi näitab see, et kasutades refleksiivsust kui uurimisstrateegiat, tuleb oma lähtekohad põhjalikult lahtikirjutada.

Kirjeldatud arusaamadest tulenevalt olen kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse uurimise kontekstis näinud refleksiivsuse kasu eelkõige just selles, mida erinevad autorid on püüdnud sõnastada varemgi – „refleksiivsust“ võiks käsitleda kui „tavalist“, teaduslikule uurimistegevusele loomuomast toimingut.

2.2.3. Lahendus – olemuslikult refleksiivne uurimus

Alapeatükis 2.2.1. viitasin, et olen käesolevas uurimisprotsessis saanud inspiratsiooni Charlotte Aull Daviesi *refleksiivsest etnograafiast*. Daviesi refleksiivsuse kontseptsioon sobib arusaamaga refleksiivsusest kui „tavalisest“, kuna see jätab uurijale teatud mõttes vabad käed. Davies ütleb, et refleksiivne uurimus peegeldab viise, milles uurimistulemused on mõjutatud uurimisprotsessi ja selles osalenud inimeste poolt (vt Davies 1999: 4), kuid samas ei paku tema käsitlus siiski üldkehtivaid juhiseid näiteks siinkirjutaja uurimuse seisukohast olulisele küsimusele, kuidas need mõjud uurimuses kirja panna. Samuti, kuigi Davies ütleb, et pingeid tuleks uurimuse autoril leevendada silmaspidades uurimuse auditooriumide ootusi ja võimaluse korral nende auditooriumitega uurimistulemusi läbirääkides (vt Davies 1999: 266), ei anna ta täpsemaid juhennõore, kuidas neid läbirääkimisi korraldada. Mõeldes kirjeldatud

küsimustele, olen Daviesi ideid refleksiivsusest edasi arendanud, kohandades neid just käesoleva töö keskmes olevatele probleemidele.

Ideed refleksiivsusest on kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse uurimisel leidnud siinkirjutaja jaoks praktilise väljundi uurimismeetodis, mille olen nimetanud *allikateloomisprotsessi analüüsiks*. Refeksiivsus selle meetodi kontekstis on uurija võime ja töövahend enda ja uurimisprotsessi vastastikuste mõjude teadvustamise ja analüüsi kaudu (jälgides uurimuses osalejate reageeringuid uurija esitatud küsimustele ning loodavaid tähendusi, kui kohtutakse mingi nähtuse kui teadusliku uurimuse objektiga) leida just konkreetsele uurimisainesele olemuslikult sobivad uurimisküsimused, analüüsi võtted ning tekstuaalsed tehnikad. Kirjeldatud lähenemisviis tugineb arusaamale, et allikateloomisprotsess toob välja seosed ja kõneleb uuritavast ainesest, kuna on oma olemuselt sarnane avaldatud uurimuse vastuvõtmise situatsiooniga. Mõlemal juhul toimub teatud viisil suhestumine käsitletava teemaga, selle hindamine, järelduste tegemine ning tähenduste omistamine. Allikateloomisprotsessi analüüs aitab mõista uuritava nähtustevälja eeldusi ning laseb konkreetse uurimisainese paigutada sellele olemuslikult sobilike teoreetiliste ja metodoloogiliste lähenemisviiside konteksti. Tulemuseks on uurimus, mis leevendab pingeid uurimuses kasutatud seletamis- ja üldistamisprotsesside ning inimeste tekstiväliste kogemuste vahel. See on *olemuslikult refleksiivne uurimus*.

2.3. Sünnipäevapärimus ja allikateloomisprotsessi analüüs

Lähtudes esimese sünnipäevateemalise uurimusega esile kerkinud pingsituatsioonidest ning teistsuguse lähenemisviisi otsinguist refleksiivsuse ideede kaudu, otsustasin 2005. aasta sügisel läbi viia veel ühe sünnipäevapärimuse kogumise aktsiooni. Erinevalt esimesest korrast pöörasin seekord uue uurimisainese kogumise kõrval erilist tähelepanu enda kui uurija eelteadmiste, kogemuste, konkreetsete välitöömeetodite jm mõjudele uurimisallikate loomisel. Jälgides uurimuses osalenute reageeringuid minu poolt tehtud valikutele, lootsin leida vastuseid minu esimese sünnipäevateemalise uurimuse järel esile kerkinud küsimustele, kuidas, miks üldse ning milliseid aspekte koguda ning esitada avaliku uurimusena sellest elulähedasest teemast tänapäeval.

Järgnevalt keskendungi sellele, kuidas sünnipäevapärimuse uurimine allikateloomisprotsessi analüüsi kaudu aitas mõista selle kaasaja kultuurinähtuse olemust ning tuua esile selle käsitlemisel elulähedusest tingitud pingeid leevendavaid uurimisvõtteid, tekstuaalseid strateegiaid ning tähendusrikkaid teemasid.

2.3.1. Kogumisaktsioon internetikeskkonnas www.perekool.ee ja uurija eneseteadlikud valikud

Teise sünnipäevapärimuse kogumise aktsiooni otsustasin läbi viia internetikeskkonna www.perekool.ee temaatilistes foorumites. Valiku tegemisel lähtusin sellest, et need foorumid koondasid mulle huvipakkuvat pärimusrühma – noori pereinimesi. Samuti nägin interneti kaudu kogutud aineses alternatiivi juba olemasolevale, esimese kogumisaktsiooni käigus silmast-silma kohtumistel saadud materjalile. Noorte pereinimeste seekordse kogumisaktsiooni sihtrühmaks asetamise põhjuseks aga oli, et nägin selles kontaktisaavutamist soodustavat tegurit. Minu varasem kogemus oli näidanud, et kuna valitud sihtrühm tegeleb pereloomisega on ka peretraditsioonide teema nende jaoks aktuaalne ning seetõttu ollakse aldis oma kogemusi ning tõekspidamisi teistega jagama. Soovisin siit põhjalikke sünnipäevatraditsiooni kirjeldavaid ja selle tähendust analüüsivaid tekste.

Kogumisaktsiooni läbiviimiseks valisin kolm välitöömeetodit. Nendeks olid: avatud vastustega küsimustik, foorumivestlus ning foorumivaatlus. Meetodite määramisel lähtusin valikutest, mis olin teinud eelmise kogumisaktsiooni käigus (vastavalt – avatud vastustega

küsimustik, intervjuu ning osalusvaatlus). Nende meetodite ja keskkondade kõrvutamise kaudu lootsin luua allikaid, mis avaks sünnipäevatraditsiooni ning sellega seotud tähendusi võimalikult erinevatest aspektidest.

Kuna olin otsustanud, et iga tegevus, küsimuse esitamine vm pidi olema eelnevalt detailselt läbimõeldud ning analüüsitud, pöörasin seekord erilist tähelepanu kogumisaktsiooni ettevalmistamisele.

Avatud vastustega küsimustik. Esmalt keskendusin avatud vastustega küsimustikule. Esimeseks oluliseks valikuks oli siin kogumisaktsioonist informeeriva teate koostamine. Selle kõrval, et teade oleks piisavalt silmatorkav, ärataks huvi ning tooks uurimuses osalema võimalikult palju inimesi, arvestasin selle koostamisel veel kahe vaikumisi eesmärgiga – jälgida, kuidas reageeritakse üleskutse sisule (soovile uurida sünnipäeva) ning minupoolse uuritava ainese määratlusele (*materjal, mida uurin, on sünnipäev kui üks olulisemaid perekondlikke tähtpäevi tänapäeval*).

Teade kogumisaktsioonist sai järgmine:

Pealkiri:

Palun abi sünnipäevateemalise uurimuse koostamisel!

Üleskutse sisu:

Tere, kallid Perekooli rahvas!

Kuna meie peres kasvab aasta neljakuune pisipoeg, siis olen ka ise olnud sage Perekooli küllastaja. Aitäh nõu ja toetuse eest, mis olen teilt saanud! Palun ka nüüd teie abi, kuna plaanin kevadel Tartu Ülikoolis kaitsta magistritöö folkloristika erialal. Materjal, mida uurin on sünnipäev kui üks olulisemaid perekondlikke tähtpäevi tänapäeval. Uurimuse läbiviimiseks olen koostanud teemakohase küsimustiku. Kui oled huvitatud uurimuses osalemisest ning nõus küsimustikule vastama, siis anna palun teada siin samas foorumis või e-maili aadressil maili.pilt@ut.ee, saadan siis küsimustiku faili. Ootan kirju ka neilt, kes kahtlevad, kas osaleda või mitte ning soovivad uurimuse läbiviimise tingimuste ning laekuvate sünnipäevakirjelduste edasise saatuse kohta täiendavat infot. Vastan meeleldi ning võin ka kahtlejatele küsimustiku tutvumiseks saata.

Kõigile kena kuldset sügist soovides,

Maili

Järgnevalt koostas in avatud vastustega küsimustiku. Selle ettevalmistamisel pidasin silmas kahte põhilist aspekti: 1) et see laseks jälgida erinevate küsimuste esitamise viiside ning minu isiklikest sünnipäevakogemustest ja vastavatest arusaamadest lähtuvate valikute mõju loodavatele allikatele ning 2) et küsimustik hõlmaks võimalikult palju sünnipäevadega seotud aspekte. Esimesel juhul lootsin uurimuses osalejate reageeringute kaudu heita pilgu tekstuaalsetele tehnikatele, millest võiks uurimuse kirjapanekul kasu olla. Teisel juhul aga soovisin välja selgitada inimestele huvipakkuvaid, tähendusrikkaid teemasid. Küsimustiku põhiosa jaotasin kahte suuremasse ossa: 1) meenutused sünnipäevadest ning 2) sünnipäevateema detailides. Küsitluskava põhiosa struktuurist, küsimuste esitamise viisidest ning vastavatest detailsematest eesmärkidest/ootustest annab ülevaate tabel nr 1.³¹ Lisaks palusin tagasisidet küsimustiku enda kohta. Soovisin teada, mida arvatakse selle sisust ja ülesehitusest – milline teema paelus uurimuses osalenuid kõige enam, ning mis oleks veel olnud need huvipakkuvad teemad, millele küsimustikus tähelepanu ei pööratud.

Tabel NR: 1

AVATUD VASTUSTEGA KÜSIMUSTIKU KOOSTAMISEST

| | Meenutused sünnipäevadest | Sünnipäevateema detailides |
|----------------|---|---|
| Osa ülesehitus | <u>4 üldisemat teemaküsimust</u> <ul style="list-style-type: none">• meeldejäävaimast sünnipäevast• lapsepõlve sünnipäevadest• sünnipäevadest täiskasvanuna• vanemate/ vanavanemate sünnipäevadest | <u>6 alateemat</u> <ul style="list-style-type: none">• sünnipäeva tähendus• sünnipäevalast esiletõstvad tavad• sünnipäevapidu• sünnipäevalaud• lastesünnipäevad• sünnipäevad ja teised tähtpäevad <p>Iga teema alguses üks üldisem küsimus ning seejärel detailsemad küsimused</p> |

³¹ Vt ka küsimustikku lisa nr 3 – küsimustik sünnipäevadest

| | Meenutused sünnipäevadest | Sünnipäevateema detailides |
|--------------------------|---|--|
| Küsimuste esitamise viis | <i>Palun meenutage, palun kirjeldage... lapseõlve sünnipäevi ... üht meeldejäävaimat sünnipäeva jm</i> | Üldisem küsimus: <i>Kirjeldage sünnipäevaga seotud tavalisid enda peres liikudes hommikust õhtuni;</i> Detailsem küsimus: <i>Kas kingitused on suured ja asjalikud või pigem sümboolsed?</i> |
| Eesmärgid ja ootused | <ul style="list-style-type: none"> • Saada enne detailsemate küsimuste esitamist teada vastaja tegelik kogemus; • Pikemad isiklikud narratiivid; • Vähese uurijamõjuga materjal. | <ul style="list-style-type: none"> • Üldisema küsimusega saada teada vastaja tegelik kogemus sünnipäevaga seotud aspektist; • Detailsemate küsimustega pöörata tähelepanu sellele, mis võibolla kohe ei meenu; • Suurema uurijamõjuga materjal. |

Foorumivestlus. Järgnevalt keskendus in allikate loomisele foorumivestluse abil. Selle meetodi all mõtlen uurijat huvitavate aspektide esitamist foorumikeskonnale iseloomulike vestlusteemadena, mille tulemuseks on vestlusring teemaalgataja ning erinevate teemat kommenteerivate foorumiküllastajate vahel. Kui avatud vastustega küsimustiku puhul püüdsin kaasata võimalikult palju sünnipäevatradiitsiooniga seonduvaid aspekte, siis foorumivestluse puhul keskendus in neist kahele. Foorumiteadete pealkirjades sõnastasin need järgmiselt:

- 1) *Meenutame enda lapseõlve sünnipäevi ning võrdleme neid tänaste laste sünnipäevadega!*
- 2) *Räägime sünnipäevatuundest ja tähendusest!*

Need olid teemad, mis olid esile kerkinud juba tagastatud küsimustike vastustest. Ka siin olid minu jaoks uurimusest teatavate üleskutsete koostamisel oluline, et selle ja saadud ainese võrdlemine võimaldaks jälgida minu kui uurija kogemuste ja valikute mõju uurimistulemustele ning selgitada välja kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse avalikkusele esitamiseks sobilikke uurimisvõtteid. Üks olulisi valikuid oli siin üleskutsetele minu isiklike sünnipäevakogemusi ja hinnanguid sisaldavate tekstide lisamine etteantud teemadel pärast seda, kui esmasele üleskutsele ei reageerinud mõnda aega ühtegi inimest.³²

Foorumivaatlus. Kolmanda meetodi, foorumivaatluse all mõtlen foorumisse erinevate inimeste poolt saadetud sünnipäevateemaliste postituste lugemist. See meetod sai

³² Foorumivestluste üleskutsed, ärgitavad tekstid minu isiklikest kogemustest ning selle aktsiooni käigus kogutud andmed on tervikväljavõttena perekooli foorumitest toodud ära käesoleva töö lisas nr 4 – foorumivestlus.

kõnealusesse kogumisaktsiooni kaasatud seetõttu, et erines oluliselt kõigist teistest minu poolt seni kasutatud meetoditest oma olemuse poolest. Nägin selle meetodi puhul võimalust hankida uurimismaterjali, mis on selle hankimishetkel puhas ükskõik millistest uurija poolsetest mõjutustest. Lootsin nii saada materjali, mis võimaldaks sünnipäevapärimust ja sellega seotud tähendusi näha inimeste poolt spontaanselt kirjutatud tekstide kaudu. Samuti oli foorumivaatlusel minu lähenemisviisi otsinguid toetav eesmärk – selgitada välja uurimuse võimalikele auditooriumitele tähendusrikkaid teemasid.

2.3.2. Allikateloomisprotsessi analüüsist lähtuvad järeldused

Kogumisprotsessi teadlik jälgimine ning toimunu analüüsimine võimaldas teha mitmeid olulisi järeldusi. Selle kõrval, et see näitas kätte teatud uurimisvõtete sobivuse või mitesobivuse tänapäeva omakultuuri sünnipäevapärimuse vahendamisel, võimaldas see teha ka järeldusi internetifoorumite keskkonnale sobilikest kontaktisaavutamistrateegiatest ning erinevate kogumismeetodite eripärast ja nende mõjust tulemustele selles keskkonnas.³³ Käesoleva töö keskse probleemi seisukohast olulised tulemused ning järeldused võtan kolmes üksteisega tihedalt põimunud teesis kokku järgnevalt³⁴:

1. Tänapäeva omakultuuri sünnipäevapärimuse uurimisel tulevad allikate loomisel kasuks erinevad kogumismeetodid ning uurija teadlikkus nende jälgimisel ning ettevalmistamisel. See juhib sünnipäevapärimuse olemust, erinevaid aspekte ja perspektiive peegeldava heterogeense aineseni ning näitab kätte teemasid, mille käsitlemine uurimuses võiks vastata kaasaja lugeja ootustele. Kui kogumisaktsioonil internetifoorumite keskkonnas andsid avatud vastustega küsimustik ja foorumi vestlus suuremal või vähemal määral uurija mõjudega tekste, siis foorumivaatlus võimaldas koguda tekste, mis on inimeste isiklikest sünnipäevakogemustest ajendatuna spontaanselt kirja pandud. Foorumivaatlusel saadud tekstid erinevad teiste meetoditega kogutud tekstidest selle poolest, et need sisaldavad inimeste vahetuid privaatseid emotsioone ja tähenduste omistamisi

³³ Uurimuses osalenutega kontaktisaavutamist, välitöömeetodite omapära internetikeskkonnas ning nende mõju saadavale tulemusele olen kõnealuse kogumisaktsiooniga seoses põhjalikumalt käsitlenud 2005. aasta sügisel Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis toimunud kogumiskonverentsil ettekandega „Sünnipäevateemaline küsitluskava perekooli internetifoorumites. Ootustest ja tulemustest“ ning Kirjandusmuuseumi aastakonverentsil Nüplis stendiettekandes „Sünnipäevapärimuse kogumisest perekooli internetifoorumites. Kogumismeetodite mõjust tulemusele ja uurimisvõimalustele“.

³⁴ Teesid sisaldavad lahendusi peatükis 2.1.4. esitatud pingsituatsioonidele ning neist tulenevatele küsimustele, mil viisil ja kas üldse vahendada tänapäeva omakultuuri sünnipäevapärimust kaasaja eesti auditooriumile. Nimetatud teese olen käsitlenud ka 2005. aastal Riias toimunud rahvausvahelisel „Oral History“ seminaril ettekandega „Filedwork methods in internet forums: the birthday tradition as one aspect of lifestories“.

toimunule. Anonüümsus, mis foorumikeskkond pakub, lubab vabamalt väljendada seda, mida sünnipäevatraditsiooniga seonduv avalik sfäär ei pea sobilikuks: nuriseda kingituse sobimatuse üle, avaldada soovi olla sellel päeval omaette vm. Selliste spontaanselt loodud tekstide kõrvutamise uurija poolt mõjutatud tekstidega või tegeliku sünnipäeva jälgimise käigus saadud teadmistega, võimaldab luua uuritavast nähtusest multidimensionaalse pildi.

Lisaks on erinevate kogumismeetoditega kogumisel ja uurija teadlikkus nende ettevalmistamisel ning jälgimisel oluline, kuna võimaldab välja selgitada tähendusrikkaid teemasid ja aspekte, millele kaasaja omakultuuri sünnipäevi käsitlevas uurimuses võiks keskenduda. Nägin seda ühe lahendusena, leevendamaks minu esimese uurimuse käigus esilekerkinud pinget sünnipäevateemalise uurimuse otstarbekusest – kõik teavad niikuinii, milline on sünnipäev ja miks seda peetakse. Kuigi kohtasin ka kõnealuse kogumisaktsiooni käigus suhtumist, et sünnipäevatraditsioonis ei ole midagi uut ega huvitavat, mida see uurimus võiks kaasaegsetele esitada, tulid teatud tähendusrikkad teemad siiski esile erinevate välitöömeetodite abil kogutud tekstide võrdlusest. Suur abi oli siin avatud vastustega küsimustikust, mille alla püüdsin koondada võimalikult palju sünnipäevadega seonduvaid aspekte. Kõnelema hakkas see, millistele küsimustele ja kui palju inimesi vastas. Kõige enam ja kõige põhjalikumalt leidsid tagasisidet küsimused meeldejäävaimast sünnipäevast ning sünnipäevaga seotud tähendustest. Nende põhjal leidsin tuge juba oma esimese sünnipäevateemalise uurimuse valmimise käigus tehtud äratundmisele, et tähtpäeva isiksusekesksus ning tähendus on need teemad, millele sünnipäevi käsitlevas uurimuses selle kaasaegsetele oleks sobilik keskenduda. Nende teemade asjakohasust ja huvipakkuvust kinnitasid ka vastused küsimustele küsimustiku kohta, foorumivaatlus ning foorumivestlus. Seega aitas erinevate kogumismeetodite katsetamine hajutada minu esimese uurimuse järel tekkinud kahtlusi, kas üldse on otstarbekas ja vajalik vahendada tänapäeva sünnipäevapärimust kaasaja lugejaile. Eelkirjeldatule tuginedes võib siin vastata jaatavalt. Sünnipäevapärimusega seostuvad teemad, mis on tänapäeva lugeja jaoks tähendusrikkad. Uurija roll on need välja selgitada ning näidata, mis peitub iseenesestmõistetavuste taga.

2. Uurimistulemuste esitamisel võiks uurija missiooniks olla erinevate sünnipäevakogemuste vahendamine, vältides nii isiklike järelduste esitamist kui lõplikku tõde. Üks näide, kus eksisin hinnangu andmisel uuritavale, seostub üleskutsega, mille koostas ja saatsin internetifoorumisse, et koguda andmeid avatud küsimustikuga. Negatiivset tagasisidet andis lause „*Materjal, mida uurin on sünnipäev kui üks olulisemaid*

perekondlikke tähtpäevi tänapäeval“. Selline hinnang uuritavale ei arvestanud nendega, kelle kohta see väide ei kehti, ning kutsus seetõttu esile kriitika üleskutse lugejate seas³⁵. Nii see vahejuhtum, kui ka mitmed vastused, mis küsimustikule sain (nt *kõik sünnipäevad on erinevad; ei ole olemas tavalisi sünnipäevi* vm), juhtisid tähelepanu sellele, et sünnipäevakogemuses on vahetu kogemuse osakaal ja tähendus suurem võimalikest uurija poolt tehtud üldistustest. Mõistsin, et tänapäeva omakultuuri sünnipäevapärimuse vahendamisel peaks uurija vältima kindlapiirilisi järeldusi ning et oluline on uurimistulemused esitada nii, et lugejad saaksid neist teha omi järeldusi. Ühtlasi näitas allikateloomisprotsessi jälgimine ja analüüs, et uurimisainese elulähedusest tingitud pingeid aitab leevendada, kui vältida uurimustes selliseid üldistusele ning uurija poolsele hinnangule viitavaid sõnu nagu „tavaline“, „peamiselt“, „eranditult“, „olulisim“ jm.

3. Uurijat tuleks samuti käsitleda kui üht uurimisobjekti. Avatud vastustega küsimustik ja foorumivestluse analüüsimine võimaldasid jälgida, kuidas uurija isiklik sünnipäevakogemus ja valikud mõjutavad uurimisallikaid ning et teadmised, mis nii luuakse on osa mõlema osapoole kogemusest. Kogumisaktsiooni analüüsidest teadvustasin endale, et kuigi iga uurimuses osalenu kirjeldab oma isiklikku kogemust ja arusaamu, teeb ta seda siiski etteantud (minu kui samuti pärimusekandja ja uurija poolt tähenduslikuks peetud) teemadel ning küsimuse esitamise viisist lähtuvalt. Olles endale detailselt teadvustanud, kuidas uurimisallikad on loodud, on mul nüüd erinevalt oma esimesest sünnipäevateemalisest uurimusest võimalik täpselt hinnata kuivõrd on või ei ole mingi teksti loomist mõjutanud minu isiklikud valikud ning kogemus. Selleks, et anda võimalikele tulevastele uurimuse lugejatele sarnane võimalus, näen lõpliku uurimuse esitamisel avalikkusele sobilike võtetena uurija isiku esile toomist nii keelekasutuse kui ka isikliku sünnipäevakogemuse kaudu. See võimaldab uurimuse lugejatel näha, millisest vaatepunktist on järeldused uurimistulemustes tehtud ning oleks ühtlasi lahenduseks minu esimese uurimuse vastuvõtul tekkinud pingesituatsioonile, kus arvati, et kirjutan isiklikest sünnipäevakogemustest eestlaste sünnipäevatraditsiooni sildi all. Oluline on ka seik, et uurija „mina“ tekstis esinemine aitab vähendada pingeid uurija positsiooni ja uuritavate vahel. Enda isikliku sünnipäevakogemuse jagamise ja enda kui uurija eesmärkide detailse seletamise positiivsest mõjust sain aimu, kogudes andmeid foorumivestluse käigus. Minu üleskutsele uurimuses osaleda vastati alles pärast seda, kui olin oma isiklikest kogemustest avalikult kirjutades väljunud distantseerunud uurija rollist ja asetanud ennast võimalike uurimuses osalejate positsiooni. Seega,

³⁵ vt lisa nr 5 – tagasiside foorumiküllastajalt „Mammi“.

sünnipäevapärimuse uurimine andmeteloomise protsessi analüüsi kaudu aitas hajutada ka minu esimese uurimuse käigus esile kerkinud hirme olla subjektiivne ning ebateaduslik, tuues uurimusse sisse uurija isiku. Omakultuuri kaasaja sünnipäevapärimuse uurimisel on see igati põhjendatud, kuna uurija subjektipositsioon on osa uuritavast nähtusteväljast ning seega ka argumenteeritud, ratsionaalsest käsitlusest.

Rakendanud ideid refleksiivsusest, jõuan järgnevas peatükis empiirilise ainese analüüsini. Kasutan uurimisvõtteid, mis ilmsid sünnipäevateema elulähedusest tingitud pingeid leevandavatena allikateloomisprotsessi analüüsil: erinevat laadi allikaid koondavale materjalikogule tuginedes keskendun sünnipäevadega seotud tähenduste teemale; toon käsitluse sisse uurija isiku nii keelekasutuse kui ka isikliku kogemuse kirjelduse kaudu, väldin isiklike järeldusi kui lõplikku tõde; suunan lugejat nägema seda, mis on sünnipäevade iseenesestmõistetavuse taga; väldin üldistustele ning hinnangutele viitavaid sõnu.

3. Mõningatest sünnipäevatradsiooniga seotud tähendustasanditest³⁶

3.1. Tähendustasandeid käsitleva uurimuseni

Soome folklorist Lauri Honko on oma 1984. aastal avaldatud käsitluses pööranud tähelepanu sellele, et inimesed ei ole, üksikute eranditega, huvitatud traditsioonist enesest – žanridest, nähtuse päritolust selle enda tõttu, vaid huvitatud ollakse sõnumist, mis peitub traditsioonis, selle liigitusest ja suhtest olukorraga (Honko 1984: 99). Käesoleva käsitluse keskmes olev küsimus tähendustasanditest on formuleerunud aja jooksul. Kui uurimisprotsessi alguses oli tähenduste teema seotud pelgalt siinkirjutaja sisetundega, siis hiljem, teadvustades enda jaoks ideid refleksiivsusest ning rakendades neid materjali kogumise protsessis, sai selle olulisus ning otstarbekus sünnipäevateema vahendamisel kaasaja auditooriumile kinnitust. Küsimus tähendustasanditest on oma lõpliku kuju võtnud tänu loodud multidimensionaalsele, erinevaid uurimiskeskondi ning meetodeid hõlmavale materjalikogule³⁷.

Ajavahemikul 2001–2006 kogusin erinevat laadi uurimismaterjali sünnipäevadest. Alustasin temaatiliste intervjuudega pereringis, kogusin küsitluskava abil tuttavate seas ning käisin ühel külaliskülla kogumisretkel Raplamaal Kädva külas. Nende materjalide põhjal valmis minu esimene sünnipäevateemaline artikkel „Sünnipäev endale ja teistele – korduv ja kordumatu“³⁸. Selle artikli järelkajana sain enda käsutusse veel ühe materjalikogu „Sillad inimeste ja maailmade vahel“³⁹, kus elektroonilisest konverentsist „Dialog privaatse ja avaliku elu vahel“ osavõtnud jagasid oma sünnipäevakogemust, kommenteerides sealhulgas minu artiklit. Hiljem, ajavahemikul 2005–2006 on minu arusaamu sünnipäevadest avardanud internetikeskkonnas www.perekool.ee küsitluskava, foorumivestluse ning foorumi vaatluse

³⁶ Kuna nimetatud käsitlus peaks mõjuma tervikuna ka väljaspool käesoleva magistritöö raamistikku, sisaldab see osaliselt juba eelnevates magistritöö peatükkides edastatud infot (nt allikate kirjeldus).

³⁷ Multidimensionaalsus nimetatud materjalikogus ilmneb järgmistel tasanitel: tekstitüüp (meenutus, kirjeldus, teade, ankeedivastus vm); teksti loomise meetod (intervjuu, vestlus, vaatlus, küsimustik, fotojäädvustus); teksti loomise keskkond (silma-silma kohtumised või internetikeskkond); kes oli andmete koguja, kes vastaja (kuidas uurija on osanud küsimusi esitada ning teine osapool vastata); teksti sisu (milline on uurimuses osaleja elukogemus, ümbritseva keskkonna mõjutused talle jm); teksti looja „roll“ (tekst võib olla kirjapandud sünnipäevalapse, külalise, pereliikme vm vaatepunktist).

³⁸ 2001. aasta kogumisaktsiooni käigus kogusin sünnipäevateemalisi tekste viiekümnelt inimeselt.

³⁹ Materjalikogu „Sillad inimeste ja maailmade vahel“ sisaldab 35 sünnipäevateemalist teksti

teel kogutud materjalid⁴⁰. Samuti olen kogunud sünnipäevafotosid⁴¹. Kõik eelnimetatud uurimismaterjalid, varasem uurimisprotsess, teadmised teiste uurijate käsitlustest ning minu isiklikud sünnipäevakogemused ning arvamused moodustavad need eelteadmised, mis on mõjutanud käesolevat käsitlust ning on aidanud kaasa selle keskmes oleva uurimisküsimuse kujunemisele.

Kollektiivsuse kujutelma käsitlenud soome uurija Katja Laitinen on näinud erinevat laadi uurimisallikaid kaasa haarava uurimisviisi eelisena, et see võimaldab näha inimeste kogemust võimalikult erinevatest vaatepunktidest (Laitinen 2003: 250). Minu uurimisteema puhul ilmnes, et erinevad allikad avavad erinevaid tähendusvarjundeid, tuues esile tasandeid või jõuvälju, mille kontekstis sünnipäevatradsiooniga seotud tähendused tekivad. Enne aga kui jõuan nn tähendustasandite põhjalikuma lahtiseletamiseni, pean vajalikuks selgitada oma lähtekohti üldisemas teoreetilises raamistikus ning enda kui uurija valikute taustal.

Minu tähenduste kontseptsioon on seotud seisukohtadega, mis käsitlevad tähendust kui protsessi, mis on mõjutatud erinevatest kontekstidest. Lauri Honko on kirjutanud: „*Olukord, milles saadus meelde jääb ja milles teda meenutatakse, aktualiseeritakse, toodetakse ja esitatakse, on tähendust täis. Inimeste kohalolek, nende ühised suhted, eelnenud juhtumused, tulevikulootused ja -hirmud, ootused, mis puudutavad tulevaste sündmuste ahelat, assotsiatsioonid, väljendid, kõne- ja reaktsioonide liinid loovad jõuvälja, mis taas ja taas sünnitab tähendusi ja kommunikatsioone. /---/ [Folklooritekst] saab tähenduse alles kontekstis, kasutuses, kui on laetud tegelike tunnete, hoiakute, väärtuste, kasutajate kavatsuste ja ja kuulajate reaktsioonidega*“ (Honko 1984: 99). Samuti on Mikko Lehtonen öelnud: „*Tähendus ei ole nimelt kunagi otsekui teksti sisse valmis kirjutatud, vaid see kujuneb teksti lugemise käigus, mida peale teksti mõjutavad veel lugeja enese asetumine kontekstidesse ja kultuurilistesse tavadesse. Täendus on oma olemuselt protsessualane ja just protsessina tuleks seda ka uurida*“ (Lehtonen 1998: 97). Teisisõnu ei püüa ma käesolevas käsitluses siduda sünnipäevapärimust teatud kindlate tähendustega, kuna see, mida miski tähendab oleneb sellest, kes seda vaatleb. Küll aga on minu eesmärgiks pöörata tähelepanu jõuväljadele või tasanditele, millega seoses on sünnipäevatradsioon hakanud mõjutama inimeste elu ja saanud tähenduslikuks.

⁴⁰ 2005. aasta kogumisaktsiooni käigus vastas küsimustikule 38 inimest, foorumivestluses osales 7 inimest, foorumivaatluse teel kogusin 254 sünnipäevateemalist teksti.

⁴¹ Hetkel on kogus 95 sünnipäevafotot.

Minu tähenduste mõistmine seostab sünnipäevapärimuse teema ka küsimusega traditsioonist ja identiteedist ühtedest tänapäeva folkloori diskursuse võtmemärksõnadest (vt nt Feintuch 2003). Sünnipäevadele sarnaste nähtuste, nt pidustuste viimase aja uurimustes, on see üks keskseid küsimusi (vt nt Kuutma 1996 (2), 1998). Minu käsitletavat tähendustasandit on seotud sellega, kuidas sünnipäevapärimusele omistatavad tähendused kõnelevad inimesele tema identiteedist, kohast rühmas, ümbritsevates keskkondades ning traditsioonides. Selles mõttes on käesolev käsitlus sarnane saksa etnoloog Weber-Kellermani 1976. aastal avaldatud käsitlusega, kus uurides jõulukombeid asetab ta kesksele kohale küsimuse, mida me võime järeldada nende kommete kaudu pärimusrühmast, kes neid kombeid rakendab. Jõulud ei moodustu kommete summast, vaid analüüsitavad elemendid (jõulupuu, täht jms) moodustavad struktuurse süsteemi, mis on jõuluõhtul toimuva kommunikatsiooni osaks. Viimasest peab ta oluliseks suhteid: vanemad – lapsed, kodu ja pere – väljaspool kodu; isa kui perepea – ja muu pere. Neid piire markeerivad teatud sümbolid. Ehitud jõulukuusk on vanemate tehtud üllatus lastele. Jõuluõhtust ja jõuluehtes kuusega toaukse avamine on ainult oma pere jaoks, tähe kuuse tippu paneb isa jne (vt Jaago 2001).

Viimaks selgitan veel küsimusi, millist materjali ja miks võtan täpselt arvesse, kuidas rekonstrueerin neid tasandeid või jõuvälju, millest kõnelen ning kelle sünnipäevade tähendustasandeid ma ikkagi käsitlen.

Kuigi ma ei saa ennast eemaldada varem kogutud materjalides sisalduvatest teadmistest ja oma isiklikest sünnipäevakogemustest, olen käesoleva peatüki näitetekstidena valinud peamiselt tekste, mida olen kogunud aastatel 2005–2006. Selle valiku põhjuseks on, et tegemist on minu varasemates artiklites kasutamata materjaliga, mis lubab seda vaadata värske pilguga. Teiseks põhjuseks aga on, et see on materjal, mille olen kogunud teadlikult, refleksiivselt, uurimisprotsessi erimõjusid ning kontekste teadvustades. See võimaldab mul paremini lugejateni tuua neid tingimusi, milles tekst saadud on. Suurema osa sellest materjalist moodustab 2005. aastal internetikeskkonnas www.perekool.ee kogutud materjal, kuid ka sünnipäevafotod. Samas ei ole ma käesolevas käsitluses täiesti loobunud ka varem kogutud ja juba minu varasemates käsitlustes kasutatud näitetekstidest. Need on mõningad tekstid kogumikust „Sillad inimeste ja maailmade vahel“ ning mõned intervjuukatked ning kirjapandud tekstid minu esimestest, 2001. aastal kogutud materjalidest. Need on tekstid, mis

on saanud minu jaoks erilise tähenduse, kuna on esimesena avanud üht või teist sünnipäevapärimusega seotud aspekti⁴².

Kuidas rekonstrueerin oma uurimismaterjali põhjal neid tähendustasandeid või jõuvälju, millele käesolevas käsitluses keskendun? Tiiu Jaago on pööranud tähelepanu sellele, et suures osas rajanevad rahvakommete akadeemilised kirjeldused tegelikult mitte niivõrd kommete endi jälgimisele, kuivõrd jutustamisele neist. Ta kirjutab: „*Nii oleks täiesti ootuspärane nõnda asju ju käsitledagi: mida ja kuidas inimesed jutustavad teatud sündmustest ning millega seoses*“ (vt Jaago 2001). Niisamuti on kogemuste uurimist käsitlenud Jean Claudini ning Michael Connelly viidanud sellele, et kogeda kogemust, peaks uurija jaoks tähendama ennekõike kogeda seda tekstides sisalduvate tähenduste kaudu (vt Clandinin, Connelly 1994: 414-415). Jagades kirjeldatud arusaamu, jälgin sünnipäevapärimust, inimeste kogemust sellest tähtpäevast teemajutustustes sisalduvate kirjelduste, arvamuste ning hinnangute kaudu.

Lauri Honko on oma 1984. aastal avaldatud käsitluses juhtinud tähelepanu sellele, et tähenduste uurimisel on oluline eristada järeldatud ja sõnaselgeid tähendusi, viidates, et viimane neist ilmneb formaalse tähendusena või metasemantilise kommentaarina tekstis endas, järeldatud tähendus aga mitte (vt Honko 1984: 108-109).

Minu käsutuses olevad tekstid esindavad üldjoontes kahte laadi allikmaterjali, mis on juhtinud minu tähelepanu sünnipäevadega seotud tähendustele ning neid loovaile jõuväljadele. Esiteks – pikemad sünnipäevatraditsiooni kirjeldused, kus sünnipäevatraditsioon asetatakse erinevatesse kontekstidesse. Nendest tekstidest tulevad tähendused esile nii sõnaselgetena, tekstides sisalduvate metasemantiliste kommentaaridena, arvamuste ning hinnangute kaudu kui ka järeldatavatena, nt kirjapandud tunnete, emotsioonide või kirjelduste ülesehituse ning komponentide kaudu. Teisel juhul aga on tähenduste allikaks vastused minu poolt konkreetselt sünnipäevade tähenduse kohta esitatud küsimustele.

⁴² Käsitluses kasutatud näitetekstide viitamisel olen kasutanud järgmist süsteemi: SP – 2001. aastal kogutud materjalid, number selle järel näitab järjekorranumbrit tekstikogumikus (nt SP-3); S – tekstikogumik „Sillad inimeste ja maailmade vahel“, number tähe järel näitab järjekorranumbrit tekstikogumikus (nt S-411); V – foorumivestlus, number tähe järel näitab foorumiteate järjekorranumbrit (nt V-1); VA – foorumivaatlus, esimene number tähe järel näitab foorumiteema numbrit, teine number foorumiteate numbrit teema raames (nt VA-3-15); K – küsitluskava, number tähe järel tähistab küsitluskava numbrit, järgneb alateema nimetus ning küsimuse järjekorranumber alateema raames (nt K-21, meenutused-3).

Samuti tulevad tähendustasandid tekstidest esile, kui jälgida, kes ja mis vaatepunktist sünnipäevadest kõneleb. Nii on osa vaatlusaluseid tekste kirjutatud päevakangelase, sünnipäevalapse enda vaatepunktist, osa aga nt külalise, pereliikme vm vaatepunktist. Jälgides neid erinevaid rakursse, avaneb omamoodi seestpoolt (sünnipäevalapse) ning väljastpoolt (teiste sünnipäeval osalejate) vaade sünnipäevadega seotud tähendustasanditele.

Ühtlasi, olen käesoleva töö keskmises osas olevate tähendustasanditeni jõudnud mõtestades enda jaoks lahti ja võrreldes erinevate kogumismeetodite abil saadud allikaid. Nii on näiteks poseeritud sünnipäevafotod, kus on naeratav sünnipäevalaps juhtinud minu tähelepanu sünnipäevade avalikule küljele, internetifoorumi vaatluse teel saadud tekstid aga selle varjatud küljele⁴³ – kirjeldatakse rõõmu teesklemist, kuid tegelikult ei meeldinud miski. Abi on olnud ka minu kui uurija rolli ja mõju teadvustamisest erinevatele allikatele (vt ka ptk 2.3). Viimane on lasknud mõista kuivõrd saadud tekstid ja sõnastatud tähendustasandid pärinevad minu isiklikust sünnipäevakogemusest ning kuivõrd on need minust sõltumatud.

Viimaks püüan veel vastata küsimusele, kes loovad ja jagavad neid tähendustasandeid, millest käesolevas uurimuses kõnelen? Vaadeldes neid allikaid, millele keskendun, võib nende taga olevatest isikutest lähtuvalt öelda, et temaatiliselt keskendun eelkõige sünnipäevadele perekonna keskselt. Minu kogutud allikad sisaldavad infot sellest, kuidas on erinevas vanuses pereinimesed või pereloomiseas noored kirjeldanud, meenutanud või hinnanud sünnipäevakogemust oma elu erinevatel etappidel ning erinevates keskkondades. Arvestades, et suurem osa kasutatud näitetekstidest pärineb naisterahvastelt⁴⁴ ning kuna kuulun ka ise sellesse rühma, võib öelda, et uurimuses kajastatud sünnipäevadega seotud tähendustasandid on eelkõige naisterahva nägemus sellest tähtpäevast. Suurt rolli on siin mänginud, millised tekstid on hakanud minu jaoks kõnelema, milliseid aspekte olen märganud, milliseid mitte.

Samas võib käesoleva uurimuse tulemusi käsitleda ka laiemalt. Soome folklorist Katja Laitinen on juhtinud tähelepanu sellele, et iga üksiku kogemus sünnib interaktiivses suhtes muu kogukonnaga (Laitinen 2003: 252). Kõik minu käsutuses olevad tekstid on teatud viisil läbiräägitud tekstid. Need sisaldavad dialooge väga erinevatel tasanditel. Need on tekstid, mis on loodud dialoogis minu kui uurija ja teiste uurimuses osalenute vahel, aga ka tekstid, mis on

⁴³ Selle taga on ka žanripetsiifika – erinevad tekstitüübid avavad sünnipäevi erinevalt

⁴⁴ Kuna enamuse näitetekste pärineb anonüümsest foorumikeskkonnast ei ole kõigi uurimuses osalenute sugu siinkirjutajale teada. Seda, et suurem osa tekste pärineb naisterahvastelt saab järeldada kirjutatud tekstide sisust (nt kõneldakse oma mehest). Niisamuti on nende hulgas, kellega olen silmast-silma kohtunud ning nende hulgas, kes pole oma iskut varjanud, rohkem naisi kui mehi.

loodud dialoogis erinevate uurimuses osalejate vahel. Samuti on need tekstid, mis mõtestavad lahti isiklikku kogemust ühiskonnas üldlevinud arusaamade, erinevate keskkondade ning suhetesüsteemide kontekstis. Seega julgen väita, et käesolevas käsitluses kasutatud üksikute sünnipäevatekstide põhjal saab aimu ka sellest laiemast tervikust, mida nimetan kaasaja eestlase sünnipäevakogemuseks.

Järgnevalt juhin tähelepanu sünnipäevatraditsiooniga seotud tähendustasanditele viie alateema all: „Ootused, tunne ja dialoog“, „Rollid, kokkulepped ja kohustused“, „Tähelepanuavaldustest sündivad tähendused“, „Vanusega muutuvad tähendused“ ning „Mina ja „minu“ traditsioonid“.

3.2. Ootused, tunne ja dialoog⁴⁵

Kutsudes internetikeskkonna www.perekool.ee külastajaid 2005. aastal vestlema sünnipäevatundest ning tähendusest, panin alustuseks kirja ka järgmise meenutuse oma isiklikust sünnipäevakogemusest:

Minuga on nii, et sünnipäevi ma kunagi suurelt tähistanud ei ole, kuid olen alati oodanud, et sellel päeval toimub midagi erilist, lootnud, et mu lähedased peavad mind meelest, et mulle pöörataks rohkem tähelepanu kui tavaliselt. Seepärast ma nimelt ei ole kellelegi meelde tuletanud, et mul varsti sünnipäev, vaid olen lootnud, et tullakse ise selle peale, et mul on sünnipäev. Viimane kord siis tegin samuti, ei öelnud kellelegi. Meil on saanud kombeks, et laulame üksteist sünnipäevahommikul üles ja abikaasa tuligi ja laulis. Kuid kingitust tal ei olnud, oli ainult üks õuest kaksatud umbrohulaadne kollane lilleõis. Iseenesest oli situatsioon väga armas, kuid millegipärast olin oodanud kingitust, kasvõi kõige pisemat või siis vähemalt lillekimpu. Sellega oli hommikul kõik. Olin päev otsa lapsega kodus. Õhtul tuli abikaasa koju salakaval nägu peas ja ulatas mulle kingituse. Tegin selle lahti ja selles oli – arvutihir... Olin segaduses ja püüdsin kõigest jõust head nägu teha ning kallistasin abikaasat ning ütlesin aitäh, tegelikult aga olin südamest pettunud – nimelt ei olnud mul arvutit, kuigi vajasin seda väga, et kodus oma magistritööd kirjutada ja olin seda abikaasale mitu korda öelnud. Mõelge siis, kui saad sünnipäevaks arvutihire kui sul pole arvutit! Abikaasa jälgis mind ca 15 minutit, kuidas ma oma pettumust püüdsin varjata, siis aga tuli lagedale teise pakiga, kus oligi laptop! Mäletan veel selgelt seda emotsiooni, kargasin õhku ning tormasin abikaasat kallistama endal pisarad silmist. Vat see oli tunne, tõeline sünnipäevatunne, tunne sellest, et su lähedased on su soove arvestanud ning sind millegi tõeliselt vajaliku ja erilisega meeles pidanud :). Siiamaani naerame nüüd kodus kahekesi, milline oli olnud mu nägu, kui olin saanud kingiks arvutihire. Vat selline lugu siis... (V-3)

⁴⁵

Seda tähendustasandit olen käsitlenud ka artiklis „Sünnipäev – tunne ja dialoog“ (vt Pilt 2005).

Selles tekstis sisaldus tähendustasand, mida olin märganud juba sünnipäevateemaga tegelemise alguses ning mis sisaldub ka enamikus hiljem kogutud tekstides – sünnipäevade tähistamine loob tähendusi ootuste (milline peaks olema sünnipäev konkreetse inimese arvates) ning tegelikkuses asetleidvate traditsioonide ning suhete kontekstis. Ühtlasi on see omamoodi makrotasandiks, mis on seotud ka teiste minu poolt käsitlevate tähendusi loovate jõuväljadega.

Ameerika folklorist J. H. Brunvand on defineerinud sünnipäevi kui kellegi sündimise päeva iga-aastast tähistamist ning viidanud sel päeval asetleidvatele ajutistele, sünnipäevalast „kuninganna“ või „kuninga“ seisusesse asetavatele rollimuutustele (vt. Brunvand 1996: 85-86). Sünnipäevatekstide vaatlus näitab, et ootused on sel päeval seotud nimelt isiksusekesksusega, inimese eelteadmise, et see on „minu päev“ (K-20, tähendused-2), päev „kus sünnipäevalaps on meespeetud, eriline ja tähtis“ (K-1, tähendused-2). Järgnevas viies tekstis leiab nende ootuste vastavus tegelikkusele väljundi nn „sünnipäevatuandes“ või selles „mis teeb sünnipäevast sünnipäeva“:

[Sünnipäevast teeb sünnipäeva] *perekonna ühine üles äratamine, lilled, kingitus, hommikulaud ja sõprade, tuttavate õnnitlused (nii helistamised, kallistused, kui kirjad)* (SP-5).

Sünnipäevatuande tekkimiseks on vajalikud ikka need armsad soovid, mis tulevad kallite inimeste suust siiralt ja suure soojusega. (S-411)

[sünnipäevast teeb sünnipäeva] */---/ et ma midagi ei taha teha sel päeval, et siis mõnulen ja panen uued riided selga ja ootan, et keegi toob kohvi /---/.* (SP-6)

[Sünnipäevast teeb sünnipäeva see,] *kui juba hommikul hakkavad lähedased kuidagi reageerima: äratavad laulu ja kingituste, lillede ja tordiga. Minu jaoks on just see sissejuhatuse kõige olulisem, see teeb terveks päevaks sooja tunde /---/.* (SP-3)

Sünnipäevast teeb sünnipäeva see, kui olulised inimesed on õnne soovinud. Pärast seda võib minna tavaline päev edasi, sest mulle ei meeldi olla tähelepanu keskpunktis /---/. (K-4, tähendused-5)

Niisamuti nagu need tekstid näitavad, et ootused sel päeval on seotud isiklike soovide täitumisega, näitavad need ka nende soovide seotust sünnipäevalast ümbritsevate inimestega. Sünnipäevatuunde tekib siin isiksusekesksusega seotud ootuste ning tegelikkuses lähedaste inimestega asetleidvate suhete ning traditsioonide dialoogis. Et sünnipäev on omamoodi dialoog või kommunikatsioon erinevate inimest ümbritsevate rühmadega, näitab enam

kirjapandud sünnipäevameenutusi. Nagu kolmes järgnevaski näites, on kirjeldusest kirjeldusse korduvaks motiiviks sünnipäevalast ümbritsevad inimesed:

*Läbi une kuulsin sünnipäevahommikul, et mootorratas põrises – isa⁴⁶ läks poodi häid asju tooma. Kased olid voodi otstes. Alati tõi isa kingituseks Komeedi kommi ja vorsti. Küll oli mõnus ebaviisakalt vorsti mugida! Kommid peitsin kappi ära hästi sügavale ja käisin salaja võtmas, teistele ei andnud [majas oli palju lapsi]. [---] **Em**a tuli sünnipäeva ajal ka maale [vanemad elasid lahus] ja ärkasin selle peale, et ema pani mulle suure kimbu pojenge voodisse rinna peale, lõhn oli kohutavalt hea – nüüd on pojengid mu lemmiklilled. (SP- 1)*

***Kõige ilusam sünnipäev** oli 50-aasta juubel. Siis mul **õde** veel elas. Ja siis me seal Kädval **õepoja** talus pidasime, vat see oli väga ilus! Mul **vennad**, üks oli rahvapillimees ja **teine vend** /---/ kõik need vennad olid seal. Olav Ehala oli ka ja siis **kõik olid koos** ja tantsisid hirmsasti. (SP-6)*

*/---/ Hommikul helistab ema või ka keegi muu kodustest ja laulab telefonitorusse. Tööl tulevad hommikul **kolleegid** lilledega ja terve osakond surub kätt ja soovib õnne, siis pakud neile kommi ja kutsud õhtupoolikuks pidusse. Vahepeal vaatad postkasti, kas mõnel **sõbral** on meeles ja kas on viitsitud e-kaarte saata. Rõõmustada võib seegi, kui ainus kaardisaatja juhtub näit. “Sinu mail. ee” olema. Vahepeal tulevad mõned sms'id, mõni **sõbranna** helistab. Siis hakkad **töökaaslastele** lauda katma – võileivad või soolased pirukad või pizzakingel ja osakonna poolt toodud tort, vahel ka vein või šampa ja kindlasti kohv. Siis tuleb osakond kokku ja arutatakse peamiselt tööasju. Siis korjad oma lillesületäie kokku ja kõmbid nendega koju. Mulle meeldib kõik sünnipäevalilled kokku korjata ja nad üles pildistada, vahel kuivatan osa ära ka. Sünnipäevaõhtul päris üksi kodus ma pole istunud – ikka olen kas **venna** või **mõne sõbra** endale külla kamandanud või siis endaga kuhugi välja minema kutsunud – kas teatrisse või kontserdile või lihtsalt välja sööma. Pidu on nädalavahetusel. Täitsa traditsioonilisel moel küpsetan ise ja lõigun salateid, ainult juubeliks tellisin tordi (mis nagu selgus, oli täitsa ülearu, sest kõigil kõhud juba liiga täis). Soe söök on kas kartulid mingitmoodi lihaga või midagi hiinapäraselt, mida pulkadega süüa saab vmt. Peale selle salatid, igasugu lihapallikesed, (sülti ja pasteeti pole kunagi viitsinud keeta), mitut-setut sorti küpsetised. Tegelikult püüan igal aastal otsida uusi retsepte ja ideid, midagi sellist, mida enne ise proovinud pole ja mille kohta külalised kah midagi arvata ei oska. Nii et toitude koha pealt on külalised alati sillas ja küsivad, kuidas ma ühte või teist asja tegin, millele tavaliselt saan vastata vaid, et ei mäleta:). **Sõbrad** sõidavad kokkulepitud kellaajaks kohale, muid **sugulasi** peale **vanemate ja venna pere** pole ma kutsunud, tavaliselt jääb mõni ikka hiljaks ja saab siis soojendatud toitu. Istutakse ja aetakse juttu – pole ju nii ammu näinud neid tavaliselt. Kingituste avamine oleneb tegelikult kingituste suurusest – kui neid on palju ja kui nad on suured, siis jääb avamine kuhugi sooja söögi järgsesse aega, kui on vähe ja väikesed, siis saavad kohe vastuvõtmisel lahti tehtud. **Kõige** rohkem rõõmustan oma kätega tehtud ja ka ilusti pakkida viitsitud kingituste üle – ning ka avaldan kõva häälega seda rõõmu. Lilli püüan lauale panna nii palju kui võimalik. Päris tavaline on, et koosistumine ja kooslobisemine läheb sujuvalt üle kooslaulmiseks – muusikainimesed mu sõbrad kõik suuremas osas. Tantsitud pole mu sünnipäeval kunagi, sellest on päris kahju, aga ruum ju väike ja inimesed kah tagasihoidlikud eestlased :). (K-21, meenutused-3)*

⁴⁶ Kuna üks ja sama tekst võib sisaldada erinevaid tähendustasandeid, olen tekstistruktuurielemendid, mis viitavad just kõnealusele tasandile, tekstis esile toonud.

Sünnipäevale kui kommunikatiivsele, dialoogilisele sündmusele viitavad neis tekstides kirjeldused sellest, kes võtavad sünnipäevadest osa (nt „Ema“, „Isa“, „vennad“) ning kirjeldused, kuidas erinevad inimesed on seotud sünnipäeval asetleidvate erinevate toimingutega („Tööl tulevad hommikul kolleegid lilledega“; „mõni sõbranna helistab“; “muid sugulasi peale vanemate ja venna pere pole ma kutsunud“ jm).

Näitamaks isiksusekesksusega seotud ootusi ning tegelikkuses asetleidvat kommunikatsiooni lähedastega kui tähendusi loovat jõuvälja, olen valinud järgnevad kolm näiteteksti:

Sünnipäev on liiga tähtis, et ära unustada. Viimane kord katsetasin, ei öelnud kellelegi, et mul on sünnipäev, keetsin õhtul ühikas suppi ja tundsin end maailma kõige õnnetuma inimesena. (SP- 4)

Meelde on jäänud mu 20nes sünnipäev, see on ainuke kord, kui ma tegin suurema peo ja kutsusin palju sõpru. Istusime pubis ja tantsisime ja sain väga palju lilli. Pidus kestis hommikuni :) Tundsin, et olen tähelepanu keskpunktis ja olin väga õnnelik, sest varem ma polnud kunagi nii palju lilli saanud :) (K-10, meenutused-1)

Mul oli paar aastat tagasi 25. sünnipäev. Kutsusin sinna oma head „sõbrad“. Vaeva sai nähtud. Kui aeg käes oli, ei tulnud keegi sünnipäevale /---/ Neid ma lihtsalt ei taha enam tunda. (VA-16-15)

Sünnipäev on neis tekstides hakanud päevakangelasele kõnelema isiksusekesksusega seotud ootuste ning lähedaste kohaloleku või puudumise kaudu. Kajastudes sellistes toimunule antud hinnangutes ning emotsioonide kirjeldustes, nagu „tundsin end maailma kõige õnnetuma inimesena“, “olin väga õnnelik“ ning „neid ma lihtsalt ei taha enam tunda“, ilmneb siin inimese koht teda ümbritsevates suhetes.

Järgnevalt juhin lugeja tähelepanu konkreetsematele sünnipäeval asetleidva kommunikatsiooni aspektidele, tähendusi loovaile jõuväljadele või tasanditele, millele tekstid sünnipäevadest on minu tähelepanu juhtinud.

3.3. Rollid, kokkulepped ja kohustused

Sünnipäev kõneleb inimese kohast teda ümbritsevas keskkonnas, suhetes ja traditsioonides, kuna see on seotud kindlate rollijaotuste, kokkulepete ning kohustustega. Neile aspektidele juhivad tähelepanu tekstides sisalduvad kirjeldused sellest, kes mida sünnipäevadel teeb. Esimesena olen siinkohal valinud kaks näidet rollide jaotumist perekonnas:

Vahel on tordil küünlad, enamasti mitte. Kui on, siis puhume ära ja soovime mõttes midagi ning pärast seda lõikame koogi lahti. Koogi lõikab lahti sünnipäevalaps, kui ta on naine, kui pole naine, siis lõikab ema. (K-10, tavad-9)

Hommik algab tavaliselt koogi küpsetamisega ema poolt, isa poolt lillede toomisega poest ja laste poolt kaartide joonistamisega. Kui tähtsad toimetused tehtud, võib sünnipäevalapsele õnne soovida, kingid üle anda ja lauda istuda. Tavaliselt saavad ka laste vanavanemad pidulauda. (K-15, tavad-1)

Traditsioonilistele, rühmas „tavalistele“ rollidele on neis tekstides viidatud kirjelduste kaudu, nagu „koogi lõikab lahti sünnipäevalaps, kui ta on naine, kui pole naine, siis lõikab ema“, „hommik algab tavaliselt koogi küpsetamisega ema poolt, isa poolt lillede toomisega poest ja laste poolt kaartide joonistamisega“. Järgnevad kolm näidet aga toovad kõneall oleva tähendustasandi esile, näidates ära konkreetseid kokkuleppeid sünnipäevalapse ning tema lähikondlaste vahel:

Alati äratati sünnipäevalaps lauluga. Isegi kui sünnipäevalaps oli juba üleval (kusjuures nii ka alati oli, ei saanud ärevusest magada), tuli magajat teeselda ja oodata mil pereliikmed laulu ja koogi ning kingitustega su üles ajavad:) Kui väiksemad olime õdedega, siis tõstis isa meid nii mitu korda õhku, kui vanaks saime. Sugulased-sõbrad käisid külas, tehti salatit, kooki, torti ja igast muud head-paremat :) (K-19, meenutused-2)

Peres siis kohe hommikul antakse nänn kätte, kui pere tuleb kaugemalt külla, siis kohe ukse peal. Emaga kallistame-musitame, teistega ei suru kättki. Oma sünnipäevadel olen viimastel aastatel sisse seadnud tava, et ilma kallistuseta keegi uksest edasi ei pääse./---/ (K-21, tavad-3)

Külalisteks on pereliikmete sõbrad (saavad omavahel läbi, tunnevad üksteist) ja lähemad sugulased. Tavaliselt ma külalisi ei kutsu, sest kõik teavad, et minu juurde võib alati tulla (lepime eelnevalt päeva siiski kokku): helistatakse hommikul, soovitakse õnne ja siis ütlen, millal tulla. Aga ma tean ka paljusid juhtumeid, kus inimene siiski ootab kutsumist (mitte minu puhul, aga on ette tulnud teistes situatsioonides). Minu reegel on, et sõpru ja sugulasi ei pea kutsuma- nad tulevad ise. Kui ma ei pea sünnipäeva, siis ütlen juba eelnevalt, et ei pea. Keegi ei solvu. (K-4, pidu-4)

Need tekstid näitavad konkreetsetes rühmades kehtivaid reegleid sünnipäevalapse äratamisel, õnnesoovimisel ning külaliste kutsumisel. Nii on tulnud esimese teksti kirjapanijal „magajat teeselda ja oodata mil pereliikmed laulu ja koogi ning kingitustega su üles ajavad“, isegi kui sünnipäevalaps oli juba üleval; teise teksti autor on „viimastel aastatel sisse seadnud tava, et ilma kallistuseta keegi uksest edasi ei pääse“; ning kolmas on oma lähikondlastega sõlminud kokkuleppe, et „sõpru ja sugulasi ei pea kutsuma – nad tulevad ise. Kui ma ei pea sünnipäeva, siis ütlen juba eelnevalt, et ei pea“. Ka järgnevad tekstikatked abikaasade täiskasvanuea sünnipäevameenutustest näitavad sünnipäevi kui kokkulepete süsteemi:

Täiskasvanuna on minu jaoks olnud väga oluline säilitada seda sama sünnipäevatuunet, mis lapsepõlves selle päevaga kaasnes. Seepärast on minu abikaasa selgeks saanud, et siiani peab sünnipäevahommikul mind üles äratama tordi, lillede ja küünlalõhnaga. Seejärel kinkidega tutvumine ning tavalisest pidulikum hommikusöök, kus kõike head ja paremat. /---/ (K-20, meenutused-3)

Olulisemaks on kindlasti saanud hommik. Ilmselt seepärast, et pidu võib tihti mitte olla samal päeval (samas ei ole ma kindel, et ta oli seda „vanasti“). Miskipärast on olulisemaks saanud ka küünlad tordil (vist tänu minu värskete abikaasale, juba mõneaastasele elukaaslasele, kelle jaoks need näivad olevat olulisemad, või siis on lihtsalt nii välja kujunenud /---/. (K-12, meenutused-3)

Naisele ootuspärased sünnipäevatraditsioonid – „siiani peab sünnipäevahommikul mind üles äratama tordi, lillede ja küünlalõhnaga“ – on siin saanud aktsepteerituks ka mehe poolt. Lisaks sellele, et kindlate rollijaotuste, kokkulepete ja kohustuste olemasolu sünnipäeval juba iseenesest viitab selle tähtpäeva tähendusele inimese enesemääratlemisel, näitavad tekstid sünnipäevadest tähendusi loova jõuväljana ka, kas kokkulepetest peetakse kinni:

Kõige paremini on ehk meelde jäänud sünnipäev, mil sain kusagil 13 või 14. Pereringis erilist pidu sellel aastal ei olnud nagu tavaliselt- põhjust kahjuks ei mäleta ja siis käisingi üksi jalutamas ja olin kohutavalt kurb. (K-7, meenutused-1)

Et tavapärastest kokkulepetest mittekinnipidamine on hakanud kõnelema sünnipäevalapse jaoks, näitab selles tekstis toimunu – „pereringis erilist pidu sellel aastal ei olnud nagu tavaliselt, – seostamine emotsioonidega („olin kohutavalt kurb“). Tekstides sisalduvate kirjelduste, hinnangute ning emotsioonide kaudu ilmneb sünnipäeval asetleidvate rollitäitmistega teinegi aspekt. Sünnipäev hakkab looma tähendusi ning näitama inimese kohta teda ümbritsevates suhetes, keskkondades ning traditsioonides, kui vastandatakse isiklikke (sh tähtpäeva isiksusekesksusest lähtuvaid) ootusi ja arusaamu sünnipäeval asetleidvatest rollidest ja kohustustest „teiste“ või „avaliku arvamuse“ ootuste ning nõudmistega. Sellele aspektile on minu tähelepanu juhtinud nii inimeste avalikkuse eest varjatud emotsioone sisaldavad foorumivaatluse teel kogutud tekstid kui ka tekstides sisalduvad kirjeldused „teiste“ nõudmistest ja arusaamadest sünnipäeval asetleidvatest rollitäitmistest ning kohustustest. Samuti on kirjeldatud aspektiga seoses pälvinud minu tähelepanu sünnipäevafotod, näidates, kuidas, millises rollis tavatsetakse sünnipäevalast neil kujutada⁴⁷.

⁴⁷ Vt sünnipäevafotosid lisa NR 6 – sünnipäevafotod.

Vaadeldes siinkirjutaja kätte aastatega kogunenud sünnipäevafotode kogu, ei erine üks foto palju teisest. Fotodel on sünnipäevalast kujutatud rõõmsameelsena, ümbritsetuna lillede, kingituste ja lähedaste inimestega. Võrreldes seda kuvandit sünnipäevatekstides sisalduvate „teiste“ nõudmistega ja arusaamadega sünnipäevalapse rollist ning kohustustest on see sama-sünnipäevalaps sel päeval rõõmus ning on oodatud, et ta jagab oma rõõmu ümbritsevate inimestega. Inimeste „tegelikke“, avalikkuse eest varjatud arvamus ja emotsioone sisaldavad foorumivaatluse teel kogutud tekstid aga näitavad, et kui need teistele „ootuspärased“ rollid ja kohustused (mis teised tahavad, mida peab tegema) ei vasta sünnipäevalapse isiklikele ootustele (mis mina tahan, mida soovin teha) hakkab see kõnelema päevakangelase jaoks:

Sünnipäev ja nututuju

Autor: [lihtsalt kurb](#). Polegi nagu põhjust niuksuda: vanust pole niiväga palju, laps on tubli ja terve, mees on ka olemas, kodu samuti. Täna siis sünnipäev ka veel pealekauba... Istun tööl ja tuju nii [meeletult kurb](#), et pisar tikub vägisi silma: eilne päev oli hullumaja, täna samuti. Öösel suurt magada ei saanud, sest mõtted juba järgmise päeva megavastikul koosolekul, mis võib kesta tunde ja tunde. [Vahepeal pean jõudma veel töökaaslastele lauda katta ja rõõmsat nägu tegema.](#) (VA -17-1)

Selles tekstis on selle autor kirjeldanud teiste ootusi – „vahepeal pean jõudma veel töökaaslastele lauda katta ja rõõmsat nägu tegema“ – seoses isiklike emotsioonidega („meeletult kurb“). Ka järgnev tekst peegeldab seda aspekti. Anonüümsesse foorumikeskkonda kirjutatud tekstis avatakse oma tegelikke emotsioone tuttavate poolt esitatud nõudmistega osas:

Ei oska kohe öelda, miks see nii on, aga ma ei salli oma sünnipäevi! Ma ei taha olla tähelepanu keskel oma sünnipäeval, Ma ei taha kui külalised tulevad ja ikka sünnipäevalast õnnitlevad! Tulgu muul ajal, ilma kingitusteta.

Ja nüüd, mul on homme sünnipäev ja tuttavad ütlesid, et ära midagi organiseeri (nagu muidu oleks organiseerinud - ei oleks) nad tulevad külla kambaga ja teevad kõik ise valmis. Aga miks nad ometi minu käest ei küsinud, kas ma sellist asja tahan! Mul on kitsas korter ja siis pean taluma tervet punkti inimesi oma korteris, oh miks küll. Kui nad nii väga tahavad pidu, siis oleks saanud ju seda ka mujal, üüripinnal teha. Aga minu käest ju ei küsitagi, kas ma tahan! Oh ma sõidaks kohe kuhugi kaugemale ära... (VA-8-1)

See, kuidas on sünnipäevalaps kirjeldanud siin oma ootuste vastavust teiste soovidele („Ma ei taha olla tähelepanu keskel“ /---/ „Aga minu käest ju ei küsitagi, kas ma tahan! Oh ma sõidaks kohe kuhugi kaugemale ära...“), näitab, kuidas sünnipäev hakanud kõnelema tema suhetest tuttavatega.

3.4. Tähelepanuavaldustest sündivad tähendused

Sünnipäeva juurde on aga alati kuulunud lilled ja kaardid ilusate salmidena, ka laul, mis siis, et natuke valesi, teeb taju heaks ja olemise rõõmsaks. Siis on tunda, et sa pole üksi ja sinu peale on mõeldud, mis ongi ju elus inimesele kõige olulisem. (S 411)

See kogumikust „Sillad inimeste ning maailmade“ vahel pärinev tekst on üks esimesi, mis on juhtinud minu tähelepanu tähelepanuavaldustele kui tähenduste allikale. Hiljem teisi tekste analüüsid olen märganud, et suur osa sünnipäevade tähistamisega seotud tähendusi seostuvad just selle aspektiga. Sellest tähendusi loovast jõuäljast loovad pildi nii pikemates sünnipäevameenutustes sisalduvad tavade kirjeldused ning neile antud hinnangud kui ka vastused küsimustele nagu: *mis on esimene märksõna, mõte või mälestus, mis seostub teile sõnaga sünnipäev; millised on teie ootused seoses sünnipäevaga* jm. Samuti on see tähendustasand vaadeldav erinevatest vaatepunktidest, sünnipäevalapse enda või mõnda muud rolli täitva sünnipäevalise poolt kirjapandud tekstide kaudu. Mõlemale osapoolle loovad sünnipäevalapsele suunatud tähelepanuavaldused tähendusi.

Vaadeldud sünnipäevameenutused ning lühivastused näitasid meie sünnipäevatraditsiooni seotust järgmiste sünnipäevalapsele suunatud tähelepanuavaldustega: kingitus, lilled, sõnaline õnnesoov, kallistus, hommikune üleslaulmine, sünnipäevalapse õhkutõstmine, sünnipäevatornt vm pidusöök, pidu. Järgnevalt olen valinud mõningaid tekste, mis näitavad kuidas sünnipäev on hakanud kõnelema sünnipäevalapsele suunatud tähelepanuavaldustele antud hinnangute kaudu. Need tekstid näitavad, et kõnelama hakkab see kes, kas, mida ja kuidas kingib vm. Kõnekalt valgustavad tähelepanuavaldustest tulenevaid tähendusi foorumivaatluse teel saadud tekstid. Need on tekstid, mis on saadetud foorumisse, et jagada teistega oma positiivseid või negatiivseid emotsioone seoses sünnipäeval asetleidnud tähelepanuavaldustega, küsida või avaldada arvamust oma/teiste sünnipäeval toimunu kohta. Esimesed näitetekstid, mis siin valinud olen, kõnelevad tähelepanuavalduste unustamisele või puudumisele antud hinnangute kaudu:

Kas kellegi mees on unustanud naise sünnipäeva? Minu mees tegi seda juba teist aastat järjest Mida see tähendab? Et ei hooli? No ega ma ei taha mingeid kingitusi, ausõna, aga üks lilleoks ei ole ju palju palutud??? (VA-7-1)

/--/Mina oma „vanamehega“ 8 aastat koos old ja kordagi pole mulle sünnia hommikul õnne soovitud. Kinki on tehtud: kui õhtul tordi lauale panen, ilmub mingi pakike enamasti välja.

aga ka mitte alati. *Lilli olen saanud oma mehelt 0 korda, ka mitte laste sündimise puhul. Algul see morjendas mind, isegi lõristasin nutta suures enesehaletsushoos: keegi mind ei... jne./---/(VA-6-12)*

Sünnipäev- lilleõieta, kingituseta

Ja mitte abikaasalt, kellelt sain kõik (peaaegu), aga tekkis mõte kutsuda sõbranna oma kihlatuga kõrtsiõhtule. No tore, muidugi lähme oli nende vastus.

Ja siis, loomulikult oligi mul plaanis teha kõigile välja mõned joogid ja snäkid, selgus, et neil oli plaanis pikemalt läbustada minu kulul. Miks pereelu, sest seda pruuti tunnen kauemgi (kakskümmend aastat) kui oma abikaasat. Kas tõesti olen närvihaige, sest ei pea mokaotsast öeldud õnnitlust kõrtsisöögi tasuks. Saan aru, kui oleks enne olnud juttu mingitest probleemidest nende finantselus.

Ootaksigi pigem negatiivset enda aadressil, sest siiani on minu negatiivsus, väljapääsu leimat, mürgitanud meie sõpruse (täna seni vaid minu peas). (VA-11-1)

Minu mees näiteks eelmisel aastal ei soovinud õnne ei toonud lilli ega kingitust. Tüüdis me ka polnud. Tema arust oli see normaalne. Mida aeg edasi seda ükskõiksem. (VA-4-2)

Need tekstid näitavad, et andes hinnanguid tähelepanuavalduste puudumise või unustamise kohta, on sünnipäev hakanud inimesele kõnelema tema suhetest ümbritsevatega. Nii on esimeses näites naine teinud mehe poolsete tähelepanuavalduste puudumisest järelduse, et viimane „ei hooli“ temast. Teises näites on õnnesoovide ja lillede puudumine viinud sünnipäevalapse mõttele, et „keegi mind ei... [armasta]“. Kolmandas näites on „sünnipäev lilleõieta, kingituseta“ sünnipäevalapsele „mürgitanud meie sõpruse“ sõbrannaga, neljandas näites aga on naine teinud õnnesoovide, lillede ning kingituse puudumisest järelduse, et tema mees on „ükskõikne“.

Lisaks sellele, kas tähelepanuavaldused, lilled, kingitused, õnnesoovid vm, on või ei ole, on tähendusi loovaks ka see, milline on õnnesoov, kingitus vm. Üks osa tekkivaid tähendusi aktualiseerivad siin inimese arusaama sünnipäevade tähelepanuavaldustega seotud ennetest; teine osa tähendusi aga kõnelavad taaskord inimese kohast teda ümbritsevates suhetes. Esimesi tähendusi olen valinud iseloomustama teksti, mille sain vastuseks küsitluskava küsimusele *Milline tähendus on teie jaoks sellel, milliseid, mis värvi ja mitu lille kingitakse?:*

Üldteada on, et paarisarv lilli viiakse surnule ja et kollased lilled tähendavad õnnetust. Sellepärast ikka käib küll mingi kerge nõksatus läbi, kui keegi juba jälle kollaste roosidega tuleb, olgugi et need enamasti punastest ja roosadest üksjagu kauem seisavad. /---/ (K-21, tavad-7)

Järgnevad tekstid näitavad, kuidas kõneleb see, milline on kingitus inimest ümbritsevatest suhetest:

Üldiselt on alati maha hõigatud, et kingitust pole tarvis, aga *ma olen neile enamasti nii armas*, et suurem osa *peab* mind sellest hoolimata millegi *erilisega meeles*. :o) Ma ei saa öelda, et kingitus poleks oluline. On. *Mul seostuvad asjad ikka inimesega, kes neid kinkinud on*. Ise *näen* hirmsasti *vaeva* (tegelikult pole see ju vaev – mulle meeldib kingitusi teha/otsida), et *leida igale inimesele just tema asi*. Ja olen rõõmus, kui mulle üritatakse samaga vastata. Muidugi ei õnnestu see alati, aga kui õnnestub, on lahe!!! *Kingitus näitab ju, kui hästi inimene sind tunneb*. Mingid suvaliselt kaasahaaratud kingitused, olgu nad kuitahes kallid ja kiiskavad, jätavad mu külmaks. *Kui aga keegi on kas või paberilehest mu lemmiklooma voltinud - vot see juba on midagi!* (S- 406)

Muuseas, mulle *meeldib saada õnnitluskaarte, sest see näitab, et inimene on su peale juba varem mõelnud*. Telefoni teel õnnitlemine jätab mulje, et näe, õnneks tuli viimasel hetkel *meelde, et sul täna sünnipäev*. (S- 389)

Minule toob mees nii samagi lilli, aga kooki ostab poest ja veel parem kui ikka jäätist toob;) Sünnipäevadeks *küsib alati mida ma tahan*. Alati on mu sooviks midagi kullast saada. *Hea mees mul, musimaias:))))* (VA-4-11)

/---/ kui üldse *kinkida*, siis tuleks minu meelest eelnevalt *konsulteerida saajaga*, et tal oleks ikka *südamest rõõm* selle asja üle ja no *kasu* ka: /---/ kui on *ise tehtud asi*, oo, see on väga *armasja väärtuslik*. See on *südamega tehtud*. /---/ (V-9)

/---/et *kingitus* saaks *see `õige`* või koht, kuhu kutsutakse oleks *`õige`*. No üks meeldejäävamaid ootusi, ettekujutusi oli, kui tahtsin oma sünnipäevahommikut vara-vara Temakesega väikeses uduses rabajärvekeses ujumisega tähistada (suvi, temp. oli nädalakese olnud nii 25-30 kraadi). *Selle asemel ootas mind hommikul elutoas suur kast köögikombainiga....*Ideaalne oleks vast siis, kui köögikombaini asemel olekski Temake tulnud hommikul rabamatkale, ujuma, pannkokke sööma ja armastama..... (mitte et muidu meil koos tore poleks). (V-23)

Esimeses kogumikust „Sillad inimeste ja maailmade vahel“ pärinevas tekstis kajastub nii sünnipäevalapse kui ka kinkija vaatepunkt. Kirjeldustega nagu „Kui aga keegi on kas või paberilehest mu lemmiklooma voltinud – vot see juba on midagi!“ ning „näen hirmsasti vaeva /---/, et leida igale inimesele just tema asi“, on teksti autor seostanud tähenduse „kingitus näitab ju, kui hästi inimene sind tunneb“. Teises näitetekstis on sünnipäevalaps näinud õnnitluskaardi saatmises tähendust „see näitab, et inimene on su peale juba varem mõelnud“. Kolmandas tekstis on autor selle kaudu, millised on kingitused tema sünnipäevadel – „[mees] küsib alati mida ma tahan“ – andnud hinnangu oma suhtele abikaasaga: „ Hea mees mul“. Neljas ja viies foorumivestluse teel saadud tekstid näitavad, kuidas isiklikud või mitte „isiklikud“ kingitused hakkavad kõnelema päevakangelase jaoks: „kui on ise tehtud asi, oo, see on väga armas ja väärtuslik. See on südamega tehtud“.

3.5. Vanusega muutuvad tähendused

Viies tähendusi loov jõuväli, millele soovin tähelepanu pöörata on seotud inimese vanusega ning vastava rolliga, mis tuleb sel päeval täita. Tekstidest ilmneb, et kuna vanusega rollid sünnipäeval muutuvad, omistatakse oma elu erinevatel etappidel sünnipäevadele erinevat laadi tähendusi. Sünnipäevade ja neile omistavate tähenduste dünaamikale inimese vanusest lähtuvalt juhtis esimesena minu tähelepanu alljärgnev meenutus tekstikogumikust „Sillad inimeste ning maailmade vahel“:

Kui olin laps, oli sünnipäev ikka tähtis küll. Me elasime suhteliselt vaeselt ja kingitused polnud kindlasti midagi erilist. Mul ei ole meeles küll ühtegi erilist kingitust. Mind ei lauldud ka hommikul üles. Aga õnnesoovid ei jäänud tulemata ja kindlasti tort. Tort osteti poest ja sünnipäevad olidki ainsad päevad, mil aastast torti süüa sai. Kui hakkasin koolis käima, siis algasid ka veidi suuremad peod. Olen suvelaps ja seepärast olin sageli õnnetu, sest mõnedki külalised jäid tulemata: olid koolivaheajaks maale sõitnud /---/ Pidu jäi seetõttu sageli tagasihoidlikumaks, kui oleks tahtnud.

Meeles on ülikooliaegsed peod. Siis polnud tähtis, mida lauale panna, vaid see, kuidas vahvalt aega viita. Elasin ühiselamus ja see tähendas, et sünnipäevapeost võttis vahel pool ühikat osa ja mõnedki kontvõõrad sattusid külaliste sekka. Kindlasti ilmus kusagilt keegi kitarriga, lauldi, mängiti mitmesuguseid mängu (liikumismängud, lauamängud jm). Ei mäleta, et alkohol oleks neil pidudel erilist rolli mänginud.

Nüüd, kui mul juba ammu oma pere on, on sünnipäevade tähistamine muutunud koduseks/perekeskseks. Oma sünnipäeva ma tavaliselt uhkelt ei tähista. Mulle ei meeldi perenaise roll. Ma tahan oma sünnipäeval pigem laiselda, kui köögis vaaritada ja külalisi teenindada. Väike perekondlik koosistumine muidugi toimub ja oodatud on kõik ootamatud külalised. Kedagi eraldi tavaliselt kutsuma ei hakka. On kujunenud välja väike ring sõpru, kes ise kohale tulevad või oma õnnitlused telefoni või posti teel edasi annavad /---/. (S 389)

Selle teksti autor on kirjeldanud oma sünnipäevi lapsepõlves, ülikooli ajal ning täiskasvanud pereinimesena. Vastavad tekstilõigud näitavad, mis on erinevatel elu etappidel olnud seoses rollitäitmisega sünnipäeval ootuspärane ning mis mitte ning kuidas on kirjeldatud vastastikkus hakanud kõnelema sünnipäevalapse jaoks. Lapsepõlve sünnipäevadel on selles meenutuses olulised külalised, sünnipäevatort, õnnitlused ning pidu. Nende puudumisele antud hinnang – olin sageli õnnetu – kõneleb minu jaoks sellest, et lapsepõlves on teksti autorile olnud sünnipäeva pidamine oluline oma staatuse määratlemisel sõprade ja klassikaaslaste seas⁴⁸ Ülikooliaegsete sünnipäevad näitavad siinvaadeldud tekstis, kuidas sünnipäev on liikunud

⁴⁸ Sarnasele lapsepõlve sünnipäevade tähendusele on viidanud ka Falkenberg (1983); Virtanen, Dubois (2000).

kodusest keskkonnast välja. Ootus, tunda end tähtsana, on muutunud teisejärguliseks ning sünnipäev on saanud lõbusa ajaviitmise tähenduse. Perekonnainimese sünnipäev on selles tekstis taas perekeskne. Märkus – „Oma sünnipäeva ma tavaliselt uhkelt ei tähista. Mulle ei meeldi perenaise roll“ – näitab sünnipäevale kohustuse tähenduse omistamist. Viimane ilmneb dialoogist, kus päevakangelase ootus sel päeval puhata, on sattunud vastuollu rühma ootustega – täiskasvanud sünnipäevalaps peab teistele välja tegema.

Ka foorumivestluse teel saadud tekstid viitavad inimese vanusele ja sellega seotud rollide muutusele sünnipäevadel kui tähendusi loovale jõuväljale. Lapsepõlve ning täiskasvanuea sünnipäevaga seotud ootustest seoses sünnipäevalapse rolliga ning ootuste täitumisest tegelikkuses aseleidvates suhetes loovad pildi ka kaks järgnevat teksti:

*No paratamatult on minu Tõeline Sünnipäevatunne sihuke **lapsepõlvega** seotud asi. Siis jah, ootasin juba paar päeva õhevil ette..... ja **ootused** said ses mõttes ka alati **täidetud**, et ikka oli miksit head hommikusöögiks ja kõik **kallistasid** sind ja sai **kingitusi** ja tulid **külalised** ja....*

*Ja ühesõnaga oli kõik hästi tore, isegi kui pidu lõppes külaliste omavahelise riiu ja valju nutuga (mida ka ette tuli, sest ma olen üsna keevalise loomuga lapsest saati, paraku). Ja sünnipäevad olid need päevad, kui vanemad pea kunagi ühtegi halba sõna ei ütlenud ja koolis ka keegi sünnipäevalast vastama ei kutsunud, kui tal polnud peas sellist nagu, et "tahan vastata". See oli **selline ülimalt stressivaba päev./---/** (V- 7)*

*Minu meelest on sünnipäevatudega üsna sama asi kui jõulutundega ja kõige napakamad on selles suhtes need ajad, kui oled juba **täiskasvanud**, aga lapsi veel ei ole - muinasjutt on kuidagi tuhmunud ja salapära läinud, samas, kui on endal lapsed, siis saad hakata seda mudelit, mis oli kasutuses sinu lapsepõlves, taaskasutama ja muinasjutt ärkab uuesti ellu. Minu meelest vähemalt. Sest **täiskasvanud naine** peab ikka väga sageli **ise** oma sünnipäeva **organiseerima**. Okei, mees toob lille, kingid, vanemad ja sõbrad helistavad - aga peolaua teed ikka ise, vähemalt minu mees küll ei tuleks selle peale, et sel päeval teha asju, mida ta muidu ei tee, noh, jah, salatimaterjale ikka hakib ja vajadusel viib kolm korda prügi välja, aga põhimõtteline orgunnija olen ikka ju mina. Ja kui külalised tulevad, siis ei vahi nad ju sind nagu jumalust, suud ammuli ja meel õnnest uimane, vaid sa pead ikka **NENDE ÜMBER** keerlema nagu orav rattas, olema piduperenaine, hoolitsema, et kellelgi igav ei oleks, et äi liiga palju viinuskat ei jook, et tagasihoidlikku mehe naissugulast päris ära ei unustataks diivaninurka, et ema ei hakkaks rääkima sellest, et vähe raha on ja isa ei võtaks üles poliitikud-on-sead-teemat ja et kõigil lastel oleks ka lõbus ja et nad jonnima ja sigatsema ei hakkaks jne./---/ (V-19)*

Mõeldes sünnipäeva seostele inimese vanuse muutumisega, hakkab see looma tähendusi päevakangelase jaoks. Selleks, et näidata tekstides sisalduvaid sõnaselgeid arvamusi sünnipäevatraditsiooni tähendustest seoses elu erinevate etappidega olen valinud mõningaid näiteid foorumivaatluse ning küsimustiku teel saadud tekstidest:

Lapsepõlves oli väga selgelt see “erilise päeva” tunne. Nüüd jääb see tunne aasta-aastalt väiksemaks. Lapsepõlves oli rohkem see tunne, et see päev on minu jaoks ja et mina olen sel päeval tähtis, nüüd tähendab pigem väljategemise kohustust ja et tunnet, et sel päeval justkui kõik ootavad sult midagi, kõik tahavad sult midagi saad. (K-21, tähendused-3)

Lapsepõlves tähendas see [sünnipäev] vist peamiselt kingitusi ning enda jaoks korraldatud pidu. Nüüd rohkem kohustus pidada seda päeva. (K 20-tähendused-3)

*Täna on mul sünnipäev, õudusega mõtlen, et üks aasta jälle juures. (VA-10-1)
Pidasin oma 30. sünnipäeva eelmisel aastal... ÕUDUSE TIPUKS ja otseseks märgiks vanamuti-ikka jõudmisest. Samas oli jube tunne, et ma pole ikkagi veel midagi grandioosset saavutanud /---/. (VA 13-3)*

Mida vanemaks ma saan, seda rohkem olen ma hakanud oma sünnipäevahommikul selle peale mõtlema, mida ma oma elus saavutanud olen ning mida edasi teha. Mõnes mõttes tähistab sünnipäev teatud etappide möödumist. (K-5, tähendused-2)

Neis tekstides on laste sünnipäevade tähendusega seoses kirjeldatud kingitusi ja pidu täiskasvanu sünnipäeva tähendusena aga vanemaks saamist, teatud eluetappi jõudmist ning kohustusi teiste ees. Kõik eelkirjeldatud tekstid aga näitavad siinkirjutaja jaoks taaskord sünnipäeva kui kommunikatsiooni, mis kõneleb inimestele tema staatusest ning selle muutumisest teda ümbritsevates, suhetes, keskkondades ning traditsioonides.

3.6. „Mina“ ja „minu“ traditsioonid

Viimane jõuväli, millele soovin tähelepanu juhtida on seotud enese samastamisega või eemaldamisega teatud sünnipäevatraditsioonidest. Tähendusi loovana tuli see tasand esile tekstides sisalduvate „minu“, „tema“, „meie“ vm sünnipäevatraditsioonide kirjelduste kaudu ning „oma“ traditsioonide võrdluse kaudu mineviku või „teiste“ traditsioonidega. Toon siinkohal mõningad näited. Esimesed kaks teksti, mis olen valinud, pärinevad küsimustiku vastustest ning kirjeldavad sünnipäevalauda „meie“ peres:

Meie sünnipäevadel on reeglits, et peab olema tellitud kringel. Tehakse kindlasti kartulisalatit. Need on kaks põhilist. Minu sünnipäeval, mis langeb kokku jõuluajaga, on lisaks veel jõulutoidud (kartul, hapukapsas, vorstid, liha jms). (K-4, laud-2)

Sünnipäevalaul on suhteliselt vähe toitu. Meie peres ei tehta näiteks kartulisalatit, sülti või pasteeti (maasugulaste juures küll, need on olulised toidud). Laual on kergemad salatid (nt kreeka salat), puuviljavalik (viinamarjad kindlasti), erinevad juustud (sinihallitusjuust kindlasti), kalalõigud, lihalõigud. Alati on kas tort või kook. Tavaliselt puuviljadest-kohupiimast. Kindlasti mitte shefiiritort. (K-5, laud 1)

Sünnipäevade osast inimese enesemääratlemisel kõnelevad toodud tekstidest lausungid nagu „on reegliks“, „peab olema“, „tehakse kindlasti“, „meie peres ei tehta“, „kindlasti mitte“, „alati“. Need tekstid kõnelevad, et sünnipäevade tähistamine paneb mõtlema selle üle, millised on need traditsioonid, kuhu kuulutakse ning millised need, kuhu mitte. Ka järgnev foorumivaatluse teel saadud tekst, kus võrreldakse „minu“ arusaamu sünnipäevade tähistamisest „minu mehe“ arusaamadega sellest traditsioonist viitab kirjeldatud aspektile:

Arvan nagu Paulagi, et palju on pärit lapsepõlvkodust. Minu mehele jäi täiesti arusaamtuks, kui lapse 1. sünnipäeval teda kl 6 ärkama ja tordiküünlaid süütama ja puhuma sundisin. Tüli oli taevani, minul pisar silmis, et miks ta ärgata ei suvatse, lapsel on ju sünnipäev ja tema vihane, miks ma teda ärkama nii vara sunnin. Mulle oli see iseenesest mõistetav, et sünnipäevahommikul viiakse tort ja kingitused voodise, tema jaoks ennekuulmatu. Niisamuti pole seal midagi tema jaoks imelikku, et ta mulle sünnipäevahommikul lilli ja kingitusi ei too, ütleb alati, et ta alles läheb ostma ja päev on ju alles ees, külalised tulevad ka õhtul ja miks tema peab oma kingi hommikul tooma jne. No päris ära unustada ma tal sellist asja küll ei lase, mulle on millegipärast sünnipäevad koos sinna juurde kuuluvate traditsioonidega väga olulised ja püüan neid traditsioone ka mehes kasvatada. (VA -7-20)

Antud tekstis määratleb selle autor oma koha teda ümbritsevates suhetes ja traditsioonides selle kaudu, mis on „mulle iseenesest mõistetav“ ning „tema jaoks ennekuulmatu“. Järgnevas kahes sünnipäevalast esiletõstavate tavade kirjelduses tuleb kõneall olev tähendustasand aga esile võrdluse kaudu minevikutraditsioonidega:

/---/ Sõprade vahel on sms kõige tavalisem, e-kaarditraditsioon oli u. 5 aastat tagasi veel olemas, nüüd paistab et sureb välja. Helistamine on ka päris tavaline. Vanematele sugulastele saadame paberkaarte, minu põlvkond enam praktiliselt ei saada. Üleüldse on paberkaart mingi täiesti erijuhtum – kui tahad kellelegi midagi erakordselt ilusat öelda või üllatust teha. Kui olen mõnele sõbrale saatnud paberkaardi olgu siis sünnipäevaks või mõneks muuks puhuks, on tõepoolest lausa iga kord seepeale mulle helistatud ja eraldi aitäh öeldud – see iseenesest juba näitab, kui eriline kingitus on tavalise postiga tulnud kaart. (K -21, tavad 4)

15- /---/ Kõige tavalisem lill, mida kingitakse, on ikka roos – igal sünnipäeval on mõni punt roose. Kunagi vanasti olla olnud see mõtlemine, et potilille kõlbab ainult surnule viia, nüüd on potilillede kinkimine ka päris tavaline ja koguni tervitatav. Viimasel ajal on popiks läinud ka igasugused eksootilised lilled – et kui siis keegi mõne sellisega tuleb, on tükiks ajaks see lilleteema üleval – et mis nimi ja kust pärit jne. (K -21, tavad 7)

Need tekstid kõnelevad traditsioonidest erinevatel põlvkondadel. Tekstides sisalduvate dialoogide kaudu selle üle, mis „olla olnud“ ja „on tavaline“ ilmneb taas inimese koht teda ümbritsevas muutuvast keskkonnast ning traditsioonides. Käesolevat käsitlust olen valinud lõpetama teksti sünnipäevade tähendusest, mis minu arvates iseloomustab kõige paremini antud alapeatükis kirjeldatavat tähendusi loovat jõuvälja ning selle poolt loodavaid tähendusi:

Oluline on minu teadmine, et mul on sünnipäev ja kuna sünnipäevatraditsioonid ei ole meie peres väga muutunud, kuna vanemad elavad minu ja mu perega ühes majas, siis läbi selle tuttava ja alati olnud tseremoonia saavad sünnipäevadel minevik ja olevik kokku. Sünnipäev tuletab meelde, kust ma tulen ja milline olin. Ja oluline on, et tuleksid külla pere ja mõned väga head sõbrad; et me kõik sööksime koos hommikust ja teised vaataksid, kuidas ma pakke lahti teen küünalvalgel. (K-9, tähendused-5)

Tekstid näitavad, et samastades või eemaldades ennast teatud traditsioonidest hakkab sünnipäev inimese jaoks kõnelema, kes ma olen, kust ma tulen ja kuhu ma lähen. Sünnipäevatraditsioon on osa inimese minapildist seoses muutuva aja ning kuuluvusega erinevatesse traditsioonidesse, keskkondadesse ning rühmadesse.

* * *

Käesoleva käsitluse kokkuvõtteks soovin lisada, et tasandeid või jõuvälju, kus sünnipäeval asetleidev kommunikatsioon, toimuv dialoog hakkab kõnelema inimesele tema kohast ümbritsevates suhetes, keskkondades, traditsioonides, on kindlasti teisigi. Siintoodud on need, mis said tähenduslikuks vaadeldud tekstide ning minu kui uurija eelteadmiste raamistikus. Uurimuse lugeja aga võib näitetekstidest teha veel omi järeldusi, asetades need oma isikliku kogemuse konteksti. Minu eesmärgiks oli pöörata tähelepanu sünnipäevatraditsiooni kohale tänapäeva eestlaste elus. Kui see pani lugejat mõtisklema oma pärimusliku pagasi üle ning näitas sünnipäevapärimust sellise nurga alt, millele varem ehk ei ole mõeldud, siis olen ma oma eesmärgi täitnud.

Kokkuvõte

Käesolevas töös keskendusin ainesele ja lähenemisviisile, sünnipäevapärimusele ning uurija vaatepunktile sellest ainesest. Jälgides enda kui uurija eelteadmisi, valikuid ning selginemisi, otsisin ja katsetasin kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse käsitlemisel elulähedusest tingitud pingeid leevendavat lähenemisviisi. Nimetatud töö põhiküsimus tuli esile nn tekstiloome, uurimuse esitamise väliste võtete pinnalt. Tuginenud 2001. aastal oma esimese sünnipäevateemalise artikli „Sünnipäev endale ja teistele – korduv ja kordumatu“ kirjutamisel lähenemisviisi valikul klassikalise kalendriuurimise võtteid kasutanud tekstidele, ilmses artikli lugejate vastuvõtust, et nimetatud võtted ei paku toimivaid raame uurija kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse vahendamiseks tänasele eesti auditooriumile. Viimase põhjuseks on, et uuritav seisab uurimuse osapooltele eluliselt väga lähedal.

Väitekirja ülesehituses lähtusin kaasaegses kultuuriuurimises omaksvõetud teadustöö põhistruktuurist, kus kõrvuti kulgeb kaks lugu – see, mis uurija on oma materjali põhjal välja selgitanud ning see, kuidas ta on oma tulemused saavutanud. Ühtlasi paigutus käesolev töö teljele: probleem – lahenduse otsimine – rakendus. Töö esimeses pooles asetasin valitud uurimisainese ning püstitatud uurimisküsimuse teadusajaloolisse raamistikku. Paigutades sünnipäevi selliste folkloristika ainealaks olevate nähtuste hulka nagu (elu)kalendritähtpäevad, üleminekuriitused, perepärimus ning pidustused, vaatlesin analoogsete nähtuste varasemaid käsitlusi lähenemisviisikeskselt ning arutlesin sünnipäevapärimuse uurimisvõimaluste üle sarnases võtmes. Ühtlasi sõnastasin arusaama, mille käsitluste analüüs ning siinkirjutaja isiklik kogemus sünnipäevapärimuse uurimisel esile tõi: ühiskond ja kultuur muutuvad kiiremini kui meetodid, mis nende käsitlemiseks rakendatakse ning uurijana pean teadvustama uurimismeetodite, uurimisküsimuste ning ainese seotust (esilekerkimist) teatud konkreetsete teadusajalooliste ning teoreetiliste vaadete ning pärimussituatsiooniga. Kui need ühilduvad, on valitud meetod sobilik püstitatud uurimisküsimuse ning uurimisainese käsitlemiseks; kui mitte, tuleb otsida alternatiivseid lähenemisviise. Valinud 2001. aastal oma esimese sünnipäevateemalise artikli kirjutamisel sellise vaatepunkti, mis tugines varasematele käsitlustele, ei teadvustanud ma endale, et klassikalised folklooriuurimise lähenemisviisid eeldavad käsitluselt teistsugust uurimissituatsiooni kui minul – üldistavaid, traditsiooni väliseid märke kirjeldavaid uurimisevõtteid, mida toetavad suured tekstimassiivid, levikukaardid, tähelepanu pööramine

minevikule jm. Mina aga olin keskendunud tänapäeva inimesele elulähedasele ainesele ning olin kogunud oma andmed ise. Artikli lugejate tagasisidest ilmnas, et pärimuse väliseid tunnuseid kirjeldav, üldistav käsitlusviis ei õigusta siin ennast, kuna esile kerkib kolm uuritava ainese elulähedusest tingitud pingesituatsiooni: uurija isikliku sünnipäevakogemuse mõju uurimusele (kas uurimistulemused pole mitte artefaktid uurija kohalolekust?); uurimuses osalejate ja uurimuse lugejate kahtlused uurimises osalemise ja uurimuse otstarbekuse kohta (kõik teavad niikuinii, milline on sünnipäev ja miks seda peetakse); isiklike sünnipäevakogemuste sattumine vastuollu avaldatud uurimuses tehtud üldistustega. Need pinged tõid esile küsimused kuidas, miks üldse ning milliseid aspekte koguda ning esitada avaliku uurimusest sellest elulähedasest teemast tänapäeval.

Teistsuguse lähenemisviisi otsingutel tutvusin ideedega refleksiivsusest ning refleksiivsest uurimisest. Analüüsinud nimetatud käsitlusi jõudsin järeldusele, et kuigi *refleksiivsus* laiemas tähenduses on peaaegu alati teatud (enese)teadlikkus/analüüs/kriitika ning *refleksiivne uurimus* tähistab selle protsessiga arvestamist, on see, miks ja kuidas ta seda teeb, milliseid vorme see võtab ning millistele aspektidele või uurimisprotsessi tasandile see keskendub, käsitluseti väga erinev. Selle, mida refleksiivsus mingi käsitluse kontekstis tähistab ning millise uurimisprotsessi tasandi või teemaderingiga see seostub, määravad konkreetse uurimuse taustsüsteemid: kultuuriline paigutumine, teoreetilised lähtekohad, arusaamad teadmise loomisest, konkreetne uurimismaterjal, uurija isik jm. Ühtlasi mõistsin, et ei ole olemas üks-üheselt määratletavat refleksiivsuse kontseptsiooni ega refleksiivset uurimisvõtet ning et sellest lähtuvalt tuleb refleksiivsust uurimisstrateegiana kasutades oma lähtekohad põhjalikult lahti kirjutada. Mõtestades refleksiivsust oma uurimisprobleemi taustal, jõudsin järeldusele, et kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse uurimise kontekstis on refleksiivsusest kasu, kui seda ei samastata konkreetsete metodoloogiliste struktuuride ega teadlikkuse aspektidega, vaid käsitletakse "tavalise", teaduslikule uurimussituatsioonile loomuomase teguviisina. Oma otsinguil sain inspiratsiooni Charlotte Aull Daviesi (1999) *refleksiivsest metodoloogiast*. *Refleksiivne uurimus* on Daviesi järgi käsitlus, mis peegeldab viise, milles uurimistulemused on mõjutatud uurimuses osalenud inimeste ja uurimisprotsessi poolt. Selle eesmärgiks on leevendada pingeid teaduslikus uurimises vajalike üldistamis- ja seletamisprotsesside ning inimeste isiklike teadmiste ja kogemuste vahel. Pingete leevendamise seisukohast toob Davies oluliste aspektidena esile teineteisega tihedalt seotud küsimused avaldatud uurimuse autoripositsioonist, uurimuse tekstualiseerimisprotsessist ning võimalike uurimuse auditooriumidega arvestamisest.

Arendanud kirjeldatud ideid edasi, nägin refleksiivsuse kasu kaasaja omakultuuri sünnipäevapärimuse uurimisel nn *allikateloomisprotsessi analüüsis*. Nimetatud meetod, mille välja töötasin, viitab refleksiivsusele kui uurija võimele ja vahendile leida just konkreetsele uurimisainesele olemuslikult sobilikud uurimisteed, analüüsivõtted ning tekstuaalsed tehnikad. Viimased on võimalik välja selgitada, jälgides allikateloomise protsessis teadlikult ja kriitiliselt uurimuses osalejate reageeringuid uurija poolt esitatud küsimustele ning loodavaid tähendusi, kui kohtutakse mingi nähtuse kui teadusliku uurimise objektiga. Nii saab uurija teadlikuks uuritava nähtustevälja eeldustest ning panna uurimuse kirja nii, et see on pingeid leevendav uurimuses vajalike üldistamis- ja seletamisprotsesside ning inimeste tekstiväliste kogemuste vahel – valmib *olemuslikult refleksiivne uurimus*. Kasutanud allikateloomisprotsessi analüüsi 2005. aastal kogumisaktsioonil internetikeskkonnas www.perekool.ee, rakendasin käesoleva töö viimases osas selle tulemusi (uurimisainese elulähedusest tingitud pingeid leevendavaid uurimisvõtteid tekstiloomes). Analüüsides *sünnipäevatradsiooniga seotud tähendustasandeid*, kasutasin oma käsitluses „mina“ vormi ning tõin teksti sisse ka enda kui uurija isikliku sünnipäevakogemuse kirjelduse. Selleks, et tuua esile vaatepunkt, milles uurimus on kirja pandud ning soovides seda lugejale põhjendada, peegeldasin põhjalikult oma uurimisprotsessi käigus tehtud valikuid. Teemaatilisel keskendusin sünnipäevadega seotud tähendustele kui ühele teemadest, mis oli ilmnenud uurimuse sihtrühmale huvipakkuvana. Valitud teema mitmekülgseks avamiseks kasutasin erineval viisil kogutud uurimismaterjali, nn *multidimensionaalset materjalikogu* – nii silmast-silma kohtumistel kui ka internetikeskkonnas vestluse, vaatluse ning küsimustiku teel kogutud tekste ja ka sünnipäevafotosid. Selleks, et mitte tekitada lugejas pingeid elulähedase ainese üldistuste pinnal, ei seadnud ma uurimiseesmärgiks järelduste tegemist kindlate sünnipäevatradsiooniga seotud tähenduste kohta, vaid suunasin lugejaid neid märkama tekstides sisalduvate *tähendustasandite* ehk *tähendusi loovate jõuväljade* kaudu. Tuues esile konkreetsete tekstide struktuurielemente (kogemuste kirjeldusi ning neile antud hinnanguid), juhtisin tähelepanu sünnipäevapärimuse osale inimese enesemääratlemisel – sellele, mil viisil tähtpäevaga seonduv kommunikatsioon võib hakata kõnelema inimese kohast teda ümbritsevates suhetes, keskkondades ning traditsioonides.

Vaadates tagasi käesolevale uurimistöole on sel kolm olulisemat tulemust:

- 1) käsitlesin sünnipäevapärimust, s.o tänapäeva traditsiooni üht väljundit, mis on seni eesti folkloristide käsitlustest kõrvale jäänud; juhtisin tähelepanu võimalikele uurimistemadele sellega seoses;
- 2) keskendusin elulähedase ainese, uurija kaasaegse omakultuurilise pärimuse uurimise metodoloogilistele aspektidele; otsisin vastust tänapäeva eesti folkloristikas tähelepanuväärivale, kuid vähe käsitletud küsimusele, kuidas luua uute uurimissituatsioonide, uurimisallikate ning uurimisküsimustega tegelemisel uut moodi tekste;
- 3) töötasin välja refleksiivsuse ideedele tugineva uurimismeetodi – *allikateloomisprotsessi analüüsi* –, mis aitab leevendada uurimisainese elulähedusest tingitud pingeid, võimaldades välja selgitada valitud teemale sobilikke tekstuaalseid tehnikaid ning uurimisaspekte.

Kasutatud allikad

Altheide, David L. & Johnson John 1994. Criteria for Assessing Interpretive Validity in Qualitative Research. - *Handbook of Qualitative Research*. Norman K. Denzin, Lincoln S. Yvonna (eds.). SAGE Publications, International Educational and Professional Publisher, Thousand Oaks, London, New Delhi, pp. 485-499.

Anttonen, Pertti J. 1993. Folklore Modernity and postmodernism. – *Nordic frontiers: Recent issues in the study of modern traditional culture in the Nordic countries*. Pertti Anttonen, Reimund Kvideland (eds.). Nordic Institute of Folklore, Turku, pp. 17-33.

Anttonen, Pertti J. 2002. Etnopolitiikka, Pohjois-Norja ja suomalainen kulttuurintutkimus. Kaksi väitöskirjaa kveenikysymyksestä. – *Elore*, 9(2) (http://cc.joensuu.fi/~loristi/1_02/ant102.html).

Apo, Satu 2003. Rahvapärase mõtteviisi uurimine arhiivi- ja küsitlusmaterjali abil. – *Pärimus ja tõlgendus. Artikleid folkloristika ja etnoloogia teooria, meetodite ning uurimispraktika alalt*. Tiiu Jaago (koost.). Tartu Ülikool. Eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool, lk 218-233.

Ariste, Paul 1969. *Vadja rahvakalender*. Kirjastus „Valgus“, Tallinn.

Barkalaja, Anzori 2001. Some Personal Notes About the Fieldwork (On the Examples of the Eastern Khantys). - *Rethinking Ethnology and Folkloristics. Vanavaravedaja*, 6 . Pille Runnel (ed.). Tartu Nefa Rühm, pp. 144-158.

Ben-Amos, Dan 1982. *Folklore in Context: Essays*. New Delhi, Madras: South Asian Publishers.

Bendix, Regina 1997. Introduction – *In search of authenticity: the formation of folklore studies*. University of Wisconsin Press, Madison, pp. 3-23.

- Brunvand, Jan Harold** 1996 (1). *American Folklore. An Encyclopedia*. New York, London.
- Brunvand, Jan Harold** 1996 (2). Birthdays. – *American Folklore. An Encyclopedia*. New York, London, pp. 85–86.
- Clandinin, Jean D. & Connelly, Michael F.** 1994. Personal Experience Methods. - *Handbook of Qualitative Research*. Norman K. Denzin, Lincoln S. Yvonna (eds.). SAGE Publications, International Educational and Professional Publisher, Thousand Oaks, London, New Delhi, pp. 413-427.
- Clifford, James & Marcus, George E.** 1986. *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*. University of California Press. Berkeley. Los Angeles, London.
- Davies, Charlotte** 1999. *Reflexive Ethnography. A Guide to the Researching Selves and Others*. London: Routledge.
- Denzin, Norman K. & Yvonna, Lincoln S.** 1994. Introduction. Entering the Field of Qualitative Reserch. - *Handbook of Qualitative Research*. Norman K. Denzin, Lincoln S. Yvonna (eds.). SAGE Publications, International Educational and Professional Publisher, Thousand Oaks, London, New Delhi, pp. 1-17.
- Falassi, Alessandro** 1997. Festival. - *Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art*. Vol. 1:A-H. Thomas A. Green (ed.). Santa Barbara, California, pp. 295-302.
- Falkenberg, Regine** 1983. Anmerkungen zur geschichte des Kindergeburtstagfestes. – *Europäische Ethnologie in der Beruflichen Praxis*, Bonn, s. 177-125.
- Feintuch, Burt** 2003. Introduction: Eight Words. - *Eight Words for the Study of Expressive Culture. Group. Art. Text. Genre. Performance. Context. Tradition. Identity*. Burt Feintuch (ed.). University of Illinois Press, Urbana and Chicago, pp. 1-6.
- Fingerroos, Outi** 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurin tutkimusessa. – *Elore*, 2/2003, 10, (http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_03/fin203c.html).

Flick, Uwe 2002. Qualitative research; Relevance, History, Features. - *An introduction to Qualitative Research. Second edition.* SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, pp.16-28.

Flick, Uwe 2006. Quality Criteria in Qualitative research. - *An introduction to Qualitative research. Third edition.* SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, pp. 367-383.

Green, Thomas A. 1997. *Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art.* Vol. 1:A-H. Santa Barbara, California.

Green, Thomas A. 1997. *Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art.* Vol. 2:I-Z. Santa Barbara, California.

Greverus, Ina-Maria & Römhild Regina 1999. The Politics of Anthropology at Home. Some Final Reflections. - *The Politics of Anthropology at Home II. Anthropological Journal on European Cultures.* Vol. 8, No 2. Christian Giordano, Ina-Maria Greverus & Regina Römhild (eds.). Hamburg, pp. 191-198.

Hiimäe, Mall 1996. Some Possible origins of st. George's day customs and beliefs. – *Folklore. Electronic Journal of Folklore. Printed version.* Vol.1, june. Mare Kõiva & Andres Kuperjanov (eds.), pp. 9- 26.

Hiimäe, Mall 2003. Eesti Rahvaluule Arhiivi rajaleidmised.- *Pärimus ja tõlgendus. Artikleid folkloristika ja etnoloogia teooria, meetodite ning uurimispraktika alalt.* Tiiu Jaago (koost.). Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 50-60.

Hiimäe, Mall 2004. Rahvakalender. - *Eesti Rahvaluule. FLKN.01.080.* Tiiu Jaago (koost.). Tartu.

Holstein, James & Gubrium, Jaber F. 1994. Phenomenology, Ethnomethodology, and Interpretive Practice. - *Handbook of Qualitative Research*. Norman K. Denzin, Lincoln S. Yvonna (eds.). SAGE Publications, International Educational and Professional Publisher, Thousand Oaks, London, New Delhi, pp. 262-272.

Honko, Lauri 1998 (1). Folklooriprotsess. - *Mäetagused*, 6. Mare Kõiva & Andres Kuperjanov (toim.). Tartu, lk 56-84 (<http://haldjas.folklore.ee/tagused>).

Honko, Lauri 1998 (2). Textualising the Siri Epic. - *FF Communications*. VOL. CXVIII. No 264. Herman Bausinger, Alan Dundes, Lauri Honko, Matti Kuusi (eds.). Helsinki Suomalainen Tiedeakademia, Academia Scientiarum Fennica.

Honko, Lauri 1984. Empty Texts, Full Meanings. On transformal meaning in Folklore. – *ARV. Scandinavian Yearbook of Folklore*. B. R. Jonsson (ed.). Uppsala, pp. 95-125 (eesti keeles ilmunud - Tühjad tekstid, täis tähendused. <http://haldjas.folklore.ee/seminar/honko.html>).

Hurt, Jakob 1989. Paar palvid. Eesti ärksamile poegadele ja tütardele. - *Mida rahvamälestustest pidada*. Tallinn. Eesti Raamat, lk 45-56.

Jaago, Tiiu 1997. Perepärimuse uurimissuunad Eestis. - *Perepärimus. Rahvaluule ülemastme kursus*. Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool. Tartu. (<http://haldjas.folklore.ee/rl/folkte/pere/pere.htm>).

Jaago, Tiiu 1999 (1). Rahvaluule mõiste kujunemisest Eestis. – *Mäetagused*, 9. Mare Kõiva & Andres Kuperjanov (toim.). Tartu, lk 70-91 (<http://haldjas.folklore.ee/tagused>).

Jaago, Tiiu 1999 (2). Conflict, Experience and Nostalgia in Family Narratives: On the Example of Estonia and Finland. – *Folklore. An Electronical Journal of Folklore*. Vol. 12, pp. 71-87 (<http://haldjas.folklore.ee/folklore/vol12/famnarr/htm>).

Jaago, Tiiu 2001. Perepärimus folkloristika vaateväljas (<http://lepo.it.da.ut.ee/-/jaago/05uurimus>).

Jaago, Tiiu 2002. Family narrative as reverberator of history. - *Lives histories and identities III. Studies on oral histories, life- and family stories. Contemporary Folklore*, 3. Tartu, pp. 405-426.

Jaago, Tiiu; Kõiva, Mare 2002. *Dialoog privaatse ja avaliku elu vahel. Inimese ja keskkonna suhete peegeldus pärimuses. Elektrooniline konverents, Täiendkoolituskursus.* Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Ülikool.

Jaago, Tiiu 2003. Pere- ja suguvõsalood pärimuses. 20 sajandi teine pool. – *Mälu kui kultuuritegur: etnoloogilisi perspektiive. Studia Ethnologica Tartuensia*, 6. Tartu Ülikool, lk 33-59.

Jaago, Tiiu 2005. Paradigmade muutused – meetodite areng. – *Web-Ct kursus „Teksti ja kontekstikesksed uurimismeetodid folkloristikas“.*

Kalits, Vilve 1988. *Eesti pulmad. Traditsioon ja nüüdisaeg.* Tallinn „Eesti Raamat“.

Kodish, Debora 1987. Absent gender, silent encounter. - *Journal of American Folklore*. Vol.100, No 422, pp. 573-578.

Korb, Anu 2001. Suulise pärimuse kogumistöö Siberi eestlaste juures ja selle tulemust mõjutavad tegurid. Magistritöö.

Korb, Anu 2002. Folkloristliku välitöö tulemust mõjutavatest teguritest. - *Kogumisest uurimiseni. Artikleid Eesti Rahvaluule Arhiivi 75. aastapäevaks.* Mall Hiemäe (koost.). Eesti Kirjandusmuuseum. Eesti Rahvaluule Arhiivi Toimetused, 20. Tartu, lk 250-279.

Korb, Anu 2005. Venemaal rahvuskaaslaste küsitlemas: folkloristliku välitöö metoodilisi aspekte. - *Studia Ethnologica Folkloristica Tartuensia*, 9. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kuutma, Kristin 1996 (1). Folklore and Festival.- *Contemporary Folklore: Changing World View and Tradition.* Mare Kõiva (ed.). Institute of Estonian Language & Estonian Museum of Literature. Tartu, pp. 15-22.

Kuutma, Kristin 1996 (2). Laulupeod rahvusliku identiteedi kandjana. – *Mäetagused*, 1-2. Mare Kõiva & Andres Kuperjanov (toim.). Tartu, lk 80-94 ([http:// haldjas.folklore.ee/tagused](http://haldjas.folklore.ee/tagused)).

Kuutma, Kristin 1998. Festival as Communicative Performance and Celebration of Ethnicity. – *Folklore. Electronic Journal of Folklore. Printed version*. Vol. 7. Mare Kõiva & Andres Kuperjanov (eds.). Folklore Department of the Institute of the Estonian Language, Tartu, pp. 79-86 (<http://haldjas.folklore.ee/folklore>).

Kuutma, Kristin 2005. *Pärimuskultuurist kultuurisümboliks. Saami etnograafia ja sepo eepose loomislugu*. Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu.

Kuutma, Kristin & Jaago, Tiiu 2005. *Studies in Estonian Folkloristics and Ethnology. A Reader and Reflexive History*. University of Tartu, Estonian Literary Museum.

Kõivupuu, Marju 1996. Ristipuud Lõuna-Eesti matusekombestikus. *Mäetagused*, 1-2. Mare Kõiva & Andres Kuperjanov (toim.). Tartu, lk 55-74 ([http:// haldjas.folklore.ee/tagused](http://haldjas.folklore.ee/tagused)).

Kärner, Ülle 2004. Peokombestiku muutusi mõista püüdes. – *Kolmas vend. Pro Folkloristica*, XI. Mall Hiimäe, Kanni Labi (toim.). Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu, lk 38-49.

Laitinen, Katja 2003. Etnograafiliselt loodud kollektiivsus. – *Pärimus ja tõlgendus. Artikleid folkloristika ja etnoloogia teooria, meetodite ning uurimispraktika alalt*. Tiiu Jaago (koost.). Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool, lk 248-258.

Latvala, Johanna 2001. Reflections from a Contact / Conflict Zone. An Analysis in Four Acts. – *Elore*, 1. (http://joensuu.fi/~loristi/1_01/jlat101.html).

Latvala, Johanna 2002. Reflexivity and Some Ethical problems in Studying Middle Class Women in Kenya. – *Ethics in Cultural Studies. Pro Ethnologia*, 13. (<http://www.erm.ee/?node=325>).

Latvala, Pauliina 2001. Kirjutaja ja kujuteldava vastuvõtja hääled arhiivi võistlustekstides. – *Pärimuslik ajalugu*. Tiiu Jaago (koost.). Tartu Ülikool. Eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool, Eesti Kirjandusmuuseum, folkloristika osakond. Tartu lk 245-254.

Laugaste, Eduard 1986. *Eesti Rahvaluule*. Tallinn.

Lawless, J. Elaine 1991. Methodology and Research Notes. Women's Life Stories and Reciprocal Ethnography as Feminist and Emergent. – *Journal of Folklore Research*. Vol. 28, No 1, Jan.-Apr.

Leete, Art 2001. Are There Specific Fieldwork Methods? Reconstructing Firsthand Experience Through the Examination of Siberian Peoples. - *Rethinking Ethnology and Folkloristics*. *Vanavaravedaja*, 6. Pille Runnel (ed.). Tartu Nefa Rühm, pp. 132-143.

Lehtonen, Mikko 1998. Kuidas tähendusi uuritakse. – *Kultuur ja analüüs. Konversantsi „Mist toimub kultuuripiiridel“ ettekanded*. Maarja Pärl Lõhmus (koost.). Tartu Ülikooli Kirjastus.

Loorits, Oskar 1932. *Eesti rahvaluuleteaduse tänapäev. Olevase ülevaade ja tulevase töökava*. Tartu.

Loorits, Oskar 1936. Saatesõna. – *Rahvapärимuste Selgitaja*, I 1, lk 1.

Loorits, Oskar 1937. Uue ülesande haarangul. - *Rahvapärимuste Selgitaja*, 2, lk 17-20.

Loorits, Oskar 1940. Meie sisetööst ja välisabist. - *Rahvapärимuste Selgitaja*, 2 (9), lk 41-52.

Lätt, Selma 1971. Tõnisepäeva traditsioonidest. - *Paar sammukest eesti kirjanduse uurimise teed. Uurimusi ja materjale VII*. ENSV teaduste akadeemia. Fr. R. Kreutzwaldi nimeline Kirjandusmuuseum. O. Kõiva (toim.).Tartu, lk 123-134.

Lynch, Michael 2000. Against Reflexivity as an Academic Virtue and Source of Privileged Knowledge. - *Theory, Culture & Society*. Vol. 17 (3). SAGE, London, Thousand Oaks and New Delhi, pp. 26-54.

Marcus, George E. 1994. What Comes (Just) After „Post“?. - *Handbook of Qualitative Research*. Norman K. Denzin, Lincoln S. Yvonna (eds.). SAGE Publications, International Educational and Professional Publisher, Thousand Oaks, London, New Delhi, pp. 563-573.

Mikkor, Marika 1997. Funeral Customs of Caucasian Estonians. - *Folklore. Electronic Journal of Folklore. Printed version*. Vol. 5. Mare Kõiva & Andres Kuperjanov (eds.). Folklore Department of the Institute of Estonian Language, Tartu, pp. 47-96.

Najera-Ramirez, Olga 1999. Of Fieldwork, Folklore, and Festival. Personal Encounters. - *Journal of American Folklore*, 112 , pp 183-199.

Olesen, Virginia 1994. Feminisms and Models of Qualitative Research. - *Handbook of Qualitative Research*. Norman K. Denzin, Lincoln S. Yvonna (eds.). SAGE Publications, International Educational and Professional Publisher, Thousand Oaks, London, New Delhi, pp. 158-169.

Pakalns, Guntis 2003. Ootuspärast ja ootamatut – kogemus üliõpilaskultuuri kogumisest. – *Pärimus ja tõlgendus. Artikleid folkloristika ja etnoloogia teooria, meetodite ning uurimispraktika alalt*. Tiiu Jaago (koost.). Tartu Ülikool. Eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool, lk 234-247.

Pappel, Triinu 2004. Pulmakombed tänapäeval. - *Kolmas Vend. Pro Folkloristika XI*. Mall Hiimäe, Kanni Labi (toim.). Tartu, Eesti Kirjandusmuuseum, lk 74-84.

Pavlova, Natalja 1997. Luterlaste ja ortodokside matusekombestikust tänapäeva Narvas. - *Maa ja ilm. Pro Folkloristica*, V. Mall Hiimäe, Janika Oras (toim.). Tartu, Eesti Kirjandusmuuseum, lk 61-64.

Pekkala, Armi 2003. Tutkijan eettiset ongelmat. - *Tutkijat kentällä*. Pekka Laaksonen, Seppo Knuuttila, Ulla Piela (toim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki, s. 85-108.

Pentikäinen, Juha 1997. Life- Cycle Rituals. - *Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art*. Vol. 2:I-Z. Thomas A. Green (ed.). Santa Barbara, California, pp. 498-499.

Pentikäinen, Juha 1997. Rites of Passage. - *Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art*. Vol. 2:I-Z. Thomas A. Green (ed.). Santa Barbara, California, pp. 732-733.

Pilt, Maili 2005. Sünnipäev – tunne ja dialoog. – *Aega otsimas. Pro Folkloristica*, XII. Mall Hiemäe, Kanni Labi (toim.). Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu.

Punch, Maurice 1994. Politics and Ethics in Qualitative Research. - *Handbook of Qualitative Research*. Norman K. Denzin, Lincoln S. Yvonna (eds.). SAGE Publications, International Educational and Professional Publisher, Thousand Oaks, London, New Delhi, pp. 83-97.

Päss, Elmar 1935. Laulatus ja peiupoolne pulm Eesti-Ingeris. Tartu.

Rabinow, Paul 1986. Representations Are Social Facts: Modernity and Post-Modernity in Anthropology. - *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*. James Clifford, George, Marcus E. (eds.). University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, pp. 234-261.

Reinaus, Reeli 2004. Stiilipeod-kellele ja milleks? - *Kolmas Vend. Pro Folkloristika*, XI. Mall Hiemäe, Kanni Labi (toim.). Tartu, Eesti Kirjandusmuuseum, lk 85-92.

Reinvelt, Riina 2002. Ingeri elud ja lood. Kultuurianalüütiline eluloouurimus. – *Studia Ethnologica Tartuensia*, 5. Tartu Ülikool, etnoloogia õppetool, Tartu.

Richardson, Laurel 1994. Writing. A Method of Inquiry. - *Handbook of Qualitative Research*. Norman K. Denzin, Lincoln S. Yvonna (eds.). SAGE Publications, International Educational and Professional Publisher, Thousand Oaks, London, New Delhi, pp. 516-529.

Ristolainen, Tiia 2004. Aspekte surmakultuuri muutustest Eestis. – *Dissertationes Folkloristicae Universitatis Tartuensis*, 4. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu.

Ruotsala, Helena 2001. Fieldwork at Home: Possibilities and Limitations of Native Research. - *Rethinking Ethnology and Folkloristics. Vanavaravedaja*, 6. Pille Runnel (ed.). Tartu Nefa Rühm, pp. 111-131.

Rüütel, Ingrid 1995. Kihnu Pulmakombed - juured ja suundumused. - *Rahvausund tänapäeval*. Mall Hiimäe, Mare Kõiva (toim.). Eesti TA Eesti Keele Instituut, Eesti TA Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu, lk 328-354.

Rüütel, Ingrid; Tiit, Ene-Margit 1995. Sissejuhatus. – *Pärimuskultuur Eestis – kellele ja milleks*, I. Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakond, Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 9-40.

Rüütel, Ingrid & Kuutma, Kristin 1997. The Family as the Tradition Carrier. Nordic-Baltic-Finno-Ugric Conference. Conference Proceedings. Vol. 2. – *NIF Publications*, No 31.

Yocom, R. Margaret 1997. Family Folklore. - *Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art*. Vol. 1:A-H. Thomas A. Green (ed.). Santa Barbara, California, pp. 278-285.

Sarv, Vaike 2000. *Setu itkukultuur*. Eesti Kirjandusmuuseum, etnomusikoloogia osakond, Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos, Tartu, Tampere.

Schafer, D. Elisabeth 1996. Anniversaries. - *American Folklore. An Encyclopedia*. Jan Harold Brunvand (ed.). New York, London, pp. 33-34.

Stoeltje, Beverly J. & Fox, Christie L. & Olbrys, Stephen 1999. The Self in „Fieldwork“: A Methodological Concern. – *Journal of American Folklore*. Vol. 112, No 444, pp.158-182.

Suojanen, Päivikki 1995. Tutkijan kuva kohteesta. Metodologisia näkökohtia. – *Sananjalka*, 37. *Suomen kielen seuran vuosikirja*. Turku, Suomen kielen seura, s. 147-165.

Tedre, Ülo 1965. *Eesti kirjanduse ajalugu* I. Tallinn: Eesti Raamat.

Tedre, Ülo 1973. *Eesti pulmad. Lühiülevaade muistsetest kosja-ja pulmakommetest*. Kirjastus „Eesti Raamat“, Tallinn.

Todorova-Pirgova, Iveta 1999. „Native“ Anthropologist: On the Bridge or At the Border. - *The Politics of Anthropology at Home II. Anthropological Journal on European Cultures*. Vol. 8, No 2. Christian Giordano, Ina-Maria Greverus & Regina Römhild (eds.). Hamburg, pp. 171-190.

Torp-Kõivupuu, Marju 2003. Surmakultuuri muutumine ajas: Ajaloolise Võrumaa matusekombestiku näitel. - *ACTA Universitatis Scientiarum Socialium et Artis Educandi Tallinnensis. Pedagoogika Ülikool, Toimetised, Humaniora A 22*. Tallinn.

Vabrit, Maili 2001. *Välitööd rahvaluuleteaduse huviobjektina*. Bakalaureusetöö. Tartu

Vabrit, Maili 2002. Sünnipäev – endale ja teistele, korduv ja kordumatu. - *Dialoog privaatse ja avaliku elu vahel. Inimese ja keskkonna suhete peegeldus pärimuses. Elektrooniline konverents, Täiendkoolituskursus*. Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Ülikool, lk 66-73.

Vasenkari, Maria 1996. Mitä se sanoo? Mistä se kertoo? Dialoginen näkökulma kenttätutkimusaineiston tuottamiseen. - *Uskontotiede - folkloristiikka. Kirjoituksia opinnäytteistä. Etiäinen*, 1. Hovi, Tuija & Tarkka, Lotte (toim.). Turku: Kulttuurien tutkimuksen laitos, Turun Yliopisto, s. 84-109.

Vasenkari, Maria 1999. A Dialogical Notion of Field Research. - *Arv. Nordic Yearbook of Folklore*, 55, pp. 51-72

Vasenkari, Maria & Pekkala, Armi 2000. Dialogic Methodology. - *Thick Corpus, Organic Variation and Textuality in Oral Tradition. Studia Fennica Folkloristica*, 7. Lauri Honko(ed.). Helsinki: FLS, pp. 243-254.

Vidich Arthur J. & Lyman Stanford M. 1994. Qualitative Methods. Their History in Sociology and anthropology. - *Handbook of Qualitative Research*. Norman K. Denzin, Lincoln S. Yvonna (eds.). SAGE Publications, International Educational and Professional Publisher, Thousand Oaks, London, New Delhi, pp. 23-45 .

Virtanen, Leea & Dubois, Thomas 2000. A Modernizing Society. Personal Festivals. – *Finnish Folklore*. SKS.

Vuorinen, Pihla 2001. Oma pere ja tuttavate ringis tehtava uurimistöö valguse- ja varjupooled. - *Pärimuslik ajalugu*. Tiiu Jaago (koost.) Tartu Ülikool. Eesti ja võrdleva rahvaluule õppetool. Eesti Kirjandusmuuseum, folkloristika osakond, Tartu lk 235- 244.

Kasutatud materjalikogud

S - Sillad inimeste ja maailmade vahel, 2002. – Elektrooniline konverents ja täiendkoolituskursus. Dialoog privaatse ja avaliku elu vahel. Inimese ja keskkonna suhete peegeldus pärimuses. 4. teema, Tartu, (materjalikogu asub Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetoolis).

SP – Sünnipäev - 2001. aastal vahetute kohtumiste, küsitluskavade, intervjuude teel kogutud materjalid, (materjalikogu asub käesoleva uurimuse autori valduses).

VA – Foorumivestlus - 2005. aastal internetikeskkonnas www.perekool.ee kogutud materjalid, (materjalikogu asub käesoleva uurimuse autori valduses).

V – Foorumivaatlus - 2005. aastal internetikeskkonnas www.perekool.ee kogutud materjalid, (materjalikogu asub käesoleva uurimuse autori valduses).

K – Küsitluskava - 2005. aastal internetikeskkonnas www.perekool.ee kogutud materjalid, (materjalikogu asub käesoleva uurimuse autori valduses).

Research Material and Research Approach. A Study of Birthday Traditions of Contemporary Estonians: Problems of Creating Scholarly Texts

Summary

In my MA thesis, I focused on the research material and approach – on birthday traditions and on the researcher's viewpoint regarding this material. My research concerned the birthday traditions of contemporary Estonians. After having examined my previous knowledge, choices and deductions in this field, I tried to find an approach that would relieve the tensions caused by the closeness to personal experience of the research material. The main issue of this thesis arose from the method of creating source texts for research. When writing my first article about birthdays "Birthday for me and for others: repetitive and unique" (Sünnipäev endale ja teistele – korduv ja kordumatu, 2001) I studied texts with an approach that derived from the classical research methods for studying folk calendar practices. From the reception of this article it became obvious that those so called methods did not offer an effective framework for mediating the birthday traditions of contemporary Estonians to the present-day Estonian audience. The latter was caused by the fact that the object of research was actually too closely connected to those participating in the research.

The structure of my MA thesis followed the main structure of a research paper adopted by contemporary cultural research when presenting what the researcher had concluded from his/her material and how she/he came to those conclusions. At the same time my research paper could be placed on the following axis: a research problem – search for a solution – its application. In the first part of the thesis I placed my study material and the research problem established into scientific historical framework. By placing birthdays among such phenomena of folkloristic research as calendar rituals, rites of passage, family traditions and festivities, I studied the approaches to analogous phenomena by focusing on the research approach, with an objective to study birthday traditions in a similar manner.

Also, the analysis of different approaches and the personal experience obtained in studying birthday traditions made it possible to formulate the following notion: society and culture change faster than the methods that are being applied in their research, and as a researcher I have to recognize the fact that research methods, research issues and material are connected to

specific cultural approach and theories and situations of transmission of cultural practices. If those are consistent, then the chosen method is suitable for approaching the established research problem and research material; if not, it is necessary to find alternative approaches. In 2001 when writing my first article I chose a viewpoint that was based on the previous scholarly approaches. I had not realized that the classical approach in Estonian folklore research presumed a different research situation from mine where one could apply research methods that were generalizing, describing external elements of the tradition, supported by huge quantities of textual material collected into archives, distribution maps, with the focus on the past etc. I, however, focused on material that I had collected myself and which was closely connected to the personal experience of contemporary individuals. From the feedback of the readers of this article became obvious that the previously described classical approach was not suitable for this material. There emerged three problems:

- 1) the effect of the researcher's personal birthday experience on the study (perhaps the research results were caused by the impact of the researcher's presence?);
- 2) the informants, and also the eventual readers of the research article expressed doubt in participating in such a study, while also questioning its usefulness (everyone knows what a birthday is like and how it is celebrated);
- 3) the personal birthday experiences were at odds with the general conclusions made in the published research paper.

Those problems raised questions about how this commonly known and experienced event should be studied, for what reasons, and which aspects of it should be foregrounded.

When looking for a different approach, I became familiar with the ideas about reflexivity and reflexive research. After analyzing different approaches I came to the conclusion that although *reflexivity* in the broader sense is almost always a specific moment of (self)consciousness/analysis/critique and *reflexive research* signifies taking this process into consideration, its context and application differs from author to author, depending on which form it takes and on which aspects or levels of the research process it focuses. What reflexivity indicates in the context of a certain approach and with which level or themes of the research process it can be associated with depends on the background of the specific research: cultural placement, theoretical base, notions about knowledge-creation, specific research material, the researcher's identity etc. At the same time I realized that there did not exist a single fixed concept of reflexivity or research method of reflexivity, and because of that when using reflexivity as a research strategy one has to outline her benchmarks in detail. When

trying to make sense of reflexivity in reference to my own research problems, I came to the conclusion that in the context of the birthday traditions of contemporary Estonians reflexivity will broaden the perspective only if used without identifying it with specific methodological structures or aspects of consciousness, but treat it instead as a “common” practice in any research situation. In my search I drew inspiration from Charlotte Aull Davies’s (1999) *reflexive methodology*. According to Davies *reflexive research* is an approach that reflects the ways how the research results can be affected by people who participated in the research process. The aim of this is to relieve the tensions between the generalization and interpretation processes necessary in scientific research and the personal knowledge and experiences of individuals. According to Davies the following closely interrelated issues could be considered important from the standpoint of relieving the tensions: the standpoint of the author of the research, the textualization process of the research and taking into account possible audiences of the research.

Elaborating my ideas, I saw that reflexivity could be of use in the so called *analysis of source creation process* when researching the birthday traditions of contemporary Estonians. The method I developed refers to reflexivity as researcher’s ability and as the means to find research topics, analysis methods and textual techniques that are suitable for the specific research material. The latter can be ascertained by observing scientifically and critically how those participating in the source creation process react to the researcher’s questions and what meanings are created if one comes across a certain phenomenon as the object of scientific research. This enables the researcher to become aware of the premises of the phenomena under consideration and present their research in writing in such a manner that it may relieve the tensions between the generalizations and interpretations created in research and the personal experiences of the individuals concerned – and provide thus an *essentially reflexive research*. I made use of source creation process analysis during the collecting campaign that took place in an Internet environment www.perekool.ee in 2005. I employed the results of this analysis in the last part of my thesis (the research methods used in text creation that relieve the tensions caused by the closeness to personal experience of the research material). By analyzing the levels of meaning associated with the birthday tradition, I used the first person singular “I” form and described my own birthday experiences as a researcher in the text. In order to present the chosen research approach and in an attempt to explain it to the reader, I provided a thorough reflection of the choices made during the research process. Thematically I focused on meanings associated with birthdays as one of the topics that seemed to interest

the target group of this research. For a versatile elaboration of this topic I made use of research material collected in various ways that created a *multidimensional material* – texts collected during interviews made in person or via Internet chat-rooms, while using observations, conversations or questionnaires, but also birthday photos. The aim of this research was not to make deductions about specific meanings associated with birthday traditions; instead I tried to guide the reader to perceive those meanings via the different *levels of meanings* inherent in these texts and *the focal points creating those meanings*. By presenting specific structural elements (descriptions of the experiences and the assessment bestowed upon them), I pointed out the part birthday traditions play in the self-identification of an individual – how the communication associated with birthday tradition can tell us about an individual's position regarding his/her surroundings, different environments and traditions.

There are three key issues of this thesis that can be pointed out:

- 1) I studied birthday traditions, a contemporary practice that has been so far relatively neglected by the Estonian folklorists; I pointed out possible research topics regarding this material;
- 2) I focused on the methodological aspects of researching such personal material, which is part of the researcher's daily life; I tried to find answers to questions that deserve more attention in the context of contemporary Estonian folkloristics – namely how to create texts anew when dealing with new research situations, research sources and research issues;
- 3) I developed a research method based on the ideas of reflexivity – *the analysis of source creation process*. It is a method that will help to relieve the tensions caused by the close personal relations with the research material, making it possible to elicit textual techniques and research aspects suitable for the chosen topic.

Lisa nr 1 – pereelu foorumi arutelu juubelist

25-s sünnipäev tulemas

Autor: hädas OMADEGA
Kuupäev: 06-10-05 11:36

Tulemas, siis veerandsajandi juubel aga kuna aeg nii kehva, siis väljas pidada ju ei saa ja samas kuhu paigutada kõik külalised, sest tuppa ju ei mahu kõik (rendipinna jaoks raha pole), kas pidada siis mitu korda seda juubelit?
~~Õnne ja rõõmu juubelile!~~

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: a
Kuupäev: 06-10-05 11:39

25 pole juubel

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: emme
Kuupäev: 06-10-05 11:56

25 pole tõesti juubel, aga vääriks nagu pidamist ikka. Ilmad on ju tegelikult veel üsna normaalsed. Mis sa arvad näiteks rabamatkast külalistega, et lased kõigil alguspunkti kohale tulla ja lõppu aitavad siis ehk mees või keegi hea sõbrants õigeks ajaks sooja jooki ja väikse laua teha. Ei pea ju alati pika laua taga seapraadi vitsutama? :) Ise tahaksin küll oma 30-dat kuskil looduses pidada, aga Märtsi lõpp vits ei luba ilma poolest. Ette juba palju õnne sulle!

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: R 26+
Kuupäev: 06-10-05 11:58

siis on parem kaks korda pidada tõesti. Oleneb, kuidas sul sõbrad sugulased on. Mina peaksin õhel päeval sugulastele, teisel päeval sõpradele.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: [Laisu](#)
Kuupäev: 06-10-05 12:03

Aga eelnevad 24 korda? Kuidas sa siis hakkama said? 5, 10, 15 ja 20 juh kah sellised suuremad sünnipäevad. Aastaaeg on vist ju ikka samaks jäänud. Tegelikult on igasugu lahedaid kohti, kuhu nii palju raha ei lähegi. Äkki on mõnel tuttaval head kohta välja pakkuda, või nii.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: kardiina
Kuupäev: 06-10-05 12:05

millal siis juubel on? ma olen eluaeg arvanud, et juubel on iga viies aasta.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: [mann](#)
Kuupäev: 06-10-05 12:06

Minu arust on 25 küll juubel - veerandsada ju ikkagi

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: liina
Kuupäev: 06-10-05 12:09

s

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: kats
Kuupäev: 06-10-05 12:09

ma kah olen arvanud, et 25 on juubel

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: I am so sorry
Kuupäev: 06-10-05 12:09

Minu arust kõige jubedam on kui need sugulased ka tulevad (ämma-äiad venna-õe pered, nende lapsed) uihhh, ei taha mõeldagi. Ronivad ise kohale, hoolitama sellest kas sa suudad neid kostitada ja põhilisem - on neid üldse kutsutud. Me ju nende sünnadel ei käi. Kui sul seda etappi pole, siis on vedanud ja läheb lihtsamalt, et ei pea mitut sünnat pidama. Minge näiteks bowlingusse, enne muidugi võite sinu juures veits istuda kus sa neile tagasihoidliku laua teed ja tiba napsu ka pakud, siis alles minge bowlingusse ja seal ostad igäühele 1 joogi ja vastavalt oma rahakotile kas maksab need mängud ka kinni või ainult näiteks 1 tunni või üldse mitte.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: a
Kuupäev: 06-10-05 12:16

ei ole 25 juubel, mis puutub siia veerandsada. esimene juubel on 55, kui ei usu kuula hommikuti pool üheksa õnnesoovide saadet vikerraadiost. aga mine botaanikaaeda pikniku pidama.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: hm
Kuupäev: 06-10-05 12:40

paljud söödikohad annavad ruumi tasuta, juhul kui söögid-joogid neilt ostad.

mina teeks ka kaks eraldi pidu "sundsugulastele" ja sõpradele.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: urr

Kuupäev: 06-10-05 13:02

Mina kutsusin kõik 2 tunniks keeglisaali, kus joogid ja suupisted tellitud. Mitu rada ja nii siis kõik jagunesid oma parema äranägemise järgi. Pärast oli kõigil võimalik minna edasi sinna kuhu parajast sooviti. Osad läksid ööklubisse, osad piljardit mängima ja vanemad inimesed läksid koju. Lambad terved, hundid söönud.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: emme

Kuupäev: 06-10-05 13:27

Juubel on 50

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: to a

Kuupäev: 06-10-05 13:28

irw@esimene juubel on 55. ega ikka pole küll. juubel on ymmargune t2htp2ev, vaata sõnastikust.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: munk

Kuupäev: 06-10-05 15:57

kutsus siis niipalju külalisi kui palju ära mahub ja ülejäänutele ütle et ei peagi sünnat :P

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: 25-s sünnipäev tulemas

Autor: Kniks

Kuupäev: 06-10-05 16:10

Juubel on nn ümmargune sünnipäev: 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 110...120aastaseks pole vist keegi elanud, aga muidu oleks see ka :P Ja tegelikult nimetatakse juubeleiks ka "5-aastakuid", ehk siis 5, 15, 25 jne.

See, et esimene juubel on 55, on küll lahe nali :) ja tõenäoliselt naljana mõeldudki autori poolt ju.

Sünnipäev – endale ja teistele, korduv ja kordumatu

Maili Vabrit

Sünnipäeva tähistamine on linnastuva ühiskonna indiviidikeskne nähtus. 20. sajandi alguses peeti Eestis sünnipäevi sakste juures ja linnaperedes või nendes maa- kodudes, kus keegi teenis mõisas. Taluperedes sel ajal sünnipäevi üldiselt ei peetud, küll aga mõningaid nimepäevi. 1930. aastatel hakati sünnipäevi juba laiemalt tähistama, kuid nende pühitsemise komme juurdus alles pärast Teist maailmasõda. Et sünnipäeva tähistamine on suhteliselt uus nähtus, on see teema seniajani folkloristikas põhjalikult käsitlemata.

Antud uurimuses on tõstatatud küsimus, millist huvi võiks sünnipäevateema pakkuda folkloristile. On ilmne, et sünnipäeval on kalendritähtpäevale omane atribuutika: see on seotud kindla kuupäevaga, inimestel on kindlad rollid, valmistatakse päevakohaseid sööke jm. Sünnipäevad kuuluvad pererituaalide hulka, nende kaudu levib folkloor. Käesoleva artikli aluseks on sünnipäevameenutused, keskendunud on järgmistele teemadele:

- sünnipäeva pühitsemise tähendus sünnipäevalapsele;
- pere ja sünnipäevalapse osa sünnipäevapeo korraldamisel;
- sünnipäevapeo etapid ja elemendid;
- sünnipäevapidude erinevus.

Küsitlusele vastanud vanemate ja nooremate küsitletute meenutusi kõrvutades tulevad ilmsiks ka sünnipäeva tähistamise erinevused vanuserühmiti ja lähiminevikus aset leidnud muutused sünnipäevapidude korraldamisel.

Allikmaterjalidest moodustavad ühe osa 2001. aasta suvel ja sügisel autori lindsitatud sünnipäevateemalised suunatud vestlused ja meenutused, teise osa käest kätte jaotatud ning e-maili teel saadetud sünnipäevateemalise küsimustiku vastused. Küsimustikus on arvesse võetud ka kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi 2001. aasta sünnipäevateemalist küsitluskava. Kolmanda osa allikmaterjalist kogus autor osalusvaatluse teel. Informantide valikul peeti silmas, et valimisse satuksid võimalikult erinevad inimesed. Vaatlusalusesse rühma kuulub umbes 50 meest ja naist vanuses 18–80 aastat. Kõik nad on eestlased ning nende seas on nii maa- kui ka linnaelanikke. Kogutud on meenutusi ja tähelepanekuid enda, oma pereliikmete, sugulaste ja sõprade sünnipäevadest. Käesolevas kirjutises on keskendunud peresünnipäevadele. Kogutu võimaldab käsitleda terve pere, nii täiskasvanute kui ka laste sünnipäevi, konkreetsele vanuserühmale keskendumata.

Kirjeldatud sünnipäevade detailid on üsna varieeruvad. Ometi tulevad neist üksikasjadest ilmsiks seaduspärad, millele toetudes on liigendatud järgnev käsitlus.

Et materjal on seni autori valduses ja arhiivi andmiseks korrastamata on märgitud vaid vastanu vanus ja sugu.

SÜNNIPÄEVATUNNE

Sünnipäevaga märgitakse inimese sündimise aastapäeva, seepärast on kõnealune päev iseäranis oluline just sünnipäevalapsele endale. Käsitletavast allikmaterjalist tuli selgelt esile arusaam sünnipäevast kui päevast, mil eeldatakse sünnipäevalapsele tavalisest suurema tähelepanu osutamist. Inimesel peab olema võimalus tunda end kord aastas teistest tähtsamana ja tähelepanu keskmis olevana. Seega võib sünnipäeva tähistamine tuua esile uued ajutised suhted pere vm rühma raames, kus sünnipäevalapsele lubatakse päeva kuninganna või kuninga roll (vt ka Brunvand 1996: 86; 1998: 409).

Sünnipäevalapse ja tema lähikondlaste suhet kõnealusel tähtpäeval vaadeldakse nn sünnipäevatudunde kaudu. Viimane tähendas paljudele küsitletuist eelkõige just ootuste täitumist lähedaste inimeste tähelepanuavalduste ja õnnesoovide vormis. Seega on perel jt sünnipäevalapse lähedastel sünnipäeva tähistamisel oluline roll. Just see, et sünnipäevalaps tunneb, et tema ning päev, mil ta sündis, on tema lähikondlastele tähtis, teebki sünnipäevast sünnipäeva. Seejuures on tähtsaim lihtne meespidamine, mille kõrval sünnipäevapeo korraldamine võib jääda teisejärguliseks.

Kõige olulisem on lähedaste tähelepanu – hommikused õnnesoovid ja lilled on ainuke etapp, mis sünnipäevatudunde loomiseks vaja on (18-aastane naine).

[Sünnipäevast teeb sünnipäeva see,] *kui juba hommikul hakkavad lähedased kuidagi reageerima: äratavad laulu ja kingituste, lillede ja tordiga. Minu jaoks on just see sissejuhatus kõige olulisem, see teeb terveks päevaks sooja tunde, ka siis, kui õhtu poole pole aega midagi korraldada. Iga kord pole lihtsalt võimalik. Vahel teen peo, vahel mitte (22-aastane naine).*

Pere ja teiste lähedaste juuresviibimise ning nende tähelepanu olulisusest sünnipäevalapsele kõnelevad ka vastanute sünnipäevameenutused neile enim meelde jäänud sünnipäevadest. Seejuures jagunevad meenutused sünnipäevadest üldjoontes kaheks. Esimese osa neist moodustavad mälestused, kus kirjeldatakse positiivse varjundiga tundeid, sündmusi, lõhnu, maitseid jm. Sageli mainitakse nendes meenutustes lähedasi inimesi, kellega on seotud teatud emotsioonid ja sündmused. Sellised meenutused võivad olla pärit lapsepõlvest, mil kogu pere oli sünnipäeval koos ja teistest ajutiselt kõrgem positsioon koos kaasnevate privileegidega tundus sünnipäevalapsele eriti oluline.

*Läbi une kuulsin sünnipäevahommikul, et mootorratas põrises – isa läks poodi häid asju tooma. Kased olid voodi otstes. Alati tõi isa kingituseks Komeedi kommi ja vorsti. Küll oli mõnus ebaviisakalt vorsti mugida! Kommid peitsin kappi ära hästi sügavale ja käisin salaja võtmas, teistele ei andnud [majas oli palju lapsi]. [- - -] *Emma tuli sünnipäeva ajal ka maale [vanemad elasid lahus] ja ärkasin selle peale, et emma pani mulle suure kimbu pojenge voodisse rinna peale, lõhn oli kohutavalt hea – nüüd on pojengid mu lemmiklilled (46-aastane naine).**

Teise rühma meeldejävvamaid sünnipäevi moodustavad negatiivse varjundiga mälestused. Need on meenutused sünnipäevadest, kus ei saadud lähedaste inimeste hoolitsuse osaliseks ega kogetud eelkirjeldatud sünnipäevatudunnet, kuigi seda väga sooviti. Sedalaadi mälestuste hulka kuuluvad meenutused sellest, kuidas nähti suurt vaeva ettevalmistustega, aga külalised ei tulnud, või sünnipäevadest, mida ei olnud võimalik pidada, ning sünnipäevapidudest, mis mõne konkreetse seiga tõttu jätsid halva varjundiga mälestuse.

Minu 15. sünnipäev ja emma 45. sünnipäev [ühel päeval sündinud] unustati ära. Olime kohutavalt vaeva näinud ja kedagi ei tulnud, üksildased sünnipäevad olid (46-aastane naine).

Tegelikult on mul meeles minu kahekümnes sünnipäev, kui ma sõjaväes olin. See on kõige rohkem meeles, aga see on ka täiesti ebatüüpiline, sellepärast et ma olin vahkonnas sellel päeval ja see oli üks kõige kurvemaid päevi mu elus. No proovi ise, kui sa saad kakskümmend ja sellel päeval pead sa siis posti otsas seisma päev otsa (35-aastane mees).

Ühelt poolt loob sünnipäevalaps endale kujutluspildi ideaalsest sünnipäevast, kus ta ise on nagu kuningas, teisalt aga toimivad reaalselt aset leidvad sündmused ning suhted pere jt lähedastega, mis ei pruugi vastata sünnipäevalapse ootustele. Ootuste ja tegelikkuse vahekord hakkab mõjutama sünnipäevatudunnet. On ilmne, et peamiseks tagantlukkavaks jõuks on seejuures sünnipäevalapse eelteadmine, et see on just tema ainulaadne eksistents, mida sel päeval tähistatakse (vrd Cheal 1988: 83). Järgnevalt tulebki vaatluse alla see, mil viisil seda tehakse.

SÜNNIPÄEV JA SELLE TÄHISTAMINE

Sünnipäeva tähistatakse kas lihtsamalt või peoga. Käesoleva uurimuse tulemuste põhjal seostuvad sünnipäevaga eelkõige järgmised märksõnad: õnnitlused, kingitused, sünnipäevasöögid, külalised ja meelelahutus. Kui on täidetud osa neist tingimustest, on tegemist sünnipäeva tähistamisega.

Tavaliselt kuulub sünnipäeva tähistamise juurde rida kombetalitusi, näiteks tava, et lähedased laulavad sünnipäevalapse hommikul üles, soovivad õnne ja korraldavad tavalisest pidulikuma hommiku- või õhtusöögi.

Sünnipäevapeo puhul on eespool loetletule lisaks olulised külalised. Sünnipäevalaps võib sünnipäeva tähistada pere ringis, külalisi kutsumata. Sageli näitab sel juhul sünnipäeva tähistamise initsiatiivi üles sünnipäevalaps ise, mitte tema lähedased. Tavaliselt sõltub sünnipäeva tähistamine siiski sünnipäevalapse lähikondsetest, nende meelepidamisest ja õnnitlustest, sünnipäevapidu ja selle kordaminek aga enamasti sünnipäevalapse tahtest seda pidada ja vastavast eeltööst.

Sünnipäevade tähistamine on perekonniti erinev. Uuritud rühmas kindlaid üldkehtivaid reegleid ei olnud, kuid olulisteks peeti sünnipäevahommikuid perega ja sünnipäevapidusid pere ja sugulaste või sõprade seltsis kas sünnipäeva- või mõne teise päeva õhtul.

SÜNNIPÄEVAHOMMIK PEREKONNAS

Kodus õnnitlevad pereliikmed sünnipäevalast kohe hommikul: ta äratatakse, antakse üle lilled ja kingitused ning kaetakse tavalisest pisut pidulikuma hommikueine. Kuigi loetletu kuulub peaaegu alati pere ringis kulgeva sünnipäevahommiku juurde, on siiski täheldatavad perekondlikud erijooned. On peresid, kus äratatakse sünnipäevahommikul lauluga nii lapsi kui ka täiskasvanuid. Enamasti tehakse seda siis, kui nii on toimitud juba täiskasvanute lapsepõlves ja/või kui peres elavad vanavanemad, kes sünnipäevalapse lauluga äratamise tava oluliseks peavad ja seda meelde tuletavad.

*Täna on (sünnipäevalapse nimi) sünnipäev,
seda ei juhtu iga päev.*

*Sünnipäevalaps,
ole ikka virk ja kraps! (17-aastane naine.)*

*Õnne soovime sul, ___
õnne soovime sul, palju õnne,
palju õnne, õnne
soovime sul! (21-aastane naine.)*

Rohkem on siiski peresid, kus täiskasvanuid on küll lapsepõlves sünnipäevahommikuti üles lauldud, ent praegu tehakse seda harva. Neis peredes võidakse üles laulda vaid väikesi lapsi, suuremaid lapsi ja täiskasvanuid aga mitte.

Õnnesoovimise ajal on sünnipäevalaps enamasti voodis, samas antakse üle lilled ja kingitused. Olenevalt tavadest võivad kingitused olla juba enne äratamist asetatud padjale või voodi kõrvale lauale, kuid need võidakse ka pidulikult üle anda alles hommikusöögilauas.

SÜNNIPÄEVAPIDU JA SELLE ETTEVALMISTUSED

Tavaliselt korraldavad vanemad lastele igal aastal sünnipäevapeo. See on lastele enamasti oluline oma staatuse määratlemiseks klassikaaslaste ja sõprade seas (vrd Falkenberg 1983: 124; Virtanen & Dubois 2000: 111). Täiskasvanud korraldavad oma sünnipäevapeo vastavalt soovile ja majanduslikele võimalustele.

Huvitav on jälgida, kuidas sünnipäevalapse ja tema lähedaste rollid peo ettevalmistamisel ja läbiviimisel aastate möödudes teisenevad. Kuni väikelapsel pole kujunenud arusaama sünnipäeva tähistamise olulisusest, on lapse sünnipäev eelkõige tema vanemate pidu, kes kutsuvad külla oma sõbrad. Hiljem tõuseb tähelepanu keskpunkti laps, kes esitab oma nõudmised, keda külla kutsuda jms. Vanematele jääb seejuures peo ettevalmistaja ja abistaja roll. Nendegi rollide tähtsus väheneb aasta-aastalt.

See oli minu kas 4. või 5. sünnipäev, mil ma kutsusin oma sünnipäeval endale külalised nii, et mu ema ei teadnud. Ema oli valmistanud väikeseks koosviibimiseks oma sõbrannadega ning oli üsna ehmunud, kui ma viie-kuue sõbraga naabermajast tuppa astusin. Ma olin sõpradele väljas mängides öelnud, et mul on sünnipäev, ja siis nad kõik kaasa kutsunud: Mäletan, et sain tagantjärele sünnipäevaks ühelt sõbralt vibu, mis mul siamaani kusagil pööningul alles on (21-aastane mees).

Täiskasvanu puhul jääb peo ettevalmistamine – aja ja koha valik, külaliste kutsumine, toidu valmistamine ja meelelahutuse kavandamine – tihti tema enda õlule. Vanureid abistavad siiski tavapäraselt lähedased. Enamik sünnipäevalapsi eelistab tähistada sünnipäeva õigel päeval. Kui see ei ole võimalik, siis peetakse suurem pidu harilikult sünnipäevale järgneval nädalavahetusel, et perenaisel oleks aega lauda katta ja külalistel tulla. Õigel sünnipäeval korraldatakse üksnes väike koosistumine pere või kõige lähedasemate sõpradega.

Kui õige päev jääb nädala lõppu, siis pean [sünnipäeva] õigel päeval. Kui aga sünnipäev on nädala algupoolel või keskel, siis pean nädalavahetusel. Kunagi aga ei ole ma pidanud sünnipäeva ette, ikka kas õigel päeval või nädalavahetusel vahetult pärast seda. Tihtilugu on nii, et õigel päeval oleme perega koos – sööme salatit ja kooki – ning suurem pidu sõpradega tuleb nädalavahetusel (23-aastane naine).

Külalisi kutsuvad sünnipäevalapsed peamiselt suusõnaliselt silmast silma või telefoni teel. Kirjalikke kutseid tavalistele sünnipäevadele enamasti ei saadeta, neid asendavad noorte hulgas e-mailid ja SMSid. Siinjuures on erandiks juubelid, kuid neist edaspidi. Külalisi ei kutsuta siis, kui ei korraldata suurt pidu. Enamasti eeldatakse, et head sõbrad peavad sünnipäevalast meeles ja tulevad ise kohale. Selle kohta käib mitmete küsitlute seas ka ütlus: *Ainult koeri kutsutakse, õiged külalised tulevad ise!*

Paljudes peredes on tavaks pidada eraldi koosviibimised pereliikmetele, sugulastele ja sõpradele. Perekonnale korraldatakse sünnipäevapidu tavaliselt kodus, sõpradele aga sageli väljaspool kodu, kas looduses, meelelahutusasutuses, saunas või mõnes muus paigas, mis selleks puhuks üüritakse. Eraldi peod korraldatakse seepärast, et tihti on sugulased ja sõbrad erinevas eas ja erinevate huvidega. Seejuures erinevad ka peod ise. Sünnipäevapidu pere ja sugulastega nõuab tubasemat õhkkonda, suurem rõhk on toidul, istumisel ning jutuajamisel, pildialbumite või slaidide vaatamisel. Sünnipäevapeod sõpradega on lärmakamad, tantsitakse ja lauldakse rohkem ning tavaliselt kestavad need kauem.

Siis kui ma 30 sain, siis ma pidasin sünnipäeva kolmes osas: kõigepealt oma perega päris õigel päeval, siis oma sõpradega ja siis oma sugulastega. Need peod erinesid juba koha poolest. Sugulastega oli selline pidulik koht, Tarvases [kunagine Tartu restoran] pidasime. See oli selline traditsiooniline sünnipäev, vanemate inimeste sünnipäev, või ütleme, nagu kunagi oli perega, istuti ja aeti juttu. Aga sõpradega oli Kantris all, ja seal oli jah selline noorte inimeste sünnipäev, kus igasugu trikke tehti ja tantsiti ja igasugused mängid mängiti. [- - -] Perega lauldi sünnipäevahommikul üles, tähendab, et kui on perega, siis on sünnipäevahommik, et sellist terve päeva pidamist või õhtul pidamist on suhteliselt vähe. Siis kui külalised on, siis on õhtul pidamine, aga õhtul enamasti mitte kodus, siis istutakse kuskil mujal, kodust väljas. [- - -] pidasin kolm pidu eraldi, sest inimesed on erinevad, kui ma oleksin sugulased oma sõpradega kokku lasknud, siis ühel neist oleks igav olnud, ma ei tea, kummal (35-aastane mees).

KINGITUS JA ÕNNITLUSED

Tähelepanuavaldus sünnipäevalapsele koosneb kolmest osast: kingitus, lilled ja õnnesoov, millega kaasneb käepigistus. Juhul, kui õnnitleja sünnipäevalapsega isiklikult ei kohtu, piirdatakse õnne soovimisega telefonitsi, postkaardi, SMSiga jne.

Sünnipäev annab põhjust teha sünnipäevalapsele kingitusi ning näidata sellega oma armastust, hoolitsust ja huvi tema vastu (vrd Cheal 1988: 69, 83). Eespool sai mainitud, et kui sünnipäevalaps on sel päeval kodus, saab ta pereliikmetelt kingitused kätte juba hommikul, kui teda õnnitlema tullakse, sõbrad ja tuttavad aga annavad kingitused üle sünnipäevapeol kohe pärast saabumist.

Pereliikmed ja sugulased teevad kas suuremaid või praktilisemaid kingitusi, olles varem välja uurinud, mida sünnipäevalapsel kõige enam vaja on. Perekonnas kingitakse tihti tarbeesemeid: sokid, öösärk, veinipokaalid jm. Üsna tavaline on seegi, et perekond annab sünnipäevalapsele kingituse asemel raha, et see seda just enda äranägemise järgi kasutaks (vrd Virtanen & Dubois 2000: 111).

Sõprade ja tuttavate kingitused on pigem sümboolsed kui praktilised. Kingitakse omatehtud ja ostetud, sageli humoorikaid pisimeeneid, kuid ka raamatuid, komplekikarpe jms. Mõnikord pannakse raha kokku, et sünnipäevalapsele midagi hinnalisemat kinkida.

Sünnipäevakingitusi saab vaadelda ka inimese elutsükli oluliste punktide tähistajana (vrd Brunvand 1996: 86). Seetõttu on tekkinud teatav stereotüüpne ettekujutus, mida peaks mingis vanuses inimesele kinkima, kuigi – nagu näitas osalusvaatlus – kingitust valides lähtutakse enamasti eelkõige sünnipäevalapse isikust, mitte sellest stereotüübist. Nii vastasid informandid küsimusele, mida kingitakse sünnipäevaks, et lastele eelkõige mänguasju, täiskasvanueas hakatakse kinkima veini jm alkohoolseid jooke, alates 50. sünnipäevast sooje susse ja villaseid kampsuneid.

Koos kingitusega antakse sünnipäevalapsele peo alguses ka lilled, õnne soovides surutakse tal kätt. Kingitavaid lilli on paaritu arv, sest *paarisarv lilli viiakse matustele*. Mõnikord aga kingitakse ka vanusele vastav arv õisi. Viimasel ajal on taas levinud potilillede kinkimine. Neid hinnatakse ilu ja püsivuse tõttu, see seostub ka ökoloogilise maailmavaatega. Lõikelilli potilillega koos tavaliselt ei kingita, mõnikord see jääbki ainsaks kingituseks. On seisukohti, et lilli tuleb kinkida just naisterahvastele, meestele pigem veini vmt, kuid seegi pole ainuvõimalik. Kingituse juurde kuulub ka isetehtud või ostetud sünnipäevakaart.

Varem saadeti sünnipäevaks postkaarte, nüüd on see komme taandumas. Neid lähetatakse eelkõige eakamatele eemalviivatele pereliikmetele, sugulastele ja sõpradele. Salmid õnnituskaartidele leitakse ema või vanaema noorusaegsetest salmi-albumitest, vanadelt sünnipäevakaartidelt, luuleraamatutest või mõeldakse ise välja vms. Püütakse leida sünnipäevalapse isiku ja tema eluetapiga sobiv salm, mida võib asendada ka lakooniline tüüpõnnesoov (*Palju õnne!, Õnne, õnne, õnne!* jms). Õnnitletakse ka telefonitsi, e-kaardi või SMSiga. Helistamine ongi kõige käepärasem õnnitlemisviis, seda kasutavad nii noored kui vanad. E-kaardi ja SMSiga lähetavad õnnitlusi peamiselt noored.

SÜNNIPÄEVALAUD JA PIDUSÖÖGID

Külaliste saabumisele ja sünnipäevalapse õnnitlemisele järgneb pidulik eine. Toidul on sünnipäevapeol oluline roll. *Peotoidud on alati spetsiifilised*. [- - -] *see, millist toitu serveeritakse, kes seda serveerib, kuidas see on valmistatud* [- - -] *kõik kõneleb "meie traditsioonist"* (Stoeltje 1992: 265). Paljudel peredel on kindlad sünnipäevaroad. Tänapäeval nimetakse enim sünnipäevatorti, mida võidakse kaunistada nii paljude küünaldega, kui vanaks inimene saab, ja salat. Kui veel paarikümne aasta eest oli see peamiselt kartulisalat või rosolje, siis praegu ka riisi-, makaroni- või toorsalat.

Kartulisalat ja tort on [sünnipäevatoitudena] levinud ka meil. Juba lapsepõlvest. Aga ka näiteks "kasukas" – peedi-muna-kartuli-heeringasalat. Kõik on riivitud kihiti ja kastmega üle valatud. Meie peres on alati laual ka marineeritud seemed ja soolaseened hapukoorega. Tort tehakse kodus ikka, ema ise teeb (22-aastane naine).

Enamik küsitletuist mäletas lapsepõlvest kolmekäigulist sünnipäevalauda: soe söök, külmlaud ja maguslaud. Tänapäeval on mitmekäiguline eine tavasünnipäevadel harv, kuid juubelisünnipäevadel on see endiselt au sees. Sooja toiduna võidakse pakkuda vorstikesi või pitsat, harvemini praadi. Ka suure laua ümber istumine ei ole enam kohustuslik, seda on asendamas rootsi laud.

Joogiks pakutakse laste sünnipäevadel peamiselt gaseeritud jooke, täiskasvanute sünnipäevadel šampanjat, toidu kõrvale veini, valget viina, õlut, siidrit, sageli ka booli. Tordi kõrvale pakutakse kohvi ja konjakit. Saunas või lõkke ääres juuakse rohkem õlut ja siidrit. On ilmne, et traditsioonide kõrval on oma osa ka taustsüsteemil: serveerimisviisi ja toiduvalikut mõjutab see, kus ja millal laud kaetakse ning kui palju raha on võimalik selleks kulutada.

MEELELAHUTUS

Sünnipäevapeo juurde kuulub meelelahutus: laulud, tantsud, mängud jm. Meelelahutus sõltub päevakangelase eelnevatest sünnipäevakogemustest, peretavadest, kuid ka külalistest ja nende huvidest ning paigast, kus pidu peetakse.

Paljud eakad inimesed kurtsid, et nende noorusajal oli laulmine sünnipäeval ülioluline, nüüd aga tagaplaanile jäämas. Ometi ei ole laulmine nüüdisaja sünnipäevapidudel oma tähtsust täielikult minetanud. Lauldakse nii nn klassikalisi sünnipäevalaule kui ka muid seltskonnalaule. Põlvest põlve on lauldud paljudel sünnipäevadel sünnipäevalapse auks püsti seistes "Ta elagu!". Tähelepanuväärne on, et küsitletud rühmas kirjeldati ka selle laulmisega kaasnevat tavasid: lauldakse enne söömise alustamist püsti seistes, täidetud šampanjaklaasid käes, pärast laulmist lüüakse need kokku ja tühjendatakse sünnipäevalapse terviseks. Et see kirjeldus on jutustuse osa, järeldub sellest, et situatsioon kätkeb endast järgimist nõudvaid reegleid. Tänapäeval võidakse "Ta elagu!" asendada ingliskeelse lauluga "Happy Birthday to You" (ilmunud 1893. aastal pealkirja all "Good Morning to All") või selle mõne eestikeelse teisendiga (levinuima algus "Õnne soovime sul...") (vrd Brunvand 1996: 85). Seltskonnalauludest mainigem ülipopulaarset "Õllepruulijat" koos vastava liikumisega. Noorte sünnipäevadel kõlavad tänapäevased levilaulud. Praeguste 15–25-aastaste arvates kaugest ajast pärit "Saaremaa valssi", "Kungla rahvast" jms lauldakse endiselt rahvarohketel juubelipidudel.

Sünnipäevalapsele lauldakse üksnes "Ta elagu!", kui peres puudub laulmisetraditsioon. Mängud ja tantsud kuuluvad pigem laste, noorte ja vallaliste kui täiskasvanud pereinimeste (kes rohkem juttu vesta eelistavad) tavasünnipäevade juurde. Olu korra sunnil mängitakse tavasünnipäevadel enamasti tubaseid (nt mälumängud), harvemini liikumist nõudvaid rahvalikke mängu, sest selleks ei pruugi peopaigas piisavalt ruumi olla. Viimane kehtib ka tantsimise kohta. Tantsitakse siis, kui sünnipäevapidu peetakse suuremas ruumis. Paaritantsude kõrval tantsitakse sellistel pidudel ka seltskondlikke ühistantse, näiteks jenkat. Kui peopaigas tantsuruumi ei jagu, võidakse hiljem minna ühiselt edasi diskoteeki vm.

Sünnipäevatavadest meenutatakse ka sünnipäevalapse õhkuviskamist (õhku-tõstmist) ja tordiküünalde ärapuhumist. Nii lapsi kui täiskasvanuid tõstetakse (tooliga või ilma) üles nii palju kordi, kui vanaks ta saab. Praegu on see tava harvem kui aastakümnete eest. Kus süüdatakse tordil küünlad, seal peab sünnipäevalaps kõik leegid korruga ära puhuma. See on hea enne. Usutakse, et kui sünnipäevalaps puhumise ajal midagi soovib, siis läheb see täide (vrd Brunvand 1996: 85; Kaivola 1998: 51).

JUBELISÜNNIPÄEV

Mõneti erinevad on juubelisünnipäevad, mis on tavasünnipäevadest olulisemad.

Üldlevinud arusaama kohaselt algavad õiged juubelid 50. sünnipäevast. See, milliseid sünnipäevi peetakse olulisemaks ja milliseid seejuures juubeliks nimetatakse, on suuresti kokkuleppeline. Kui meie tavaarusaamas tähistab inimese “üle mäe” jõudmist 50. sünnipäev, mida selle tähtsust rõhutades sageli esimeseks tõeliseks juubeliks nimetatakse, siis ameerika traditsioonis tähistab samasugust murdepunkti 40. sünnipäev (vrd Brunvand 1996: 85–86). Oluliste tähtpäevadena nimetati juubelite kõrval esimest, kuueteistkümnendat, kaheksateistkümnendat ja kahekümne esimest, kahekümne viiendat sünnipäeva.

Kui täiskasvanud ei pea tavasünnipäevade puhul pidu alati tähtsaks, siis juubeli puhul on külaliste vastuvõtmine enamasti kohustuslik. Võrreldes tavalise sünnipäevaga on pidu suurem ja kingitused kallimad. Pidulikkus peetakse tihti spetsiaalselt selleks üritud paigas ja sel peol on kindlad reeglid. Pidulikud koosviibimine nõuab suurejoonelisemat ja organiseeritumat vormi. Külalistele saadetakse tavaliselt kirjalik kutse. Juubelipidudel on ühisjooni pulmadega: mõlemad võivad olla omamoodi suguvõsakokkutulekud, külalised riietuvad pidulikult, toidulaud on rikkalik, eine mitmekäiguline (soe söök, külmlaud ja kohvilaud), peetakse kõnesid ja öeldakse tooste, tantsitakse, lauldakse ja mängitakse pilli. Nii nagu pulma juhhib isamees, on juubelipeole sageli tellitud peojuht, kes suunab peo kulgu, korraldab seltskondlikke mänge jms. Informantide arvates pole juubelipeod viimaste aastakümnete jooksul muutunud.

SÜNNIPÄEV KUI STIILIPIDU

Eraldi käsitlemist vajavad harjumuspärastest sünnipäevadest erinevad ja nüüdisajal üha enam moodi minevad stiilipeo laadi sünnipäevad. Külalised riietuvad vastavalt etteantud teemale, süüakse vastavaid toite ning mängitakse mänge. Küsitatud kõnelevad stiilipidudest-sünnipäevadest nimetusega “Mafioosod ja nende naised”, “Pensionäridepidu”, “Vähemusrühmade pidu”, “Presidendi vastuvõtt”, “Röövlipidu”, “Indianaanlased”, “Triibud, ruudud, täpid” jm.

Olen viibinud röövlipeol, mille korraldasid viis sõpra, kellel oli enam-vähem ühel ajal sünnipäev. Pidulikkus linnast väljas maal, lõkke ääres. Kõik külalised olid rõivastunud röövliriietesse, kohustuslik instrument oli nuga vöö vahel. Söödi vardasse aetud tulel küpsetatud kana ning veedeti aega selliste tegevustega nagu teistelt asjade röövimine, võistkonniti pimedas aardekaardi järgi maasse kaevatud varandusekasti otsimine ning kirve kõige kaugemale viskamine (22-aastane naine).

Kõige sagedamini peavad sünnipäeva stiilipeona 20–30-aastased, kuid teemasünnipäevi korraldatakse ka lastele. Need peod annavad sünnipäevale konkreetse suunitluse, mis suunab külaliste aja sisustamist. Enamasti on need teatava sõpruskonna peod, kus peetakse mitu sünnipäeva korraga, pere ja sugulased jäävad sellistel puhkudel kõrvale.

KOKKUVÕTE

Sünnipäeva tähistamine ühendab endas traditsioonilise ja muutuva, isikliku ja välja suunatu. Sünnipäeva tähistamise juurde kuuluvad kinnistunud traditsioonilised elemendid, mis on tüüpilised just sellisele peole. Need on orientiiriks, kuidas sünnipäeval käituda. Traditsiooniliste elementide poolest on eriti rikkad juubelipeod. Ühtlasi kujutab traditsioon endast magnetit, mis hakkab enda külge haakima sobivaid detaile sünnipäevale sarnastest sündmustest. Nende elementide abil saavutatakse sünnipäeva kordumatus, erilisus ja isikupära.

Sünnipäev on vaadeldav kui kommunikatsioon isikliku ja avaliku vahel, sünnipäevalapse ja tema pere, oma ja külaliste vahel. Sünnipäevalapse enda seisukohalt on oluline nn sünnipäevatuinne, mille tekitavad lähedaste tähelepanu ja hoolitsus. Traditsioonilised elemendid on siin määrava kaaluga: traditsioonid annavad raamistiku, kuhu paigutatakse kordumatud üksikelemendid. Kuigi sünnipäevalapse ja tema pereliikmete, sõprade ja tuttavate üldised rollid ja ülesanded on sünnipäeva tähistamisel korduvad, ilmneb vastastikustes suhetes mõlema osapoole staatus.

Kasutatud allikad

- Brunvand, Jan Harold 1996. Birthdays. – *American Folklore. An Encyclopedia*. New York, London, pp. 85–86.
- Brunvand, Jan Harold 1998. Customs and Festivals. – *The Study of American Folklore*, New York, London, pp. 405–411.
- Cheal, David 1988. *The Gift Economy*. London, New York.
- Falkenberg, Regine 1983. *Anmerkungen zur geschichte des Kindergeburtstagfestes*. Europäische Ethnologie in der Beruflichen Praxis. Bonn, S. 117–125.
- Kaivola, Terttu (toim) 1998. Syntymä- ja nimipäivät. – *Lasten juhlat. Rotinoista rippikouluun*. Helsinki.
- Stoeltje, Beverly J. 1992. Festival. – *Folklore, Cultural Performances, and Popular Entertainments. A Communications-centered Handbook*. Richard Bauman (ed.). New York, Oxford, pp. 261–267.
- Virtanen Leea & Dubois, Thomas 2000. *A Modernizing Society. Personal Festivals*. Finnish Folklore. SKS.

KÜSITLUSKAVA SÜNNIPÄEVADEST

Käesolev küsimustik on välja töötatud, et koguda kirjeldusi tänapäeva eestlaste sünnipäevatraditsioonidest. Küsimustik sisaldab nii konkreetse uurimuse tarvis loodud kui ka Eesti Rahvaluule Arhiivi küsitluskavas Eluring sünnipäevi puudutavaid küsimusi. Kogutud materjali põhjal valmib magistritöö Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule õppetooli juures ning peale uurimuse valmimist antakse materjalid üle Eesti Rahvaluule Arhiivi. Tulevikus on kogunenud kirjeldustest ning pildimaterjalidest kavas välja anda ka ülevaatlik kogumik (seda uurimuses osalenute nõusolekul).

JUHISED UURIMUSES OSALEJALE

*Järgnev küsimustik koosneb kahest osast. Esimeses osas – Meenutused sünnipäevadest - palutakse Teil meenutada ja kirjeldada sünnipäevi tervikuna. Pange kirja täpselt nii palju kui hetkel meenub. Teine osa koosneb konkreetsetest küsimustest, mis suunavad Teie tähelapanu sünnipäevateemaga seotud detailidele. Juhul, kui Teil ei ole mõne teema või küsimuse kohta midagi öelda, võite selle vahele jätta ning minna edasi järgmise teema või küsimuse juurde. Küsitlusele vastamine on anonüümne, juhul kui te seda soovite. Küsitluse lõpus palutakse ainult üldisemaid andmeid Teie kohta. Samuti lisab teie sünnipäevakirjeldustele uurimuse seisukohalt väärtust see, kui vastate küsimustele küsimustiku enda kohta teise osa lõpus. Uurimuses osalevad kõik tagasi saadetud kirjeldused ja vastused.

*Lisaks sünnipäevakirjeldustele on oodatud ka sünnipäevateemalised digitaalsed fotod (TIFF või JPEG formaadis) erinevatest sünnipäeval aset leidvatest tegevustest, sünnipäevalauast, sünnipäevalastest jm.

* Uurimuses osalenu andmetega (vt küsimustiku lõpust) varustatud kaastööd -meenutused, vastused, fotod vm – palun saata e-maili aadressil maili.pilt@ut.ee.

* NB! Ära unusta lisamast enda kontaktandmeid, juhul kui soovid infot uurimustulemuste kohta ja/või oled nõus uurijaga silmast-silma kohtuma ning lisaks sünnipäevateemal vestlema.

Meeldivaid hetki sünnipäevateema seltsis!

1) MEENUTUSED SÜNNIPÄEVADEST

- 4) Palun kirjeldage enda sünnipäeva, mis on teile kõige enam meelde jäänud. Mis sel päeval toimus, mis tunded teid valdasid jm.
- 5) Kuidas tähistati sünnipäevi teie lapsepõlvekodus?
- 6) Palun kirjeldage oma tavalist sünnipäeva täiskasvanuna.
- 7) Juhul, kui teate, kuidas tähistasid sünnipäevi teie vanemad, vanavanemad, siis kirjeldage palun.

2) SÜNNIPÄEVATEEMA DETAILIDES

SÜNNIPÄEVA TÄHENDUS

- Mis on esimene mõte või mälestus, mis seostub teile sõnaga „sünnipäev“?
- Mida tähistab teie jaoks sünnipäev?
- Mida tähendas sünnipäev teile lapsepõlves, mida tähendab see nüüd?
- Kas sünnipäev on Teie jaoks oluline või ei juhtu midagi, kui see ununeb?
- Mis teeb Teie jaoks sünnipäevast sünnipäeva? Mis on sünnipäeva juures kõige olulisem?
- Millised on Teie ootused seoses sünnipäevaga?
- Juhul, kui te ei tähista või ei armasta sünnipäevi, siis miks

SÜNNIPÄEVALAST ESILETÕSTVAD TAVAD

Kirjeldage sünnipäevaga seotud tavasid teie peres hommikust õhtuni.

Kirjeldage sünnipäevahommikuid perega. Juhul kui sünnipäevalaps äratatakse hommikul lauluga, siis millisega?

Millal ja kuidas õnnitletakse teil sünnipäevalast? Millest koosneb õnnitus?

Kas teil on tavaks saata sünnipäevaks õnnituskaarte, SMS-e või õnnitleda telefoni teel?

Kirjutage korduvalt kasutatud õnnitlussalme.

Mida on teie peres tavaks kinkida? Kas kingitused on suured ja asjalikud või pigem sümboolsed?

Milline tähendus on teie jaoks sellel, milliseid, mis värvi ja mitu lille kingitakse?

Kas teie sünnipäevadel öeldakse tooste ning lauldakse „Ta elagu“? Kirjeldage seda tava.

Kas teie peres on tordiküünalde puhumise tava. Mis tähendust sellele omistatakse?

Kas sünnipäevalast visatakse õhku? Palun kirjeldage seda tava.

Kui teie peres on veel mõni sünnipäevaga seonduv tava, mida siin ei nimetatud, siis palun kirjeldage seda.

SÜNNIPÄEVAPIDU

- 2 Kirjeldage üht tavalist sünnipäevapidu ettevalmistustest kuni lõpuni.
- 3 Kus te sünnipäevapidu peate?
- 4 Kas Teie peres on tavaks vabastada sünnipäevalaps peo ettevalmistustöödest või hoolitseb just tema selle eest?
- 5 Kes on külalised Teie ja Teie pereliikmete sünnipäevadel? Mil viisil kutsute külalisi?
- 6 Kas korraldate eraldi sünnipäevapeod sugulastele, töökaaslastele ja sõpradele? Kui jah, mille poolest need peod erinevad?
- 7 Mille poolest erineb juubelipidu teistest sünnipäevapidudest? Milliseid sünnipäevi peate juubeliteks?
- 8 Kas olete korraldanud sünnipäevi stiilipeona? Millistel sünnipäev-stiilipidudel olete osalenud?
- 9 Millised lõbusused / ajaviite tegevused kuuluvad tavaliselt teie pere sünnipäevapidude juurde?

SÜNNIPÄEVALAUD

2. Kirjeldage enda pere sünnipäevalauda.
3. Kas on olemas kindlad sünnipäevatoidud, mida igal aastal tehakse? Mille poolest erinevad need toidud teiste tähtpäevade toitudest? Kas on toite, mida tehti juba teie lapsepõlves?

4. Millised joogid kuuluvad sünnipäevalauale?
5. Kas sünnipäeval on tavaks istuda laua ümber või on teie peres pigem Rootsi laud?
6. Kas on veel midagi laual, peale söökide ja jookide?

LASTE SÜNNIPÄEVAD

- Palun kirjeldage, kuidas tähistate oma laste sünnipäevi.
- Kui vanal lapsel hakkasite tähistama sünnipäevi?
- Kas korraldate lapsele sünnipäevapeo? Kus?
- Kas lasete lapsel endal sünnipäevaettevalmistustes osaleda ?
- Millised on söögid, joogid ja tegevused laste sünnipäevadel?
- Kes on külalised Teie laste sünnipäevadel ?
- Millised on tegevused teie laste sünnipäevadel?

SÜNNIPÄEV JA TEISED TÄHTPÄEVAD

- 2 Mis on sünnipäeva põhiline erinevus võrreldes teiste tähtpäevadega, mida teie peres tähistatakse? Milliseid teisi tähtpäevi teil tähistatakse?
- 3 Kas on mõni tähtpäev, mille tähistamine teie peres sarnaneb sünnipäeva tähistamisega? Milles see sarnasus seisneb?
- 4 Kas teie peres tähistatakse nimepäevi? Mis tähendus on teie jaoks nimepäeval?

KÜSIMUSTIKUST

2. Kas küsimustest oli abi või oli osa neist pigem häirivaks teguriks teie päris oma sünnipäevakogemuse kirjeldamisel?
3. Kas küsimustik sisaldas teie arvates sünnipäevateema mõistmiseks mitte vajalikke küsimusi? Milliseid?
4. Kas on veel mõni aspekt seoses sünnipäevadega, millest sooviksite kirjutada?
5. Milline on Teie arvamus taoliste uurimuste otstarbe kohta? Kas selliseid uurimusi on vaja? Miks?

3) ANDMED UURIMUSES OSALENU KOHTA:

- Sugu : N M
- Vanus:
- Elukoht (linn või maakond):

- Kontakt:* e-mail tel
- Millal on teie sünnipäev?

*soovi korral

Lisa nr 4 – foorumivestlus

RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauurija](#)
Kuupäev: 07-12-05 10:39

Tere taas kõik sünnipäevateemast huvitatud ning veelkord suur aitäh kõigile neile, kes reageerisid minu sünnipäevateemalisele küsitluskavale oktoobris! :)

Just nendest küsimustike vastustest kerkisid esile teemad, millesse sooviksin põhjalikumalt süveneda ning mis võiks huvi pakkuda teistelegi. Seekord aga otsustasin küsimused ja teemad esitada erinevatel päevadel ühe kaupa, et ka need, kel vähe aega saaksid osa võtta ning oma kogemusi ja arvamusi jagada. Tore oleks kui tekiks ka mingi arutelu :)

Põhjus miks ma siin sellist aktsiooni korraldan on minu folkloristika alane magistritöö Tartu Ülikoolis. Teisalt aga on minu suureks sooviks kogutud sünnipäevalugudest (loomulikult lugude omanike nõusolekul :) ka väike kogumik koostada, mis võiks olla tore perekondlik lugemisvara või kingitus sõbrale :). Sünnipäevateema võib esmapilgul ju tunduda väga tavaline, kuid tegelikult peitub selles palju enamat. Olulised on erinevad kontekstid ning tähendustetasand, mis peitub selle tähtpäeva taga:).

Seega, tänaseks teemaks on – SÜNNIPÄEVATUNNE JA TÄHENDUS. Algatuseks mõned tugipunktid, mis võiks mõtteid tekitada:
Igaüks võiks kirjutada oma meeldejäävaimast sünnipäevast, meenutada miks see sünnipäev meelde jäi, mis toimus, mis tundeid teid valdasid jm. Samuti sellest, milles seisneb teie jaoks sünnipäevatunne, mis peab selle tunde tekkimiseks alati olema jm. Samuti võiks mõelda, kas see tunne ja tähendus muutub aja jooksul ning kui jah, milles see muutus seisneb ning kas ja miks on teie jaoks sünnipäeva tähistamist vaja, mida see annab teile ja teie lähedastele.

Nii et julget pealehakkamist ning vaatame milleni me kõik koos jõuame. Ja muidugi juba tänud ette kõigile, kes oma kogemusi ja arvamusi jagavad!

NB! Kui sa ei taha oma kogemusi siin foorumis jagada, kuid soovid siiski uurimuses osaleda siis võib oma meenutused, arvamused saata ka e-maili aadressil Maili.Pilt@ut.ee. Samale aadressil võib pöörduda ka kui tekkis täiendavaid küsimusi

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauurija](#)
Kuupäev: 07-12-05 10:41

Ja veel – täna on avatud veel üks teema- LAPSE ARENGU foorumis. Teemaks on – Meenutame enda lapsepõlve sünnipäevi ja võrdleme neid tänaste laste sünnipäevadega! Olete oodatud ka selles teemas osalema.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)
Kuupäev: 07-12-05 11:14

Teen siis ise ühe väikse meenutusega sünnipäevatundest algust. Minuga on nii, et sünnipäevi ma kunagi suurelt tähistanud ei ole, kuid olen alati oodanud, et sellel päeval toimub midagi erilist, lootnud, et mu lähedased peavad mind meelest, et mulle pööratakse rohkem tähelepanu kui tavaliselt. Seepärast ma nimelt ei ole kellelegi meelde tuletanud, et mul varsti sünnipäev, vaid olen lootnud, et tullaakse ise selle peale, et mul on sünnipäev. Viimane kord siis tegin samuti, ei öelnud kellelegi. Meil on saanud kombeks, et laulame üksteist sünnipäevahommikul üles ja abikaasa tuligi ja laulis. Kuid kingitust tal ei olnud, oli ainult üks õuest kaksatud umbrohulaadne kollane lilleõis. Iseenesest oli situatsioon väga armas, kuid millegipärast olin oodanud kingitust, kasvõi kõige pisemat või siis vähemalt lillekimpu. Sellega oli hommikul kõik. Olin päev otsa lapsega kodus. Õhtul tuli abikaasa koju salakavli nägu peas ja ulatas mulle kingituse. Tegin selle lahti ja selles oli ---- arvuti hiir... Olin segaduses ja püüdsin kõigest jõust head nägu teha ning kallistasin abikaasat ning ütlesin aitäh, tegelikult aga olin südamest pettunud- nimelt ei olnud mul arvutit, kuigi vajasin seda väga, et kodus oma magistritööd kirjutada ja olin seda ka abikaasale mitu korda öelnud. Mõelge siis, kui saad sünnipäevaks arvutihiire kui sul pole arvutit? Abikaasa jälgis mind ca 15 minutit, kuidas ma oma pettumust püüdsin varjata, siis aga tuli lagedale teise pakiga, kus oligi laptop! Mäletan veel selgelt seda emotsiooni, kargasin õhku ning tormasin abikaasta kallistama endal pisarad silmist. Vat see oli tunne, tõeline sünnipäevatuunne, tunne sellest, et su lähedased on su soove arvestanud ning sind millegi tõeliselt vajaliku ja erilisega meeles pidanud :) Siia maani narame nüüd kodus kahekesi, milline oli olnud mu nägu, kui olin saanud kingiks arvutihiire. Vat selline lugu siis...

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: karupüks
Kuupäev: 07-12-05 12:02

fuu:) mul on kohe sünnipäev tulemas ja ma ei ole kursis teie aruteluga. aga ma vist olen eriliselt imelik, sest ma lausa vihkan, kui mulle hakatakse sünnipäeva hommikul helistama ja õnne soovima..ja mille puhul, minu vanuses ju ainult aasta surma poole ja kortse juurde:P ja siis punnitatakse mingit üks juttu ajada. ma olen sünnipäevafoob:) pidada ka ei taha. muidu inimestega suhtleks, aga ei näe mõtet sellel, et tullaakse uue aasta lisandumise puhul mulle õnne soovima:)

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: Kniks
Kuupäev: 07-12-05 12:02

Hihihihii, nii armas oli Su meenutus :D Kujutan ette, kui raske oli abikaasal tõsiseks jääda...

Minu meelest sünnipäevatuunne ongi see, et saad tunda end sel päeval kuidagi teisiti, mitte nüüd staarina, aga natuke esiletõstetuna. Ses suhtes on koolides nii kenad need kombes, et sünnipäevalapsele lauldakse, isegi kui too on klassi kõige ebapopim poiss, ja antakse kink/kaart - vähemalt meie koolis oli selline komme 12. klassini välja. Ma mäletan, kui kord minu sünnipäeval sõpradega välja läksime (mitte minu sünnat tähistama, vaid kontsertile, olin isegi veits pettunud, et see kontsert

justkui võtab mu sünnipäevalt tüki küljest või nii) - ja siis sõbrad palusid ansamblil mind õnnitleda ja mängidas mu lemmiklugu - mida nood ka tegid. Väga armas ja eriline tunn oli igatahes.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: karupüks
Kuupäev: 07-12-05 12:02

panin vist sujuvalt teemast mööda:D

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: tartu kilu
Kuupäev: 07-12-05 12:10

Sünnipäevatuune :D

No paratamatult on minu Tõeline Sünnipäevatuune sihuke lapsepõlvega seotud asi.

Siis jah, ootasin juba paar päeva õhevil ette..... ja ootused said ses mõttes ka alati täidetud, et ikka oli miksit headhommikusöögiks ja kõik kallistasid sind ja sai kingitusi ja tulid külalised ja....

Ja ühesõnaga oli kõik hästi tore, isegi kui pidu lõppes külaliste omavahelise riiu ja valju nutuga (mida ka ette tuli, sest ma olen üsna keevalise loomuga lapsest saati, paraku).

Ja sünnipäevad olid need päevad, kui vanemad pea kunagi ühtegi halba sõna ei ütlenud ja koolis ka keegi sünnipäevalast vastama ei kutsunud, kui tal polnud peas sellist ngu, et "tahan vastata".

See oli selline ülimalt stressivaba päev.

Ma ei mäleta, et ma kunagi oleksin saanud ühegi kingi, mis mulle ei meeldi.

noh, hea küll, kuldniitide ja patshokkidega kampsun vanaemalt välja arvatud (iik! aga ma olin õnneks juba selles eas, et ikkagi tänada ja head soovi hinges kiita, olgugi väljendus pisut... naljakas).

Aga kuskil ülikooli mineku ajast ei eelda ma sünnipäevalt enam eriti midagi, sest pettumus on kole asi ja seda ikka püüaks vältida.

Sest sihukesel päeval tahaks olla hoitud ja hellitatud ja tähtsaks peetud, aga kes sind seal võõras linnas külmal talvel ikka tähtsaks peab, eriti kui kõigil sõbrannadel (ei salli seda sõna, aga kasutan, et oleks selge - tegu on NAISSOOST sõpradega) on värsked kallimad ja emotsioonid ainult sinna suunatud.

Ja siis saab sünnipäevast stressivaba päeva asemel ülistresseriv-depresseeriv päev.

Üks jubedamaid sünnipäevi (kuigi meenutades selline mõrkjasmagus) oli 20. (või oli see 21). Õudselt külm ilm oli.

Käisin üksi kinos Kaklusklubi vaatamas, siis uitasin üksi lumise linna peal, helistasin koju emale (kes soovis õnne ja soovitas end hellitada), tegin keset perki järjest kaks suitsu ja läksin võtsin zavoodis 2 konjakit (kuna ma olin üsna söömata, tegid need mu põhjalikult purju). vaatasin keni noori mehi ja kõhklesin, kas julgen neist kellelegi külje alla ujuda. Kõhklesin, kuni kõige kenam neist minema kõndis. Siis läksin jala lõdisedes koju.

Korterikaaslane ja parim sõber oli kirjutanud väikese kirja ja jätnud selle koos purgi soolvees tigudega (lemmiksöök) köögilauale.

Korterikaaslane ja parim sõber ise oli oma kallimaga (kes paraku oli minu ekskallim) kuskil väljas lustimas. Sõin tigusid, lugesin ulmekat ja läksin hästi vara magama.

Kogu päeva jooksul ei rääkinud kellegi muuga kui emaga telefonis ja

noormehega, kes mulle mu konjakid müüs.

Tänapäeval on sünnipäev selline on-kah päev. Ma ei salli suurte rahvahulkadega pidusid, ja lähedasi sõpru on mul suhteliselt vähe. Paar korda olen pidanud ainult vanemate ja oma perega, paar korda läinud pärast ka paari sõbraga välja kuskile istuma ja lobisema ja kakaod jooma. Aga sünnipäevaTUNNET pole ikka päris tükk aega enam olnud.

Seda Stressivaba Päeva tunnet.

Viimati oli kallim mind küll rooslille ja kingitusega meeles pidanud, aga peale kallistust ja tänu oli ikkagi 100% argine ja asjalik päev.

lapsed ka veel liiga väikesed, et sel puhul midagi teha ja...

Eks natuke igatsen ikka.

Tähtis ja kallid tahaks olla :D ja seda tunnet, et on 1 kolmest päevast aastas (jõululaupäev ning suvevaheaja 1. päev olid ülejäänud), mil mitte millegi pärast muretsema ei pea.

Aga paraku - täiskasvanuelus on alati tarvis millegipärast muretseda :S

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)

Kuupäev: 07-12-05 12:14

oi ei, karupüks! See, et sa sünnipäevi ei armasta on ju väga oluline info. Kas sa oskad seletada miks sa ei armasta? Kas ainult sellepärast, et see tähendab sinu jaoks, et saad aasta vanemaks? Või ei armasta sa lihtsalt teiste inimeste seltskonda? Või sulle tundub, et need inimesed, kes õnne soovivad pole siirad, vaid tahavad selle eest midagi vastu - nt pidu? Ja kas sa pole kunagi sünnipäevi armastanud? Ka lapsepõlves mitte?

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: karupüks

Kuupäev: 07-12-05 12:26

oi ei, karupüks! See, et sa sünnipäevi ei armasta on ju väga oluline info. Kas sa oskad seletada miks sa ei armasta?

**esmal on vastumeelne kinkide tegemine lihtsalt selle pärast, et peab.

olen õelnud, et ei taha kinke, aga kuna see on traditsioon siis ikka ilma

tuldud ei saa:) ja siis tuuakse mingit pudi-padi. veneajast on jäänud

allergia kasutatud pudi täis kappide vastu ja enda kodus maksimaalselt

võitlen, et ei oleks sellist mõttetut jura elamine täis. igasugu vaasid

jms. et kui üldse kinkida, siis tuleks minu meelest eelnevalt

konsulterida saajaga, et tal oleks ikka südamest rõõm selle asja üle ja

no kasu ka:D muidu on nii, et sünnipäevalaps peab vägisi naeratuse ja tänu

manama esile ja vbl pärast viskab vaasi ära. paha tunne ju:) lihtsalt

mõttetu nodikaubandus ei meeldi - sama kehtib ka jõulu kohta. külla võivad

head tuttavad alati tulla:) aga kas just minuvanusele peab miskit

tingimata kinkima? kui on ise tehtud asi, oo, see on väga armas ja

väärtuslik. see südamega tehtud. ja lapsed on ka iseteema, neile kohe peab

tegema, sest neil on teine arusaam asjadest.

Kas ainult sellepärast, et see tähendab sinu jaoks, et saad aasta

vanemaks? Või ei armasta sa lihtsalt teiste inimeste seltskonda? Või sulle

tundub, et need inimesed, kes õnne soovivad pole siirad, vaid tahavad

selle eest midagi vastu - nt pidu? Ja kas sa pole kunagi sünnipäevi

armastanud? Ka lapsepõlves mitte

**lapsepõlves ikka armastasin, armastasin igasugu pudipadi:) aga nagu

eelnevalt mainitud siis keäsoleval hetkel ei meeldi sünnipäevade

tähistamise juures lihtsalt see mõttetu nodi värk mulle (jälle kordus:P).

a tõenäoliselt see on lihtsalt minu kiiks ja üleüldine allergia aastate

tagant. inimeste vastu otseselt pole midagi.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)
Kuupäev: 07-12-05 12:28

to Tartu Kilu. Eks nende sünnipäevadega on jah nii, et see tähendus ja tunne muutub aja jooksul. Üks põhjus on ilmselt selles, et muutuvad meie kohustused selle päevaga seoses. Nt lapsena muretsevad vanemad päeva ettevalmistuste eest, täiskasvanuna aga peab ise selle eest hoolt kanda. Samas aga tahaks ju, et oleks ikka nii nagu lapsepõlves, et oleks tore ja kõik hoolitseks. Sünnipäev on selles mõttes eriline päev, et see on ainus päev aastas, mis on pühendatud ühele konkreetsele inimesele. Ootused selle päeva kohta pärinevad lapsepõlvest (tunda end olulisena), kuid täiskasvanu teglikkus ei vasta tihti neil ootustele. Selles mõttes, ma arvan, et ma ei eksi, kui ütlen, et sünnipäevad näitavad, kuidas muutub meie roll meid ümbritsevates suhetes ning räägivad meile nii mõndagi meie kohast meid ümbritsevates suhetes teatud eluhetkel.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)
Kuupäev: 07-12-05 12:35

to karupüks Aga milline siis oleks sinu jaoks ideaalne sünnipäev? Mida sa ootad sellelt päevalt? Vaevalt, et see ainuke ootus on, et ei kingitaks pudi-padi. Või ootad sa, et see oleks täiesti tavaline päev, et keegi ei teeks välja, et see päev eriline on?

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: karupüks
Kuupäev: 07-12-05 12:55

o karupüks Aga milline siis oleks sinu jaoks ideaalne sünnipäev? Mida sa ootad sellelt päevalt? Vaevalt, et see ainuke ootus on, et ei kingitaks pudi-padi. Või ootad sa, et see oleks täiesti tavaline päev, et keegi ei teeks välja, et see päev eriline on?

**tegelikult võib olla, et (va arvatud see kingiteema, mis kehtib alati) sel aastal ma ei taha sünnipäevast kuulda, kuna on no rasked ajad (mitte majanduslikult ja pere ka õnneks terve!) aga isiklikus plaanis. ja siis ma kardan nagu tuld küsimist, et no kuidas sul läheb ja läheb lahti pärimine kõikide isikliku elu aspektide kohta, teema, mida absol puudutada hetk ei tahaks. seega tuleb tõdeda, et vbl see on ajutine foobia..lihtsalt ei soovi vastata teatud küsimustele ja käsitleda teemasid mis paratamatult jutuks tulevad.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: Viiu
Kuupäev: 07-12-05 13:02

Minu jaoks on ka sünnipäev eriline päev. Just see tunne, et täna olen mina natuke tähtsam kui teised:) Lapsepõlves lauldi alati kogu perega sünnipäevalps üles ja laual tordil küünlad põlesid ja kingid ja lilled

olid ka laual tordi kõrval ja õhtul tulid külalised ja oli üks tore päev:)) Nüüd on jah nii, et ise pead muretsema selle eest, et laud oleks kaetud ja et kus pidada jne. Praegu (olen 27) on ikka sisemuses eriline tunne sellel päeval ja naeratus on kogu aeg näol. Samas töö juures ei taha ma öelda, et mul on sünnipäev. Kuna läbisaamine on ülemustega ja töökaaslastega jahe ja tegelikult kedagi ei huvita ja kõik tahavad lihtsalt seda, et ma neile välja teeks, siis olengi töö juures oma sünnipäeva varjanud nii palju kui võimalik. Viimasel paaril aastal on see õnneks ka nädalavahetusele langenud.

Sõbrad tulevad ise külla, kui ma kedagi otseselt ei kutsu. Mõnikord kui energiat ja tahtmist, siis korraldan ka mingi suurema ürituse. Kuid seda TUNNET enam ei ole millegipärast eriti. Viimastel aastatel olen isegi päeva peale ära unustanud, et mul täna sünnipäev. Õnnitlustega telefonikõned on selle jälle meelde tuletanud. Seda traditsiooni ei ole, et perega alati koos oleks - kõik mööda ilma laiali ja jälle ei taha ma seda, et keegi justkui kohustuse pärast mind meeles peaks.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)

Kuupäev: 07-12-05 13:15

to karupüks: Ma loodan, et ma ei eksi kui ma väidan, et sinu jaoks tähendabki õige sünnipäev tunne seda, et teised arvestaks sinu arvamuse ja soovidega? Selles mõttes, et kui sulle sünnipäev oluline ei oleks ja midagi ei tähendaks ei saaks ju tekkida ka neid probleeme, et kingitakse puid-padi ning päritakse, kuidas sul läheb? See, et on sünnipäev teeb need asjad tähenduslikuks, kuna sa ootad sünnipäevalt, et selliseid asju sel päeval ei toimuks, tahad, et sind rahule jäetaks ?:)

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: 4you

Kuupäev: 07-12-05 13:23

Olen vist raske juhused....

teismeeast kuni 25-nda sünnipäevani mäletan end iga sünnipäeva õhtupoolikul peatäit nutmas, põhjuseks: see päev ei vastanud ligilähedaseltki minu ootustele. Ja ootused olid seotud tavaliselt tähelepanuga kellegi poolt, mida ei tulnud.... ning seejärel suur kahjutunne iseendapärast ja haletsusnutt. Alles peale seda, kui suutsin lakata midagi erilist ootamast, on läinud aasta-aastalt paremaks st. kusagil hingesopis on "valge laeva ootus" ikkagi, aga see ei mõju enam laastavalt.

Jätakuvalt ei meeldi mulle need "kohustuslikud" rituaalid kätlemiste ja kallistustega (va. oma pere). Muidu tuisame näit. töö koridoris aasta otsa niisama mööda. Leian, et kõige parem on, kui mu sünnipäevast informeeritud oleks võimalikult vähe.....

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)

Kuupäev: 07-12-05 13:24

to Viiu: Eks see tunne oleneb vist ju palju teistest inimestest. Millegipärast on nii, et täiskasvanule ei pöörata sünnipäeval nii palju tähelepanu kui lastele, kuigi ka täiskasvanu sooviks seda, kui lapsepõlvest on jäänud mälestus, et see on üks hoolimise päev.

Täiskasvanugi soovib, et teda peetakse meeles ja et seda tehakse siiralt, mitte kohustuse pärast nagu ütled. Sellepärast ehk jääbki see tunne vanuse kasvades järjest vähemaks? Või ma eksin?

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: madu Muia

Kuupäev: 07-12-05 13:47

ma ei taha enda sünnipäeva. ma ei viitsi pidada seda. töökaaslastele on kohustuslik väljateha. tüütu kohustus. ma ei oota ka sünnipäevalt midagi. ma ei viitsi võõrustada külalisi. ärgu parem keegi tulgu. täitsa ükskõik. lapsed teevad kaarti ja mees kingib sületäie meetriseid roose, mille jaoks mul ikka veel vaasi pole muretsetud. kingiga on nii, et ma ei taha mingit vidinat, tahan konkreetset asja, kasvõi panni, kui mul on see hetk panni vaja. väga rahul olen panniga sünnipäevaks. aga laste sünnipäevad on ägedad. me peamegi laste sünnipäevi. enda omad on pidulikud õhtusöök ainult.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)

Kuupäev: 07-12-05 13:50

to4you.: See, et sünnipäevadel on mõnikord see kohustuslikkuse maik (eriti täiskasvanuna) juures, ei meeldi mullegi. Sel päeval tahad ikka, et oldaks siirad ning et õnnesoovid tuleks südamest, et näeks, kes sinust tõeliselt hoolivad.

Ja veel...

Oleksid sa nõus kirjeldama ühte neist sünnipäevadest, mis ei vastanud sinu ootustele? Mida sa sünnipäeval ootasid? Kas oli midagi, mis pidi sel päeval sinu arvates kindlasti toimuma? Milline oli/on sinu ettekujutus ideaalsest sünnipäevast?

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: Kniks

Kuupäev: 07-12-05 14:04

Minu meelest on sünnipäevatudega üsna sama asi kui jõulutundega ja kõige napakamad on selles suhtes need ajad, kui oled juba täiskasvanud, aga lapsi veel ei ole - muinasjutt on kuidagi tuhmunud ja salapära läinud, samas, kui on endal lapsed, siis saad hakata seda mudelit, mis oli kasutuses sinu lapsepõlves, taaskasutama ja muinasjutt ärkab uuesti ellu. Minu meelest vähemalt.

Sest täiskasvanud naine peab ikka väga sageli ise oma sünnipäeva organiseerima. Okei, mees toob lille, kingid, vanemad ja sõbrad helistavad - aga peolaua teed ikka ise, vähemalt minu mees küll ei tuleks selle peale, et sel päeval teha asju, mida ta muidu ei tee, noh, jah, salatimaterjale ikka hakib ja vajadusel viib kolm korda prügi välja, aga põhimõtteline orgunnija olen ikka ju mina. Ja kui külalised tulevad, siis ei vahi nad ju sind nagu jumalust, suud ammuli ja meel õnnest uimane, vaid sa pead ikka NENDE ÜMBER keerlema nagu orav rattas, olema piduperenaine, hoolitsema, et kellelgi igav ei oleks, et äi liiga palju viinuskat ei jooks, et tagasihoidlikku mehe naissugulast päris ära ei unustataks diivaninurka, et ema ei hakkaks rääkima sellest, et vähe raha on ja isa ei võtaks üles poliitikud-on-sead-teemat ja et kõigil lastel oleks ka lõbus

ja et nad jonnima ja sigatsema ei hakkaks jne.

Jah, kõigil ongi lõbus ja söögid ongi head ja sulle tehaksegi komplimentide, et tore õhtu oli, ja kingid ongi armsad ja lilled kenad. Siis lähuvad külalised ära, mees aitab laudu koristada ja sina hakkad nõusid pesema hämaras köögis, pea sumiseb veel natuke ja kuulad seda plaati, mis parasjagu mängima jäi - ja siis on köök korras, toad ka, kell on kaks või pool kolm, viid veel korra koera pissile, öö on vaikne, ja siis käid siuhti duši all ja poed oma unesooja mehejuraka kaissu, koer keerab ennast jalutsis kerra ja sina jääd, jalad väsimusest surisemas, mõtisklema oma vanakssaamise üle. Ja ongi sünnipäevatunne missugune. Kohe tegelikult, ilma irooniata.

Ja see, mida rääkis Tartu kilu - et igatsus on just selle äärmise vabadustunde järele, et oleks mõni päev aastas, kus ei pea MITTE MILLEGI PÄRAST muretsema - see oli ka väga mind kõnetav tähelepanek, tõepoolest. Just seda igatsengi oma sünnipäevalt ja vaatamata sellele böliinale, mis ma kirjutasin, mingil põhjusel minu sünnipäevad vaatamata sellel tõblemisele isegi täidavad selle ootuse, võib-olla kui mõtted on 100 % mingi sibamise ja orgunnimise juures, siis ei ole mahti muresteda tõsiste asjade pärast.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)
Kuupäev: 07-12-05 14:08

to Madu Muia: Sinu kommentaar seostub ka teemaga täiskasvanu ja sünnipäev kui kohustus :) Aga lapsepõlves, mis tähendas see sinu jaoks siis? Mida tähendavad sinu enda laste sünnipäevad sulle nüüd? Miks on nende tähistamine oluline? Kas sa oleksid nõus kirjeldama nt oma lapse viimast sünnipäeva või mõnda, mis on eriti eredalt meelde jäänud? Oleksin väga tänulik:)

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: madu Muia
Kuupäev: 07-12-05 14:35

meie lapse sünnipäev oli nn juubel. 5a. see viimane sünnipäev oli äge. meil on oma aed ja lapsel suvel sünnipäev. ruumi palju. kuna see oleks midagi erilisemat, kui niisama grillimine murul (mis iseenesest on ka väga tore) siis sünnipäevale oli meil kutsutud poni. poni siis sõidutas lapsi meil aias. ja oli igatahes elamus kõigile. ma oma lapsepõlvest ei mäleta midagi erilisemat sünnipäeva tähistamist. need kodused peod. jah, lapsed tulid ja kingid olid. aga ei midagi erilist. kuigi mäletan värskekeurgilõhna märtsikuus, see värskekeurgilõhn seostub mul siiani sünnipäevadega. sest ajast kui on mängutoad, on meil kevadise lapse sünnipäevad alati mängutuubades peetud. ja suviste laste sünnipäevad on aiapeod, kus aed on nagu mustlaslaager. bassein, kiigud, telgid, tekid, rattad, batuut. mulle meeldib kui sünnipäev on lõbus. me alustame ka sellega juba nii 1-2 aegu ja siis mõned külalised oma vanematega lahkuvad õhtupimedas alles. laste sünnipäevad tähendavad mulle rõõmsat pidu, mille üle ma tahaks et lapsel on hea meel. et ta tunneks end oma sünnipäeval rõõmu endast ja oma tähtsast päevast.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)
Kuupäev: 07-12-05 15:47

Aitäh Kinks ja Madu Muia oma mõtteid ja kogemusi jagamast! Mul tekkis küsimus, et palju on üldse neid täiskasvanuid, kes suudavad oma sünnipäeva nautida koos sellega kaasaskäivate kohustustega? Ise mõtlen, et teatud piires suudan, et katan laua vm planeerin ürituse, et teistel ka lõbus oleks. Kuid samas ootan ka, et teised mind ilma selleta meeles peaksin, et ma näeks, et see on tõesti tösi, et nad minust hoolivad. Selles mõttes, et nt tööjuures mul sünnipäeva pidada ei meeldi, kuna see on kohustus ja tava, millel pole minu meelest mingit seost sellega, et ma neile inimestele nii väga oluline oleksin, kes sinna tulevad. Teine asi on see, kui õnnitletakse või tullakse välja mingi üllatusega teades, et ma ei tee välja ja ei tee mingit pidu.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: 4you
Kuupäev: 07-12-05 15:49

Oleksid sa nõus kirjeldama ühte neist sünnipäevadest, mis ei vastanud sinu ootustele? Mida sa sünnipäevalt ootasid? Kas oli midagi, mis pidi sel päeval sinu arvates kindlasti toimuma? Milline oli/on sinu ettekujutus ideaalsest sünnipäevast?

No see on selline päev, kus ilmselt võimendub see "olla armastatud" tunne. Kusjuures ootused on seotud just sellega, et keegi "loeks su soove silmist", sest ega suu ju lahti ei käi, et- tahaks seda teha, seal olla, seda saada. On ootus, et kaaslane on ise eelneval perioodil selle info sinu käest kokku korjanud tükikese haaval, nii nagu pusle puhul, kui tükikestest pilt kokku saab....., et kingitus saaks see `õige` või koht, kuhu kutsutakse oleks `õige`.

No üks meeldejäävamaid ootusi, ettekujutusi oli, kui tahtsin oma sünnipäevahommikut vara-vara Temakesega väikeses uduses rabajärvekeses ujumisega tähistada (suvi, temp. oli nädalakese olnud nii 25-30 kraadi). Selle asemel ootas mind hommikul elutoas suur kast köögikombainiga..... Ideaalne oleks vast siis, kui köögikombaini asemel olekski Temake tulnud hommikul rabamatkale, ujuma, pannkokke sööma ja armastama..... (mitte et muidu meil koos tore poleks..)

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST!

Autor: tartu kilu
Kuupäev: 07-12-05 16:19

Hm. Mulle meeldib küll sünnipäeva tähistada (koos söögitegemise ja hilisema klanimisega, et mees nõud ära peseks), aga ma pole seda juba terve igaviku õigel päeval teinud. ikka lähim nädalavahetus või isegi järgmine või ülejärgmine, et ajad ideaalselt klapiksid. JA see on siis lihtsalt selline tore õhtu, sünnipäev on hoopis üks teine päev ja üks teine meeleolu. Üks selline päev mis nagu on ja ei ole ka.

MEENUTAME enda lapsepõlve sünnipäevi ja võrdleme neid tänaste laste sünnipäevadega!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)
Kuupäev: 07-12-05 10:36

Tere taas kõik sünnipäevateemast huvitatud ning veelkord suur aitäh kõigile neile, kes reageerisid minu sünnipäevateemalisele küsitluskavale oktoobris! :)

Just nendest küsimustike vastustest kerkisid esile teemad, millesse sooviksin põhjalikumalt süveneda ning mis võiks huvi pakkuda teistelegi. Seekord aga otsustasin küsimused ja teemad esitada erinevatel päevadel ühe kaupa, et ka need, kel vähe aega saaksid osa võtta ning oma kogemusi ja arvamusi jagada. Tore oleks kui tekiks ka mingi arutelu :)

Põhjus miks ma siin sellist aktsiooni korraldan on minu folkloristika alane magistritöö Tartu Ülikoolis. Teisalt aga on minu suureks sooviks kogutud sünnipäevalugudest (loomulikult lugude omanike nõusolekul :)) ka väike kogumik koostada, mis võiks olla tore perekondlik lugemisvara või kingitus sõbrale :). Sünnipäevateema võib esmapilgul ju tunduda väga tavaline, kuid tegelikult peitub selles palju enamat. Olulised on erinevad kontekstid ning tähendustetasand, mis peitub selle tähtpäeva taga:).

Kuna oma esimesed kogemused saadakse ning arvamused sünnipäevatähendusest kujunevad just lapsepõlves, siis valisingi tänaseks teemaks – MEIE ENDA lapsepõlve sünnipäevad ning MEIE/ või ka tulevaste LASTE SÜNNIPÄEVAD. Algatuseks võiks igaüks kirjutada ühest oma meeldejäävaimast sünnipäevast lapsepõlves, mille poolest oli see sünnipäev eriline või just tavaline, milliseid emotsioone vm mäletate, mis sel päeval toimus jm. Seejärel võiks kirjeldada üht oma lapse sünnipäeva või juhul kui lapsi veel pole, mõtiskleda selle üle, milline see sünnipäev võiks olla. Võrrelda teie lapsepõlve ning praegusi laste sünnipäevi ning mõelda mida olete võtnud /võtaksite oma lapsepõlvest üle oma laste sünnipäevadesse, mida teeksite teisiti ja miks.

Nii et julget pealehakkamist ning vaatame milleni me kõik koos jõuame. Ja muidugi juba tänud ette kõigile, kes oma kogemusi ja arvamusi jagavad!

NB! Kui sa ei taha oma kogemusi siin foorumis jagada, kuid soovid siiski uurimuses osaleda siis võib oma meenutused, arvamused saata ka e-maili aadressil Maili.Pilt@ut.ee. Samale aadressil võib pöörduda ka kui tekkis täiendavaid küsimusi.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: MEENUTAME enda lapsepõlve sünnipäevi ja võrdleme neid tänaste laste sünnipäevadega!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)
Kuupäev: 07-12-05 10:42

Ja veel täna on avatud veel üks teema – pereelu foorumis. Teemaks on – RÄÄGIME SÜNNIPÄEVATUNDEST JA TÄHENDUSEST! Nii et kõik on oodatud ka seda põnevat teemat käsitlema:)

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: MEENUTAME enda lapsepõlve sünnipäevi ja võrdleme neid tänaste laste sünnipäevadega!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)
Kuupäev: 07-12-05 11:44

Teen siis ise algust. Kuna mul on suvel sünnipäev, siis mul lapsena sünnipäevadel sõpru ei käinud. Tähistasime vaid vaikselt pere seltsis. Mäletan, et alati oli õhtul laual morss ja ühesugune sefiiritort, mille isa alati ühest kohast tellis. Hommikust üleslaulmist ei mäleta, küll aga toodi hommikul kingitused voodisse. Midagi muud väga erilist sellel päeval tavaliselt ei toimunudki. Olime vennaga kahekesi lapsed neil sünnipäevadel ning seetõttu ei erinenud nende päevade mängud ka tavalistest. Mäletan, kui kahju mul oli, et mul ei käinud sünnipäevadel külalisi ja et perega neil päevadel midagi erilist ette ei võetud. Samas aga mäletan ootust enne sünnipäevahommikut ning seda mõnusat tunnet kui toodi kingitused ja kui sünnipäevalauas tõsteti klaasid sünnipäevalapse terviseks ja visati tooliga õhku. Nüüd täiskasvanuna ja nüüd kui mul on endal laps on minu jaoks väga oluline, et kõik kellel on sünnipäev tunneksid end sellel päeval erilisena. Olen see, kes selle eest hoolitseb, vaaritan süüa ja varun aegsasti kingitusi ning teen seda kõike rõõmuga, kuna see valmistab teistele rõõmu. Laps on küll veel üsna väike, kuid tema tulevastele sünnipäevadele mõeldes tahaksin kindlasti jätkata hommikust äratamise ja kingituste üleandmise traditsiooni, samuti sünnipäevalaua ja tooliga üles viskamise traditsiooni- need on minu soojad mälestused lapsepõlvest. Samas tuleb kompromiss leida ka abikaasaga, kuna ka tema tahab oma pere traditsioone edasi viia. Üks selline tava on hommikune üles laulmine ning see tava on meil ka juba täies jõus. See mis ma teeksin teisiti on, et püüaksin lapse sünnipäeval leida rohkem aega pere ühisteks ettevõtmisteks ning korraldaks talle ka sünnipäeva sõpradega, kuna tundsin sellest ise lapsepõlves puudust. Arvan, et on vähemasti kord aastas väga oluline, et laps saak tunda, end kõige olulisem, et temast hoolitakse, et tal on toetav pere ja sõbrad.

Vasta sellele kirjale

Re: MEENUTAME enda lapsepõlve sünnipäevi ja võrdleme neid tänaste laste sünnipäevadega!

Autor: [Päikeseratas& Preili 01.09.04](#)

Kuupäev: 07-12-05 12:21

Minulgi sünnipäev suvel, mistõttu linnasõpru seal ei käinud, sest suved veetsin kõik suvilas. Ühel päeval käisid ümbruskonna lapsed (kõrgajal vist kuskil kuus kokku), suurem sünnipäev oli sugulastele kui tuli kokku hiigelseltskond (meil kõikidel sünnipäevadel tohtu rahvas koos).

Sünnipäeva hommikuks oli vanaema teinud alati Sharlotte tordi (maasikatega) ja see ootas mind voodi ees koos vanaema kingitusega. Suuremast peast ma muidugi aimasin, mis see on, sest nägin vanaema tavaliselt seda meisterdamas - kampsun, või müts, kindad, või midagi sarnast. Hommikuti, kui juhtusin varem ärkama, piilusin ikka algul, kui kuulsin, et vanaema veel kohmitseb, et kas kook on juba olemas, või ei tohi veel ärgata ;o). Maja ees kasvasid roosid, kust vanaema mulle alati ühe punase või roosa õie vaasi lõikas ja tordi kõrvale pani. Kuna ema oli sel ajal enamasti tööl, saabus ta tavaliselt sünnipäeva õhtuks.

Laste sünnipäeval oli alati morss ja kartulisalat, sharlottest rääkimata. Üks laps aga oli allergiline ja ei tohtinud sharlottet süüa, tema vaatas näljasena pealt. Tegelikult ei tohtinud ta suurt midagi süüa, aga pidas vapralt vastu. Minu vanaemale olid sõnad peale loetud (salaja ikka mõned kommid sai talle sokutatud, aga see tuli ta punnilistest põskedest ka kohe välja).

Suure sünnipäeva hommikul (see oli lähim laupäev), käis hull kokkamine, et laud oleks ikka lookas. See hommik oli alati piinarikas, sest ma pidin

kasulik olema. ool suve muidugi varuti kõiki neid asju, mida sinna lauale panna. Siis tuli suguvõsa kohale, mina marssisin kõigile väga uhkelt värava peale vastu. Täiskasvanud jäid lauda sööma, lapsed möllasid aias ringi. Käisime mere ääres ujumas, või kui ükski täiskasvanu ei viitsinud nii kaugele minna, siis jõe ääres.

Laual ilutses muidugi mitu sharlotte torti!! Ja kapsapirukat ja porgandipirukat ning suur-suur hunnik kartulisalatit, rääkimata marineeritud kõrvitsast, kurkidest jne. Selline ehtne nõuka aegne suur pidu, kus laud pidi lookas olema.

Lauas istumine oli piinarikas, aga kuna reeglina suure laua ääres lastele ruumi polnud, siis laste laud oli eraldi ja seal võis salaja ka padjasõda pidada (mille tulemusena muidugi põrand tavaliselt morsist ujus). Mingi aja pidin istuma ka suures lauas, et kõik tädid-onud saaksid kiita, kui suureks ma olen kasvanud ja kas ma ka varsti mehele lähen (nõme küsimus kümneaastasele, kas pole).

Sünnipäevaga seostub aga muidugi sharlotte tort, morss ja veranda kardinate vahelt sisse paistvad päikeselaigud. Päikesest tuline põrand ja terrassikivid, millest oli külaliste vastu võtmiseks (ehk kingi kätte saamiseks) võimalikult kiiresti üle joosta ilma et astuks mesilase peale (seal kasvas liivatee ja see oli mesilasi täis). Köögis kohmitsev vanaema, kes ukse vahelt piilub, kas ma lõpuks ometi ülestatõusen (olin suur unekott) ja punane roosike väikeses vaasis.

Oma lapse sünnipäevaks panime kingitused lauale ootama, et lapsel oleks hommikul ärgates kingid valmis. Torti ei teinud veel, sest ise ta ei olnud mingi koogisööja veel. Peo ajal käisid vanaemad ja onud peredega. Sünnipäevalaps muidugi asja ei jaganud suurt, kuigi lahe oli et külalised tulid ja igasugu asju toodi.

Eks ole näha, kuidas lapse sünnipäevad kujunema hakkavad, tal see ka sellisel natuke keerulisel ajal, kuid kingid ootavad ikkagi laua peal, see on kindel.

[Vasta sellele kirjale](#)

Re: MEENUTAME enda lapseõlve sünnipäevi ja võrdleme neid tänaste laste sünnipäevadega!

Autor: [sünnipäevauuriija](#)
Kuupäev: 07-12-05 12:47

aitäh, päikeseratas, selle torema meenutuse eest! Mis sa arvad mida oma lapseõlve sünnipäevadest tahaksid kindlasti oma lapse sünnipäevadesse tuua? Mis kindlasti peaks olema? Või pole see oluline, et tähistataks nii, nagu sinu lapseõlvekodus?

Lisa nr 5 – tagasiside foorumikülastajalt „Mammi“

Re: Palun abi sünnipäevateemalise uurimuse koostamisel!

Autor: mammi

Kuupäev: 04-10-05 10:25

Teema nõrgaks ei jää? Kergelt tahad pääseda.

Lihtsalt küsin.

Sünnipäev ei ole kohe kindlasti üks olulisemaid perekondlikke tähtpäevi tänapäeval. Sünnipäeva pidamine on just soiku jäänud, paljud enam ei pea ega tähtsusta seda.

Samas on sünnipäev olnud muutumatu ajast-aega (tõik- et inimene on ju sündinud), võta midagi tänapäevale iseloomulikku või ajaloolisemat.

Lisa nr 6 - sünnipäevafotod



Foto autor: Maili Pilt – „Kingituste ja lillede üleandmine Kihnus“



Foto autor: Lauri Toim – „Õhkuviskamine“



Foto autor: Ain Saare – „Kallistus“